1
2021
ROČNÍK 4
ISSN 2585 - 9927

HLAS MATICE

ŠTVRŤROČNÍK MATICE SLOVENSKEJ V TURČIANSKOM SV. MARTINE
VYDÁVANÝ V SPOLUPRÁCI S MATIČNÝMI PRACOVISKAMI

MEMORANDUM NÁRODA SLOVENSKÉHO

SA STALO ZÁKLADNÝM PROGRAMOVÝM DOKUMENTOM SLOVÁKOV PRED 160 ROKMI

Slovenská verejnosť i predstavitelia štátu si 7. júna 2021 v Martine pripomenuli 160. výročie základného emancipačno-politického dokumentu Slovákov Memoranda národa slovenského, ktoré je považované za rodný list Slovenska. Od Memoranda sa odvíjali najvýznamnejšie dokumenty Slovákov, ktorými sa emancipovali ako svojbytný a samostatný národ v srdci Európy s právom na sebaurčenie a vlastnú štátnosť.

„My sme dediči i duchovní potomkovia obrovského odkazu Memoranda národa slovenského. Memorandisti, aj keď sa pochopiteľne nedožili úplnej realizácie memorandových požiadaviek, iste by však boli spokojní, keďže demokratická a zvrchovaná Slovenská republika je dnes aktívnou súčasťou našich životov," uviedol predseda MS Marián Gešper vo svojom príhovore. „Všetky piliere štátnej moci, teda inštitúcie ako Národná rada SR, vláda SR, úrad prezidenta SR, majú základy v memorandovom zhromaždení. Predseda slovenského národného zhromaždenia z roku 1861 Ján Francisci bol pomyselným predsedom národnej rady a aj vtedajšie memorandové snemové zhromaždenie bolo v symbolickej rovine slovenským parlamentom a predchodcom súčasných štátnych orgánov. Založenie Matice slovenskej bolo jednou zo základných požiadaviek Memoranda. Zároveň bolo to veľmi úzko späté s ďalšími požiadavkami, aby boli založené inštitúcie ako právnická akadémia, katedra reči a literatúry slovenskej, vydávanie slovenských hospodárskych časopisov i zakladanie spolkov, a aby bolo možné aktívne používať slovenčinu v úradoch na pomyselnom Hornouhorskom slovenskom Okolí," priblížil Marián Gešper.

Zľava: Martin Hajník, Peter Vrlík *a* Peter Schvantner

Okrúhle 160. výročie prijatia tohto pre náš národ významného emancipačno-politického dokumentu si v Martine pripomenuli predstavitelia štátu z celého politického spektra – predseda NR SR Boris Kollár, podpredseda NR SR Juraj Blanár, podpredseda NR SR Milan Laurenčík, poslankyňa NR SR a členka Výboru pre kultúru a médiá NR SR Ľubica Laššáková, poslanec NR SR a rovnako člen Výboru pre kultúru a médiá NR SR Tomáš Taraba, poslanec NR SR Erik Tomáš, poslanec NR SR Miloš Svrček, poslanec NR SR a primátor Turčianskych Teplíc Igor Hus a primátor Martina Ján Danko. Vládu SR reprezentovala štátna tajomníčka Ministerstva kultúry SR Zuzana Kumanová. Reportáž zo spomienkového podujatia si môžete pozrieť na YouTube profile TV Matica a prečítať v Slovenských národných novinách. *IÚ MS*

Zľava: 2. podpredseda MS Marek Nemec, predseda MS Marián Gešper a 1. podpredseda MS Marek Hanuska

Prof. ŠTEFAN HLAVÁČ

SPOMIENKOVÁ SLÁVNOSŤ V MICHALOVCIACH

Dom Matice slovenskej v Michalovciach si aj počas pandemickej doby pripomína výročie významných osobností. Jednou z nich je aj Štefan Hlaváč. Riaditeľka Domu Matice slovenskej Karin Obšatníková, predseda Matice slovenskej Marián Gešper a ďalší si ho spoločne uctili pri jeho pamätníku na ulici prof. Hlaváča. Profesor Hlaváč patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti na východnom Slovensku po 2. sv. vojne.

Štefan Hlaváč sa narodil 3. decembra 1903 v Budapešti. Otca, ktorý bol vojakom uhorskej armády, nepoznal – zomrel niekoľko týždňov pred jeho narodením, pričom s profesorovou matkou neboli zosobášení. Matka pochádzala z Kubrej pri Trenčíne, kde od svojich piatich rokov malý Štefan vyrastal. Študoval postupne na gymnáziách v Trenčíne, Trnave a v Nitre. Po maturite v roku 1924 začal študovať teológiu v nitrianskom seminári. V roku 1927 prestúpil do košickej diecézy a neskôr pokračoval v štúdiu na Rímskokatolíckej cyrilometodskej

bohosloveckej fakulte v Olomouci. Za kňaza ho vysvätili 5. júla 1929 v Olomouci. Primičnú svätú omšu mal 14. júla v rodnej Kubrej.

Do Michaloviec prišiel 2. septembra 1929 a pôsobil tam nasledujúcich 21 rokov (do roku 1950). Najskôr pôsobil ako katechéta, neskôr sa stal riadnym profesorom na tunajšom gymnáziu v Michalovciach. V tom čase bol jediným Slovákom v profesorskom zbore. Vyučoval náboženstvo, ale aj latinčinu, dejepis, filozofiu a umeleckú výchovu. Pomáhal chudobným študentom, staral sa o ich stravovanie, ošatenie a bývanie. Na gymnáziu založil a spravoval bibliothecu pauperum (knižnicu školských učebníc pre chudobných), v meste viedol sociálne ustanovizne (tajomník Spolku ligy proti

MATICA SLOVENSKÁ ODHALILA BUSTU ALEXANDRA DUBČEKA

V ALEJI DEJATEĽOV V MARTINE

Pri príležitosti Roka Alexandra Dubčeka 2021 a 158. výročia vzniku Matice slovenskej 4. augusta 2021 odhalila národná ustanovizeň bustu Alexandra Dubčeka v Aleji dejateľov pred svojou sídelnou budovou v Martine. Slávnostné podujatie poctil svojou záštitou politikov syn Pavol Dubček.

„Otec hovoril, že politiku nerobí pre seba, ale pre ľudí. A takto by mala rozmýšľať väčšina politikov a bolo by na Zemi dobre. Ďakujem za úctu k práci môjho otca. Celý jeho život bol obetavosť, ako on hovoril, pre dôstojný život človeka. To bol jeho cieľ, a nie príslušnosť

k nejakej politickej strane. Vtedy bol spokojný a najšťastnejší, keď ľudia boli spokojní a darilo sa im," povedal doktor Pavol Dubček, ktorého na podujatí sprevádzala rodina, aby si uctila pamiatku Alexandra Dubčeka.

Alexandrovi Dubčekovi udelila Matica slovenská v roku 1968 čestné členstvo, ktoré v matičnej histórii získalo len niekoľko osobností. Ustanovizeň navštívil v rokoch 1963 pri príležitosti stého výročia vzniku Matice slovenskej, ako aj v roku 1992. Bronzovú bustu od sochára Tomáša Polonského vnímajú matičiari ako zhmotnenie jeho zásluh a odkazu pre Slovákov a Slovenky. „Matica slovenská dnes symbolicky včlenila Alexandra Dubčeka medzi najvýznamnejších dejateľov a činovníkov slovenského národa. Chcem zdôrazniť, že je to veľká pocta aj jeho kultúrnej činnosti. Dubček je síce vnímaný ako politik a štátnik, ale zabúda sa na jeho kultúrny a spoločenský presah," uviedol predseda MS Marián Gešper. Ako dodal, v 60. rokoch minulého storočia prinavrátil Matici spolkový a samosprávny charakter, ktorý však trval len do normalizácie. „Matica slovenská bola v 50. rokoch perzekvovaná. A práve Dubček návštevou z augusta 1963 akoby symbolicky umožnil nadýchnuť sa našej najstaršej národnej kultúrnej ustanovizni," uzavrel M. Gešper.

Zhromaždeniu sa prihovoril aj podpredseda Národnej rady SR Juraj Blanár, ktorý vyzdvihol Dubčekove politické, demokratizačné a sociálne zásluhy: „Alexander Dubček začal niečo, čo si vtedy nedovolil žiadny štát na svete – budovať skutočný demokratický socializmus s ľudskou tvárou. Priniesol do spoločnosti spravodlivosť, sociálnu rovnosť a predovšetkým žičlivosť. Preto vážme si osobnosť Alexandra Dubčeka, a to nielen dnes." Na podujatí sa zúčastnili viacerí poslanci Národnej rady SR – Ľubica Laššáková, Richard Takáč, Miloš Svrček, Igor Hus, Richard Raši a Ján Blcháč. Nechýbal primátor mesta Martin Ján Danko a starostka obce Uhrovec Zuzana Máčeková či martinský rímskokatolícky dekan Pavol Gera a martinský evanjelický farár Milan Kubík. Matica slovenská zároveň odovzdala diplomy novým zakladajúcim členom MS.

Kultúrne podujatie ozvláštnili tematické piesne Karola Duchoňa a Karla Kryla, výstava fotografií z Archívu MS s názvom Vzťahy Alexandra Dubčeka s Maticou slovenskou či dobový automobil Tatra 603 z Veterán klubu Martin. Doobeda prebiehal vedecký seminár s prednáškami o Alexandrovi Dubčekovi. *IÚ MS*

VÝCHODOSLOVENSKÉ ROĽNÍCKE POVSTANIE 1831

MATICA SLOVENSKÁ PRIPRAVILA SÉRIU PODUJATÍ K 190. VÝROČIU

Pred 190 rokmi došlo na území dnešného východného Slovenska, predovšetkým na Zemplíne, Spiši, Šariši, Above a Gemeri k najväčšiemu protifeudálnemu vystúpeniu Slovákov vo vtedajšom Uhorsku. Matica slovenská sa rozhodla venovať udalostiam Východoslovenského roľníckeho povstania z r. 1831 sériu podujatí a aktivít.

Táto séria podujatí odštartovala kultúrno-spoločenským podujatím dňa 11. júla 2021 v obci Komárany vo Vranovskom okrese, kde v rámci kultúrneho programu boli za účasti predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera verejnosti priblížené dejiny sedliackeho povstania z r. 1831 prednáškou a divadelnou scénkou matičného umeleckého kolektívu. „V slovenskej kolektívnej pamäti sa pomaly zabúda na obdobie feudalizmu, ktoré kvárilo slovenský národ dlhé stáročia. Nové udalosti prekryli v kronikách a písaných pamätiach rozsiahle bezprávie, ktoré sa páchalo na širokých vrstvách roľníctva, ale aj na radových mešťanoch a majetne i sociálne slabších vrstvách vtedajšej uhorskej spoločnosti. Pre slovenské pomery je už priam symptomatické, že mnohé významné slovenské dejinné udalosti národného či sociálneho pohybu nevieme, či skôr pod vplyvom vonkajších okolností nemôžeme dôstojne umiestniť do kolektívnej historickej pamäti národa ani po veľmi dlhom časovom období," ozrejmil M. Gešper.

Ako zdôraznil tajomník MS pre informačnú a mediálnu oblasť Ján Seman, povstanie nemalo hlavnú príčinu v nepochopení protiepidemiologických opatrení pri cholere v lete 1831 a netkvie v travičskej povere, ale príčiny boli v širšom a hlbšom sociálnom kontexte. „Skutočnými príčinami vypuknutia Východoslovenského roľníckeho povstania v júli 1831 bola dlhodobá zlá sociálna situácia roľníctva, predovšetkým neúnosné a neriešené sociálno-mocenské problémy v Uhorsku. Bolo tu aj bezprávie a nemožnosť dosiahnuť nápravu vtedajšími súdnymi prostriedkami. Cholera a odpor proti opatreniam boli len poslednou pomyselnou rozbuškou sedliackej vzbury," dodal J. Seman.

Séria podujatí bude pokračovať kultúrnym podujatím v obci Haniska v Prešovskom okrese, kde sa na vrchu Furča týči monumentálny pamätník venovaný práve udalostiam z leta 1831, digitalizáciou knihy od Alexandra Markuša s názvom Sedliacke povstanie na Zemplíne roku 1831 a odhalením pamätníka venovaného sedliackemu povstaniu na hornom Zemplíne.

Foto: Archív MS, Text: Ján Seman

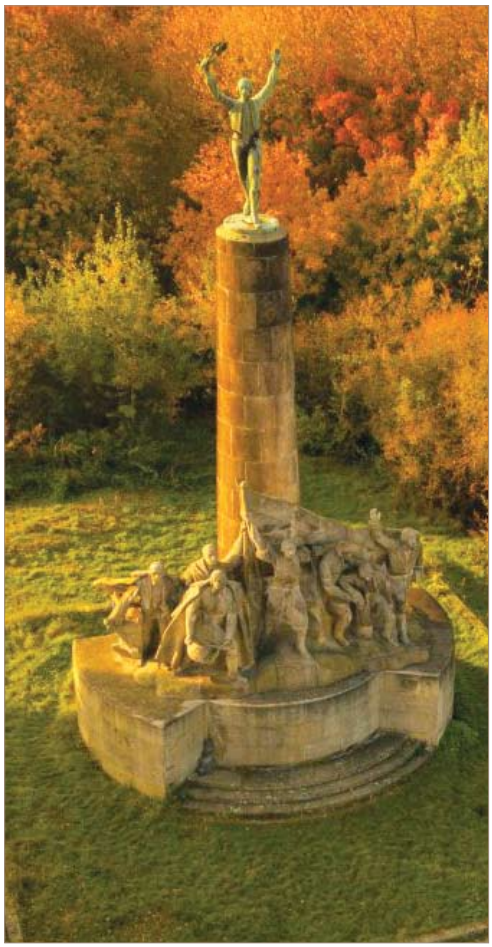

Veľkolepý pamätník roľníckej vzbury postavený v roku 1831 nevyhnutne potrebuje rekonštrukciu.

TBC, okresná starostlivosť o mládež, Červený kríž), aby získal prostriedky na zakúpenie učebníc pre chudobných. V r. 1933 založil katolícky skauting, organizoval letné tábory skautov, zúčastňoval sa s nimi na medzinárodných zjazdoch.

Profesor Hlaváč bol zároveň duchovným správcom nemocnice. Zaopatroval chorých, každý deň mával bohoslužby, navštevoval a povzbudzoval chorých študentov. Zaslúžil sa o to, že v Michalovciach bol postavený Saleziánsky ústav (1941) – dnes saleziánske stredisko. Bol tolerantný, pestoval ekumenizmus, v období Slovenskej republiky zachránil pred deportáciou nemálo Židov. Pomohol vyštudovať trom synom Kukurovcov, keď ich otca zavalil strom. Jeden z nich šiel na štúdium do Prahy, druhý do Bratislavy a najmladší, Štefan Kukura, ostal v Michalovciach, založil v michalovskej nemocnici špičkovú chirurgiu a stal sa legendárnym chirurgom. Sám sa nevyhol perzekúcii.

Počas jeho michalovského účinkovania sa rozhodlo pre štúdium teológie 23 jeho študentov. Medzi nimi boli napr. aj básnik Gorazd Zvonický či súčasný vysoký hodnostár katolíckej cirkvi kardinál Jozef Tomko.

V decembri 1932 bol promovaný za doktora teológie ukončením štúdií doktorskou prácou zo Starého zákona na tému Etika proroka Ozeáša. Po vzniku Slovenského štátu sa angažoval v Hlinkovej sociálno-ľudovej strane ako sociálny referent, neskôr ako predseda miestnej organizácie HSĽS v Michalovciach.

Po druhej svetovej vojne sa musel brániť rôznym obvineniam, no vždy sa našli zástancovia, ktorí dosvedčili jeho dobrotu, že jeho angažovanie sa v politike bolo nutnosťou, pomocou ktorej pomáhal iným. Postupne ho však komunisti aj tak zbavili miesta profesora na gymnáziu, ešte krátko pôsobil ako nemocničný kaplán. Nejaký čas pôsobil v obci Všechsvätí (dnešné Valaliky) ako administrátor farnosti.

10. septembra 1952 ho v Košiciach zatkli a vo vyšetrovacej väzbe strávil 20 mesiacov. Zažil ponižovanie, zimu, hlad, provokácie spoluväzňov i ďalšie príkoria, no nikdy nezapochyboval o svojej pravde. Na tri roky väzenia ho odsúdili za to, že na fare ukryl kňaza – saleziána pri jeho úteku z Podolínca, kde v tom čase komunisti sústredili rehoľníkov. Svoj čas za mrežami postupne strávil vo väzniciach v Ilave, na pražskom Pankráci, vo Valdiciach a v uhoľných baniach Tmavý dúl v Rtynich v Podkrkonoší. Z väzenia ho po vyše dvoch rokoch vyslobodila amnestia. Nejaký čas strávil v Kubrej a v roku 1957 získal súhlas na pastoráciu a dostal sa na faru do Hermanoviec pri Prešove.

Do toho „zapadákova" prišiel, ako píše vo svojom životopisnom diele **Po priamych cestách**: „drôtovať hrdzavé duše" farníkov. Privítala ho rozpadávajúca sa fara, kostol i cintorín… Keď 11. februára 1983 zomrel, zanechal za sebou vyrytú hlbokú brázdu života. Nie je to len opravený kostol, vynovené oltáre či zrekonštruovaný cintorín s novou kaplnkou, ale hlavne stmelení ľudia živej viery. Pochovaný je pri hermanovskom kostole.

V roku 2004 mu bolo v Hermanovciach obecným zastupiteľstvom udelené čestné občianstvo. Od roku 2006 je na fare zriadená pamätná izba profesora Hlaváča.

VATRA ZVRCHOVANOSTI

HORELA AJ V GALANTE

Miestny odbor Matice slovenskej v Galante v spolupráci s Domom Matice slovenskej v Galante zorganizoval v predvečer 29. výročia prijatia Deklarácie o zvrchovanosti SR vatru zvrchovanosti. Podujatie sa uskutočnilo v átriu Domu Matice slovenskej v Galante. Pozvanie prijali nielen matičiari z miestneho odboru v Abraháme, ale aj zástupcovia Matice slovenskej: podpredseda MS Marek Hanuska, predseda dozorného výboru MS Štefan Martinkovič a riaditeľ sekretariátu predsedu a správcu a zároveň poverený riaditeľ Domu MS v Galante Peter Schvantner. V úvodnom slove privítal účastníkov predseda miestneho odboru v Galante Ľubomír Kmeť.

V kultúrnom programe vystúpila skupina Detské ľudové tance založená MO MS v Galante, účinkovali aj deti materskej školy s pásmom Ženilo sa motovidlo. Po detskom

vystúpení nasledovala prehliadka speváckych súborov SZ Nádej Košúty a Senior klub Galanta, SZ Pustokerčanka Pusté Sady, Krojovanka Zemianske Sady a SZ Šúrovčanka Šúrovce. Účastníci podujatia si v ich podaní vypočuli krásne a nezabudnuteľné slovenské piesne. Aj vďaka takýmto súborom je naša slovenská pieseň stále živá. Musíme robiť všetko pre to, aby sa zachovala pre ďalšie generácie. Veď ako sa v jednej slovenskej piesni spieva „mamky, slovenské mamičky, učte deti naše pesničky“.

Nechýbali tu ani spoločné rozhovory s matičiarmi z jednotlivých miestnych odborov, ktorí sa na akcii zúčastnili. Spokojní a šťastní, že sme sa po dlhšom čase znovu stretli s našimi matičnými priateľmi, sme sa za sprievodu dohorievajúcej vatry pomaly zberali domov. Ďakujeme za príjemne strávené popoludnie v átriu Domu MS v Galante hlavne organizátorom akcie MO MS Galanta a Domu MS Galanta.

Anna Klementová

MATICA SLOVENSKÁ SI PRIPOMÍNA

120. VÝROČIE ÚMRTIA RUSINSKÉHO A SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO DEJATEĽA ADOLFA DOBRIANSKEHO

Dňa 19. 3. 2021 uplynulo stodvadsať rokov od úmrtia výnimočnej osobnosti vtedajšieho slovanského sveta, neochvejného obrancu rusínskeho a slovenského národa, kultúrneho činovníka, spisovateľa, spoluzakladateľa Matice slovenskej, významného politika a cisárskeho dvorného radcu Adolfa Dobrianskeho (19. 12. 1817 Rudlov – 19. 3. 1901 Innsbruck).

Najstaršia národná kultúrna ustanovizeň Slovákov si ho kvôli pandémii COVID-19 pripomenie spomienkovým kladením vencov v mieste jeho rodiska a v online priestore novým historickým dokumentom o jeho živote a diele. „Adolf Dobriansky je v našich končinách nezaslúžene zabudnutou a opomínanou osobnosťou. Je to obrovská škoda, lebo patrí medzi tých, ktorí sa v značnej miere zaslúžili o obranu národných práv Rusínov a Slovákov vo vtedajšej habsburskej monarchii. Vysoko morálne, kresťansky a národne založený človek predbehol svoju dobu a vytvoril základ ideového dedičstva ako pevné spojivo medzi Rusínmi a Slovákmi, ale i ostatnými slovanskými národmi,“ priblížil predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Matica slovenská prináša prvý historický dokument v našom slovenskom online priestore opisujúci Dobrianskeho život, dielo a národné aktivity, prvé kontakty so slovenským národným hnutím, jeho účasť v Slovenskom povstaní v r. 1848 – 1849 i jeho účinkovanie pri založení Matice slovenskej. „Adolf Dobriansky zohral v tomto smere veľmi pozitívnu úlohu. Využil svoje vtedajšie funkcie pri tzv. kráľovskom dvore či uhorskom námestníctve v Budíne a presadzoval právne kroky smerujúce k povoleniu založenia Matice slovenskej,“ priblížil útržky z dokumentu tajomník Matice slovenskej Ján Seman.

Adolf Dobriansky celý život bojoval za autonómiu a samosprávu pre všetky národy v habsburskej monarchii. Podľa Dobrianskeho sa rovnoprávnosť národov Uhorska mohla uskutočniť jedine na prirodzenom princípe práva národov na sebaurčenie. V 40. rokoch 19. storočia vizionársky predpovedal štátotvorné spojenie českého, moravského, slovenského a rusínskeho národa, čo bolo dávno pred vznikom Československej republiky v roku 1918. Aj v tom tkvie politický a demokratický odkaz Adolfa Dobrianskeho dnešku.

Ján Seman

Objednávka poštou: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
emailom: periodika@matica.sk, telefonicky: 043/381 28 26, 0918 904 931, na webe: matica.sk

Objednávka poštou: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
emailom: periodika@matica.sk, telefonicky: 043/381 28 26, 0918 904 931, na webe: matica.sk

NÁHROBNÝ PYLÓN CYRILA DAXNERA

OBNOVILA MATICA SLOVENSKÁ V BRATISLAVE

V tieni výročia narodenia generála Milana Rastislava Štefánika sme si pripomenuli 117. výročie narodenia iného slovenského dôstojníka a národovca Cyrila Daxnera. Na historickom Cintoríne pri Kozej bráne v Bratislave mu 20. júla 2021 Matica slovenská slávnostne odhalila nový náhrobný pylón s bustou, keďže pôvodný kríž bol časom odstránený a stratený.

„Cyril Daxner patrí medzi významné, no, bohužiaľ, v rámci celoslovenských súvislostí zabudnuté osobnosti našich moderných dejín. Zomrel v mladom veku nedožitých 41 rokov, iba niekoľko dní po skončení ničivej druhej svetovej vojny. Jeho život bol bohatý na udalosti a odvážne činy. Súčasne bol jedným z posledných významných členov starobylého slovenského rodu Daxnerovcov, ktorý splodil štyri generácie advokátov, tri generácie významných slovenských politických činiteľov, ale aj aktívnych kresťanských činovníkov na Slovensku v 19. a 20. storočí," uviedol predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý sa osobnosťou Cyrila Daxnera hlbšie zaoberá. „V určitom ohľade je Cyril Daxner symbolickou postavou, keďže jeho osud sa v mnohom podobá na životy iných národovcov, po ktorých sa po čase pomyselne zľahla zem a ich inšpirujúce životné osudy musíme nanovo objavovať," doplnil predseda MS.

Na podujatí, ktoré sa nieslo v znamení príhovorov, ľudovej hudby a prednášok o živote a odkaze Cyrila Daxnera, sa zúčastnili hostia z rôznych oblastí Slovenska. Prítomným sa v úvode prihovoril poslanec NR SR Miloš Svrček. Keďže sa Daxnerov život spájal s obcou Tisovec a mestom Vranov nad Topľou, prišiel si ho uctiť viceprimátor Vranova nad Topľou Dušan Molek, riaditeľka Gymnázia Cyrila Daxnera vo Vranove nad Topľou Zuzana Dragulová, primátorka Tisovca Irena Milecová, ako aj Mužský spevácky súbor Sama Daxnera z Tisovca. Jeho nový pomník požehnal biskup Západného dištriktu ECAV Ján Hroboň za prítomnosti emeritného farára Cirkevného zboru ECAV vo Vranove nad Topľou Slavomíra Galla.

Ako odvážneho dôstojníka a vojaka si ho uctili aj Ozbrojené sily SR, zastúpené náčelníkom Štábu pre podporu operácií brigádnym generálom Pavlom Tökölym a generálnym duchovným Ekumenickej pastoračnej služby OS SR plukovníkom Viktorom Sabom. Cyril Daxner sa radí k hrdinom malej vojny, keď ako veliteľ obrnenej vozby bránil Slovensko pred agresorom – horthyovským Maďarskom. V tejto súvislosti sa osobne zúčastnil na tvrdých bojoch pri Nižnej Rybnici. Neskôr bol kľúčovou postavou občianskeho odporu a organizátorom Slovenského národného povstania na východnom Slovensku, čo v príhovore zdôraznil predseda SZPB Pavol Sečkár. Ako právnika a advokáta si ho pripomenula podpredsedníčka Slovenskej advokátskej komory Magdaléna Hromcová.

Cyril Daxner sa narodil 20. júla 1904 v Tisovci, študoval v Martine a Bratislave, pracoval a žil s rodinou vo Vranove nad Topľou. Zomrel 7. júna 1945 v Bratislave na podlomené zdravie ako dôsledok väznenia v koncentračnom tábore Mauthausen. Patril k významnej a rozvetvenej rodine Daxnerovcov. Jeho starý otec Štefan Marko Daxner bol spoluzakladateľom Matice slovenskej. Otec Ivan Daxner sa priamo podieľal na vytvorení prvého Česko-Slovenska a bol signatárom Clevelandskej i Pittsburskej dohody. Jeho prastarým otcom bol Karol Kuzmány, prvý podpredseda Matice slovenskej. K blízkym príbuzným Cyrila Daxnera patril aj spisovateľ Janko Jesenský, ktorý bol bratom jeho matky Ľudmily Daxnerovej, rodenej Jesenskej.

Text a foto: Veronika Grznárová

A DIAMANT V HRUDE NEZHNIJE!

Týmto nesmrteľným veršom titulovaná zábavno-vedomostná súťaž spestrila piatkové doobedie 21. mája 2021 v Základnej škole s materskou školou K. Kuffnera v Sládkovičove. Súťaž bola organizovaná spolu s MO Matice slovenskej. Zapojilo sa 6 trojčlenných družstiev. Žiaci 7. – 9. ročníkov sa predviedli v recitácii básne – Nehaňte ľud môj, vedomostnom kvíze, pohotovosti pri hravých a tvorivých úlohách, ale aj v tvorbe krásnych prezentácií na tému Andrej Sládkovič – život a dielo.

Súťaž, s menším oneskorením pre Covid-19, bola venovaná pamiatke 200. výročia narodenia Andreja Sládkoviča. Všetci žiaci sa svedomito

pripravovali napriek náročnému adaptačnému obdobiu po nástupe na prezenčné vzdelávanie. Prejavili súťaživého ducha, ale zároveň sa dobre zabavili a vzájomne povzbudzovali. Všetkým víťazom srdečne zablahoželala a odovzdala ceny riaditeľka PaedDr. Slávka Kramárová a MVDr. Ľubica Pagáčová za Maticu slovenskú. Na 1. mieste sa umiestnila trieda 8. A, na 2. mieste trieda 9. A a na 3. mieste trieda 7. B. Srdečne ďakujeme Mestu Sládkovičovo za vecné ceny v podobe USB kľúčov pre všetkých zúčastnených a knižné odmeny pre víťazov. *Slávka Kramárová*

CESTA SLOVENSKOU AMERIKOU

VÝSTAVA O KULTÚRNEJ MISII MEDZI AMERICKÝMI SLOVÁKMI 1935 A 1936

Vernisáž výstavy Cesta slovenskou Amerikou preniesla Bratislavčanov do Ameriky 30. rokov 20. storočia. Hviezdoslavovo námestie rozozvučali 22. júla 2021 džezové skladby, ktoré prilákali ďalších návštevníkov panelovej výstavy o dodnes neprekonanej kultúrnej misii Matice slovenskej medzi krajanmi v Spojených štátoch amerických a Kanade.

„Na devätnástich paneloch je len útržok z 3 500 fotografií, ktoré má Matica slovenská uložené v depozitoch Krajanského múzea MS. Cesta slovenskou Amerikou lámala rekordy po všetkých stránkach. Za 214 dní v Amerike a Kanade absolvovali Jozef Cíger-Hronský, Jozef Cincík, Konštantín Čulen a Karol Plicka 80-tisíc kilometrov, čo spolu predstavuje dvojnásobnú vzdialenosť okolo Zeme. Spravili 609 prednášok, čo je skoro tri denne. Priniesli so sebou 40-tisíc kníh, 20-tisíc brožúrok, 6 500 časopisov. Toto všetko bola veľká kultúrna

Príhovor: správca MS Maroš Smolec

misia, z ktorej Matica slovenská čerpá dodnes," priblížila riaditeľka Krajanského múzea MS Zuzana Pavelcová, ktorá je autorkou výstavy i spoluorganizátorkou vernisáže s Domom MS v Bratislave.

V rokoch 1935 a 1936 sa vydala delegácia Matice slovenskej za oceán, aby kultúrne, národne a osvetovo pôsobila medzi slovenskými krajanmi v Amerike, kde žila už tretia generácia pôvodne „chlebovej" emigrácie Slovákov za oceán. V tom čase tam bola až tretina vtedajšieho slovenského národa. „Cieľom cesty bolo oprašovanie slovenských koreňov, aby Slováci žijúci v zahraničí nezabúdali na svoju identitu. Naši krajania sú neoddeliteľnou súčasťou nášho národa. Cieľom kultúrnej misie bolo v prvom rade nadviazať a utužiť vzťahy, ale aj začať výskum amerických Slovákov," doplnila Zuzana Pavelcová.

„Cesta slovenskou Amerikou vytvorila veľmi dobré a priateľské vzťahy medzi Maticou slovenskou, americkými i kanadskými Slovákmi. Zároveň položila základy pre bádateľskú a vedeckú činnosť MS v nasledujúcich rokoch. Matica slovenská sa tak začala venovať pôsobeniu a životu našej diaspóry v Amerike. Na základe získaných dokumentov vydal člen delegácie Konštantín Čulen dve významné publikácie o dejinách amerických Slovákoch v rokoch 1938 a 1942," vysvetlil správca MS Maroš Smolec, ktorý vyzdvihol aj vedúceho matičnej delegácie Jozefa Cígera-Hronského, tajomníka a neskoršieho správcu MS. Na otázku, či by sa aj v dobe internetu mala zopakovať podobná misia, uviedol, že „hoci sa dnes v sekunde môžeme spojiť s krajanmi v Amerike, Argentíne či Maďarsku, živý kontakt so Slovákmi na Slovensku je veľmi dôležitý a pre našich krajanov veľa znamená. Nielenže si oprášia slovenčinu, ale nezabudnú ani na svoju identitu".

V súčasnosti žije 1,5 až 1,8-milióna Slovákov za hranicami Slovenska, z toho veľká časť práve v Amerike. „Táto výstava, venovaná misii Matice slovenskej v Spojených štátoch amerických, je zaujímavá o to viac, že práve krajania žijúci

v Amerike sa veľmi výrazne zaslúžili o to, že dnes máme svoju vlastnú štátnosť. Náš krajanský segment nám v histórii veľmi pomohol a je jedným z pilierov, na ktorom slovenská štátnosť stojí," vyjadril sa predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján Pilip, ktorý prevzal nad výstavou záštitu.

Vernisáž výstavy sa niesla v duchu 30. rokov minulého storočia. Zazneli swingové piesne v podaní skvelej slovenskej speváčky Lucie Švihlovej a jej gitarového sprievodu Roberta Schranza. Tie prilákali ďalšiu verejnosť na známom bratislavskom námestí, ktorá si pozrela matičné knihy o amerických Slovákoch či dva krásne modely dobových automobilov zo Slovenského technického múzea – Múzea dopravy v Bratislave. Výstavné panely môžu záujemcovia vidieť do 31. júla.

Pri príležitosti 85. výročia Cesty slovenskou Amerikou zverejnila ustanovizeň na YouTube profile TV Matica aj rovnomenný audiovizuálny historický dokument, ktorý slúži ako vzdelávacia pomôcka pre školy. V ňom uvidia diváci jedinečné fotografie z archívu Krajanského múzea MS, ako i archívne zábery z matičného filmu Karola Plicku Za Slovákmi od New Yorku po Mississippi, ktoré Matici slovenskej poskytol Slovenský filmový ústav.

IÚ MS

OP MS VRANOV N.T.

NA ONLINE PREDNÁŠKE

Na stav, v ktorom sa momentálne nachádza celý svet, sa dá len ťažko pripraviť a takmer nikto z nás si tento scenár ešte pred pár mesiacmi nedokázal predstaviť. Obmedzenia sa dotkli každodenného osobného i pracovného života a mnoho učiteľov sa zo dňa na deň ocitlo v situácii, kedy sa musia nevyhnutne naučiť vysporiadať s vyučovaním v online priestore. Aj napriek tomu, že nedokážu plnohodnotne nahradiť vyučovanie v triede, môžete mať vďaka nim so žiakmi osobnejší kontakt a zapojiť do práce všetkých spoločne.

Pri príležitosti 76. výročia ukončenia 2. svetovej vojny dňa 7. 5. 2021 na základe týchto obmedzení bolo oslovené OP MS Vranov nad Topľou v spolupráci s Hornozemplínskou knižnicou s požiadavkou zorganizovať online prednášku spojenú s prezentáciou výstroja a výzbroje vojakov z tohto obdobia a následnú besedu pre žiakov 2. a 3. ročníka Strednej odbornej školy drevárskej vo Vranove nad Topľou, miesto konania bolo v priestoroch HZK.

Dôležitou časťou zo strany pedagóga bolo naplánovať spoločný videohovor, kde využil online platformu Zoom. V úvode po spojení so žiakmi sa ujal slova Mgr. Ľuboš Demčák, ktorý pripojených pozdravil a odovzdal slovo Mgr. Miroslavovi Gešperovi, vedúcemu OP MS vo Vranove nad Topľou. Významnou časťou našich dejín bolo vypuknutie SNP, takže na prednáške boli priblížené aj tieto historické udalosti na východnom Slovensku. Vo výklade sa žiaci dozvedeli o období oslobodzovania Slovenska až po samotné ukončenie vojny.

Jednou z nevýhod vyučovania na diaľku je často chýbajúci záujem žiakov iba o teoretický výklad zo strany učiteľa, kde výbornou pomôckou v tomto prípade bolo práve zorganizovanie online prednášky, využili sme príležitosť a sústredili sa na podporenie záujmu žiakov o danú problematiku práve prepojením teórie s názornou ukážkou, kde žiakov najviac upútala prezentácia uniformiem, zbraní a výstroja vojakov. V závere prebehla séria otázok zo strany žiakov a pedagógov, na ktoré prednášajúci s presnosťou odpovedal. V tomto príde bola spätná väzba príkladom pozitívneho záujmu o online prednášky.

Učenie na diaľku nemusí byť trápenie, práve naopak, je dobré využiť učebné pomôcky, ktoré nám ponúka 21. storočie. Je dobré vyťažiť z nich čo najviac i pre obohatenie svojej praxe v budúcnosti. Týmto spôsobom sa dá učiť inovatívne, príjemne a zážitkovo i mimo školských lavíc. Je potrebné vyzdvihnúť ukážkovú spoluprácu medzi Maticou slovenskou, HZK, súčinnosť žiakov a pedagógov, bez ktorých by prednáška nemala zmysel.

Jana Gešperová

KRAJAN ŠTEFAN BOLESLAV ROMAN

PRÍBEH ÚSPEŠNÉHO KANADSKÉHO SLOVÁKA

Osobnosť Štefana Boleslava Romana, rodáka z Veľkého Ruskova (dnes Nový Ruskov), malej obce na východe Slovenska, do dnešných dní nedosiahla v slovenskej spoločnosti ocenenie (i poznanie), ktoré by si tak významná autorita postupného procesu formovania slovenskej štátnosti rozhodne zasluhovala. Pred modernou historiografiou stoja nemalé výzvy, medzi ktoré jednoznačne patrí hlbší ponor do dejín slovenského exilu ako jedného zo zásadných pilierov boja proti komunistickému režimu a podpory vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Štefan Boleslav Roman sa narodil 17. apríla 1921 v chudobnej roľníckej rodine rodičom Jurajovi a Helene, rod. Kosturovej. Po skončení základnej školy pokračoval v štúdiu na strednej poľnohospodárskej škole, ktoré prerušil ako šestnásťročný (v r. 1937) a spoločne s bratom Jurajom emigrovali do Kanady. Sprvoti pracoval na farme v Port Perry, istý čas slúžil v kanadskej armáde a neskôr sa zamestnal ako robotník v automobilke General Motors v Oshawe. Na

jeho životné cesty mnohí nazerajú najmä cez prizmu silného národovectva a gréckokatolíckej viery, ktoré ho predurčili dosahovať úspechy s neoblomnou vôľou a silným vnútorným presvedčením. Vieru mu pomáhali udržať a formovať slovenské národné organizácie a skupina gréckokatolíkov v Oshawe, pronárodné cítenie si doniesol z rodného Slovenska zakorenené hlboko v srdci. Cudzia kanadská hruda však v Romanovi nevyvolávala pocit clivosti či beznádeje. Prostredie novej krajiny vnímal ako možnosť, ktorá človeka oprávňuje slobodne konať v prospech národa. Romanovo členstvo v osvedčených slovenských spolkoch v zámorí, prostredníctvom ktorých (už ako dvadsaťštyriročný) adresoval z pozície predsedu výboru Kanadskej slovenskej ligy list Medzinárodnej rade zahraničných ministrov, predznačoval, že sa zapíše do slovenských dejín prostredníctvom mimoriadnych zásluh.

Keď vstúpil do podnikateľského života, na istý čas sa jeho pronárodné aktivity utlmili. Po kúpe pozemkov, na ktorých sa našli ložiská uránu, založil spoločnosť Denison Mines Ltd., kde plnil funkciu výkonného riaditeľa. Táto spoločnosť vlastnila najväčšie uránové bane sveta s obrovským imaním a finančným kapitálom. Neskôr svoje podnikanie rozšíril o obchod s naftou, plynom, cementom i rožným dobytkom a vybudoval stabilné priemyselné i finančné konzorcium. Bol typom človeka, ktorý dokázal správne odhadnúť investičné možnosti,

vynikal odvahou, podnikavosťou, rozvahou a šiestym zmyslom, ktoré ho dokázali správne nasmerovať. V roku 1978 ho zaradili medzi desiatich najúspešnejších podnikateľov Kanady. Roman bol na svoj slovenský pôvod hrdý (ako Slovák sa identifikoval aj pri rozhovore s Chruščovom) a zámorské i európske médiá o ňom nehovorili nikdy inak ako o kanadskom priemyselníkovi slovenského pôvodu.

Vlastné ekonomické teórie spolu s E. Löblom predstavil v knihe Spoločná zodpovednosť. Hospodárstvo chápal ako proces premeny prírodných síl na výrobné sily a prírodné bohatstvo vnímal ako bohatstvo ľudstva, ktoré mu daroval Boh.

Obchodné styky mu otvárali cesty do politických a cirkevných kruhov, kde posilňoval svoj vplyv. Postupne dostával slovenskú otázku na zahraničné fóra s cieľom domáhať sa pre slovenský národ slobody a rovnoprávnosti s ostatnými národmi Európy. Kľúčovú úlohu v tejto otázke Roman potvrdil svojimi zásluhami pri myšlienke vytvorenia Svetového kongresu Slovákov (ďalej len SKS) a prevzatím predsedníctva kongresu. Jeho vtedajšie konexie siahali do kruhov finančných, priemyselných, politických a cirkevných a vytvárali platformu pre úspech podpory slovenskej veci práve cez zjednotený exil, ktorý chcel Roman vznikom a činnosťou SKS sceliť a zjednotiť.

Po konzultácii s predstaviteľmi slovenských krajanských a exulantských organizácií 10. februára 1970 rozoslal pozvánky na zakladajúce zhromaždenie SKS, ktoré sa konalo 19. a 20. júna 1970 vo Washingtone. Na prvom zasadaní

vznikol návrh štruktúry SKS, dočasné stanovy, pracovný mechanizmus a prijala sa deklarácia, ktorou sa účastníci prihlásili k tradičným hodnotám slovenských dejín s medzinárodným presahom, kladne sa postavili k integračným procesom v Európe, so žiadosťou, aby na tomto procese slovenský národ mohol participovať. SKS mal premyslenú vnútornú štruktúru do šírky i hĺbky – mal štyroch výkonných podpredsedov, piatich podpredsedov s osobitými úlohami, šesť kontinentálnych podpredsedov s komisiami, ktoré mali vlastných tajomníkov. Oficiálnym tlačovým orgánom SKS sa stal Bulettin SKS, ktorý vychádzal s dvoj- až trojmesačnou periodicitou, v rokoch 1971 – 1996, s cieľom dostať výsledky SKS na medzinárodné fóra, intervenovať za slovenskú vec a informovať. Jedným z najvýraznejších úspechov SKS bolo 29-stranové memorandum o porušovaní ľudských práv Slovákov adresované prezidentovi Spojených štátov.

Roman sa obklopoval významnými exilovými predstaviteľmi slovenskej literatúry, kultúry a vedy, finančne podporoval vedecké konferencie, udeľoval štipendiá a ceny mladým slovenským talentom, financoval preklad kníh zo slovenských dejín do svetových jazykov a vybavoval knižnice. V rokoch 1964 až 1965 sa

zúčastnil ako laický audítor na zasadaniach II. vatikánskeho koncilu. Svoje hlboké kresťanské presvedčenie a vzťah k rodnej zemi manifestoval financovaním monumentálnej Katedrály Premenenia Pána v Unionville v Kanade, ktorá bola postavená ako desaťnásobná zväčšenina kostola z rodného Ruskova. V roku 1984 katedrálu posvätil pápež Ján Pavol II.

V nazeraní na činnosť SKS optikou vtedajšieho politického usporiadania Československa a prebiehajúcej normalizácie Romanove aktivity vtedajšie politbyro pozorne sledovalo. V tom čase mala ČSR československé veľvyslanectvá vo Washingtone (USA) a Ottawe (Kanada) a generálny konzulát v Montreale (Kanada), ktoré hodnotili činnosť Kongresu ako reakčnú s protičeskoslovenským a protikomunistickým zameraním. O činnosti SKS sa na Slovensku vedelo iba málo a jeho úspechy nedostávali v spoločnosti takmer žiadny mediálny priestor.

Za hranicami uznávaný, doma takmer nepoznaný, Štefan Boleslav Roman umrel náhle 23. marca 1988 v Kanade, rok pred očakávaným pádom komunistického režimu. Jeho život a dielo bolo ocenené mnohými vyznamenaniami, po roku 1989 i na domácej pôde in memoriam. Predsedníctvo SNR mu v roku 1990 udelilo Národnú cenu SR a v roku 1995 mu vtedajší prezident Michal Kováč udelil štátne vyznamenanie Rad bieleho dvojkríža, I. triedy.

Zuzana Pavelcová

KNIHOMOLE 2021

VEĽKÉ LOVCE

Miestny odbor Matice slovenskej Veľké Lovce zorganizoval v spolupráci so ZŠ s MŠ Veľké Lovce podujatie pod názvom Knihomole 2021 – – 3. ročník.

Vonkajší priestor športového areálu Veľké Lovce sa postupne naplnil príjemnou hudbou, spevom a prednesmi poézie a prózy. Pozvanie na podujatie prijali zástupcovia obce, starosta Libor Kráľ a poslanci, za ZŠ s MŠ Veľké Lovce riaditeľka Silvia Tučániová a zástupkyňa Marta Paulíková, vyučujúci najmä slovenčiny Martin Brezánsky, Janka Fačkovcová, p. farári rímsko-katolíckej cirkvi Pavol Klapica a páter Emil Šafár, z reformovanej cirkvi p. farárka Veronika Šándorová. Za Dom Matice slovenskej v Nitre sa zúčastnila riaditeľka Veronika Bilicová. Na podujatí odovzdala špeciálne pripravený edukačný materiál v rámci memorandovej spolupráce s tunajšou ZŠ s MŠ. Originálna učebná pomôcka vyhotovená autorom detských kníh, aktívnym propagátorom vedy a ilustrátorom Jánom Kurincom v spolupráci s Ústavom experimentálnej psychológie SAV má za cieľ pomôcť pedagógom v oblasti práce a rozvoja kritického myslenia u žiakov. Dom MS v Nitre zároveň prispel do rozšírenia knižného fondu školskej knižnice novou publikáciou Klikal som a čítal som. Pre podporu ďalších ročníkov V. Bilicová odovzdala knižný dar

najnovších slovenských povestí od predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera.

Cieľom tohto podujatia, tak ako aj po iné roky, bolo rozvíjať národný, duchovný, kultúrny a spoločenský život v obci. Účasť matičiarov a občanov obce Veľké Lovce bola veľmi vysoká.

Predsedníčka MO MS Mária Rapavá privítala všetkých, ktorí sa zúčastnili, a popriala im príjemné popoludnie. Pripomenula cieľ podujatia, hlavne tradície, ktoré týmto zachovávame a učíme tradíciám aj mladú generáciu. Programom sprevádzala Michaela Balážová, predošlá predsedníčka MO MS.

V úvode znela národná pieseň Na tom vršku Javoriny v podaní FS Lóťanská dolina v hudobnom sprievode Jozefa Pňačeka

4. ROČNÍK SLOVENSKÉHO DŇA KROJA

MATICA SLOVENSKÁ UKÁZALA MATIČNÝ FOLKLÓR

Zľava: Mária Reháková, Veronika Grznárová a Marek Nemec, podpredseda MS

Šatnica Matice slovenskej a folklórne súbory – kolektívni členovia Matice slovenskej sa zapojila do tohtoročného Slovenského dňa kroja, ktorý organizuje týždenník Slovenka, časopis so 73-ročnou históriou. O folklórnej spolupráci hovorili 4. mája v Bratislave podpredseda MS Marek Nemec, hovorkyňa MS Veronika Grznárová – aktuálne nominovaná v ankete Slovenka roka 2021 – s autorkou myšlienky podujatia a generálnou riaditeľkou vydavateľstva Star production Máriou Rehákovou.

„Matičné folklórne bohatstvo – šatnica a súbory – oslovujú verejnosť v každej dobe. Som preto rád, že generálna riaditeľka skutočne tradičného časopisu Slovenka iniciovala našu spoluprácu. Do aktuálneho ročníka Slovenského dňa kroja sa chceme zapojiť živou výstavou krojov zo šatnice, ktoré nosili naši herci v známych slovenských filmoch. A tiež chceme zapojiť našich folkloristov do prezentácie letných a jesenných ľudových zvykov v rámci podujatia," povedal podpredseda MS Marek Nemec. Šatnica MS v Martine uchováva 1 800 krojov, 900 historických kostýmov a vojenských uniforiem, 800 zaujímavých karnevalových masiek a kostýmov a 350 rekvizít a parochní. Okrem toho vlastní a požičiava aj 1 075 scenárov divadelných hier, najstarší je Tajovského Nový život z roku 1922. Folklórnych súborov ako kolektívnych členov má aktuálne Matica slovenská až 228.

Slovenský deň kroja je ojedinelé podujatie zamerané na šírenie tradícií, prezentáciu slovenských ľudových krojov a kultúrneho dedičstva. Charakter podujatia umožňuje bežným ľuďom a nadšeným folkloristom stať sa priamymi účastníkmi podujatia. Prvý ročník v roku 2018 bol súčasťou Radvanského jarmoku v Banskej Bystrici. Podujatie ovplyvnila minulý rok pandémia, a preto sa presunulo priamo k folklórnym súborom do ich obcí. Tento ročník sa už nebude konať len v online priestore, ale podľa pandemickej situácie a opatrení štátu sa folkloristi opäť stretnú v Banskej Bystrici presne na Deň ústavy SR. *Foto: Slovenka Text: IÚ MS*

Objednávka poštou: Matica slovenská, Slovenské národné noviny, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin emailom: snnredakcia@matica.sk, telefonicky: 043/381 2838, 0918 904 925, na webe: matica.sk

SLOVANSKÝ OBZOR

NOVÉ MATIČNÉ PERIODIKUM

Matica slovenská prichádza do virtuálneho priestoru s novou elektronickou platformou časopisu venovaného svetu slovanských matíc a inštitúcií i Slovákom žijúcim v zahraničí s príznačným názvom Slovanský obzor. IV. kongres matíc slovanských národov a inštitúcií, ktorý v roku 2019 Matica slovenská usporiadala v Martine, prijal závery, medzi ktorými bol i návrh na vydávanie elektronického informačného spravodajcu, ktorý by prepájal slovanský svet a vzájomne informoval. Ohnivko z vyhne predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera, sa nedávno pretavilo do konkrétneho výsledku – a to do prvého čísla periodika Slovanský obzor.

„Matica slovenská splnila aj ďalší sľub z posledného kongresu slovanských matíc a vydala prvé číslo nového informačného spravodajcu, ktorý má ambíciu priebežne udržiavať pomyselný ideový plameň odbornej spolupráce slovanských matičných inštitúcií a napomáhať našej vzájomnej komunikácii v oblasti kultúry a vedy. Slovanský obzor, ktorý máte pred sebou, sa pokúsi obsiahnuť aj život sesterských slovenských matíc a ďalších slovenských krajanských organizácií pôsobiacich v zahraničí, čo predpokladáme, že zaujme nielen slovenských čitateľov," ozrejmil Gešper.

Moderne graficky spracovaný grafickým štúdiom Signis viac ako dvadsaťstranový spravodajca informuje čitateľa v siedmich rubrikách. Nosnou z nich je rubrika Prehľad zo slovanského sveta, ktorá vo svojom pilotnom čísle informuje o kongrese matíc slovanských národov z rozličných pohľadov, o spomienkovom podujatí venovanom Adolfovi Dobrianskemu a o činnosti, výzvach a prekážkach Matice slovenskej v súčasnom dianí. Prináša informácie z konferencie Matice moravskej a predstavuje činnosť Spolku Slovákov z Bulharska.

Ako sa žije v Matici sliezskej v 21. storočí popisuje v príspevku predsedníčka Matice sliezskej Jana Novotná Galuzsková, dejiny Matice horno-lužickosrbskej osvetľuje jej predseda Jurij Łušćánsky. Dvadsaťpäťročnú históriu Matice slovenskej v Záhrebe opisuje Anna Baliová.

Informačne kvalitný rozhovor poskytol redakcii predseda Matice slovinskej Aleš Gabrić. Pravidelnou rubrikou, kde si čitateľ pripomína významné slovanské osobnosti, je rubrika s názvom Velikáni slovanstva. V prvom čísle dostala priestor všestranná osobnosť Štefana Moysesa. Knižné novinky, ale i reprezentatívne a osvedčené periodiká matíc sa predstavujú v kapitole Knižnica slovanského sveta. V prvom čísle Obzoru pozornosť púta nová trojzväzková Slovanská encyklopédia z Ruska a nové matičné periodikum Národné spektrum. Mnohovrstevný obsah uzatvára rubrika Pripomíname si… významných slovanských velikánov a udalostí.

Slovanský obzor je aktuálne dostupný ako elektronické periodikum na webovej stránke www.matica.sk. Medzinárodný dosah Slovanskému obzoru zabezpečujú jeho tri jazykové mutácie – anglická, ruská a slovenská. V pláne je jeho vychádzanie s polročnou a neskôr trojmesačnou periodicitou. Sídlo redakcie a vydavateľ sídlia na adrese Matice slovenskej v Martine.

Zuzana Pavelcová

3,90 € za číslo

Objednávka poštou: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
emailom: periodika@matica.sk, telefonicky: 043/381 28 26, 0918 904 931, na webe: matica.sk

a Teodora Németha pod vedením súboru Emíliou Chudivániovou.

Prvú časť programu uzatvorili deti FS Lóťanská dolina, najmladšie členky súboru LD tancom a spevom piesní Keď som ja húsky pásala a Číže si, šuhajko a pokračovali ďalšie piesne celého súboru. V ďalšej časti podujatia bolo nedeľné popoludnie obohatené fúziou poézie, prózy a hudby pod vedením FS Fialka Emmy Bórikovej, ktorá prebrala detský súbor po náhlej smrti vedúcej Evky Oravcovej. Postupne sa predstavili odvážna škôlkarka Tamarka Malíková, žiačka 3. ročníka ZŠ s MŠ Eszter Benyusová s básňou od Daniela Heviera Moja mama vidí nebo. Na akordeóne zahrala Radka Némethová, žiačka ôsmeho ročníka ZŠ a umeleckej školy v Nových Zámkoch, skladbu Svetlo a tieň. Nasledovali povesti o zámku v Bojniciach v podaní Dianky Pastvovej a znovu hra na akordeóne v podaní Radky a Dianky pod názvom Bonjour. Sofinka Tóthová si vybrala povesť O ľstivých opiciach, ktorú veľmi pekne predniesla. Ľúbivé tóny na akordeóne zahrala znovu Dianka Pastvová, žiačka 5. ročníka ZŠ s MŠ Veľké Lovce, ktorá vylúdila pieseň Slovensko moje, otčina moja, krásna si ako raj. Povesť o Čachtickom hrade predniesla Laurika Dabrovská. Na akordeóne zahrala Mária Rapavá pieseň Dedinka moja v horách leží. Vyjadrila tým lásku našim matkám, žijúcim, ale aj tým, ktoré už nie sú medzi nami, a lásku k rodnej obci Veľké Lovce.

V roku 2017 Divadlo Andreja Bagara v Nitre uviedlo inscenáciu Žltým včelám žlté slzy ako dôkaz pretrvávajúcej poézie Miroslava Válka. Vypočuli sme si interpretáciu básne SLNKO

z úst pani Emílie Chudivániovej. Výber piesní o Slovensku je potvrdením národného cítenia a lásky k vlasti. Pieseň Slovensko, krásna zem zahrali spolu na akordeóne seniori Mária Rapavá a Imrich Bórik.

Alžbeta Pinčeková si vybrala báseň od Jána Smreka Môj hlas. Pani Betka pridala k básni aj zamyslenie nad smutnými udalosťami súčasného obdobia a nad všetkými, ktorí nás v poslednom období nečakane opustili. V rokoch 2020 – 2021 sa MO rozlúčil so svojimi piatimi matičiarmi, ktorých spomienku si takto všetci prítomní uctili. Zaspomínala, že knihu ktorú drží v ruke, našla po manželovej smrti o 15 rokov práve s manželovým označením básne, ktorej slová boli akoby priamo adresované súčasnej situácii.

Mária Rapavá

JOZEF CÍGER-HRONSKÝ

PRVÝ SLOVENSKÝ MANAŽER KULTÚRY

Od narodenia významného slovenského spisovateľa a správcu Matice slovenskej Jozefa Cígera-Hronského uplynulo 23. februára 2021 už **125** rokov. Pri tejto príležitosti ho Matica slovenská predstavila verejnosti v sérii svojich audiovizuálnych historických dokumentov vskutku netradične – ako prvého slovenského manažéra kultúry, ktorý spôsobil manažérsku revolúciu na Slovensku.

„Jozefa Cígera-Hronského poznáme najmä ako autora detskej literatúry, no málokto vie, že v roku 1943 založil v Martine matičnú tlačiareň Neografia, ktorá sa zapísala do dejín slovenskej ekonomiky. Vďaka jeho inovatívnemu riadeniu sa Neografia stala vizionárskym podnikom, v ktorej dokonale spojil priemysel s kultúrou a médiami. Preto môžeme Jozefa Cígera-Hronského považovať za prvého slovenského manažéra kultúry," priblížil správca MS Maroš Smolec.

Podľa jeho slov Jozef Cíger-Hronský prekonal Neografiou takzvanú baťovskú prax, dovtedy zaužívanú na Slovensku, pretože najlepšie oddelil vlastníctvo od riadenia. „V rokoch 1936 – 1943 vytvoril pri Matici to, čo by sa dnes volalo vertikálne integrovaný mediálny komplex, teda veľké knižné a časopisecké vydavateľstvo, tlačovú distribúciu, rozhlasové vysielanie, a to všetko riadené modernou tlačiarňou Neografia. Inšpiráciu našiel v americkom fordizme počas kultúrnej misie Matice slovenskej medzi krajanmi v USA. V Neografii tých čias sa dá nájsť azda všetko, čo sa dnes pomenúva ako marketing, benchmarking či bestseller," dodal M. Smolec. Celý zaujímavý príbeh je zverejnený vo videu na YouTube profile TV Matica. Záujemcovia môžu navštíviť aj expozíciu v Dome Jozefa Cígera-Hronského v Martine, kde sa nachádza Hronského exilová pozostalosť z Argentíny.

Neografia vznikla ako tlačiareň Matice slovenskej, ktorá nadväzovala na Kníhtlačiarsky účastinársky spolok založený v roku 1869. Aj napriek znárodneniu komunistami v roku 1948 či normalizácii v 70. rokoch si Neografia držala povesť vizionárskeho podniku a Hronského odkaz v nej pretrvával ešte dlhé desaťročia. Matičný podnik patril medzi najvýznamnejšie tlačiarne nielen v Česko-Slovensku, ale aj v Európe až do začiatku nového milénia. Po páde komunizmu bola Neografia vrátená Matici slovenskej v riadnej reštitúcii.

IÚ MS

Sklad nakladateľstva Matice slovenskej a kancelária Neografie v Bratislave, Moysesova 39. Telefon 49-59.

VATRA ZVRCHOVANOSTI

V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI

Každoročne sa nad Liptovským Mikulášom, na vrchu Háj-Nicovo rozhorí vatra zvrchovanosti. Dňa 16. júla 2021 si Mikulášania pripomenuli významný deň v dejinách slovenského národa. Pred 29 rokmi prijala Slovenská národná rada Deklaráciu o zvrchovanosti slovenského národa. Bol to jeden z prvých krokov, ktorý viedol k 1. januáru 1993, kedy bola vyhlásená samostatná Slovenská republika.

V podvečerných hodinách prichádzali na vrch autá, ale aj peši obyvatelia mesta, aby si túto udalosť pripomenuli. Všetkých potešilo, že prichádzali aj rodičia s malými deťmi. Tohto roku sa ich tu zišlo naozaj veľmi veľa. Aj to ukazuje, že tento deň sa stáva naozaj pre mnohých významným, a preto si ho prichádzajú uctiť. Mamičky a oteckovia chcú ukázať svojim deťom, ako horí obrovská vatra. Mimochodom mikulášska vatra býva z roka na rok vyššia,

Marek Nemec – 2. podpredseda MS (príhovor)

akoby sa majstri, ktorí ju zhotovujú, predbiehali v tom, kedy bude najvyššia, možno aj na celom Slovensku. Tento rok dosiahla výšku až šesť a pol metra.

Toto podujatie usporiadalo mesto Liptovský Mikuláš spolu s Maticou slovenskou. K účastníkom sa prihovorili Rudolf Urbanovič – viceprimátor mesta, poslanec NR SR a primátor mesta Ján Blcháč a II. podpredseda MS Marek Nemec, ktorý svojím príhovorom vyzdvihol účasť mladej generácie a detí, v ktorých aj týmto spôsobom zapaľujeme maličkú vatru národného povedomia. Všetci vyzdvihli význam tohto dňa, ako aj to, že bol prijatý jeden zo základných dokumentov nášho novodobého slovenského štátu. Mikulášska verejnosť si už zvykla oslavovať tento deň. Zo začiatku sa na vrchole Hája-Nicovo stretávalo pár zanietencov, pár ľudí, ktorým záležalo a záleží na osude našej republiky, teraz po rokoch sa už z tohto stretnutia stáva tradícia a to je dobre. Matica slovenská je národná a kultúrna ustanovizeň, ktorá je strážkyňou tradícií nášho národa. A my môžeme len skonštatovať, že tento významný deň sa stal v našom národe už tradíciou, a preto si ho pripomínajú nie stovky, ale tisíce ľudí po celej našej krásnej vlasti.

32. SLÁVNOSTI SVÄTÉHO GORAZDA

Zľava: predseda Prezídia MS Miroslav Holečko a tajomník MS Ján Seman pri prejave

K najvýznamnejším mesiacom na Slovensku z hľadiska kresťanských, národných a kultúrnych tradícií patrí bezpochyby mesiac júl. Začiatkom mesiaca sa každoročne konajú celonárodné oslavy štátneho a cirkevného sviatku svätých Cyrila a Metoda, ktoré majú hojné zastúpenie aj na regionálnej a lokálnej úrovni. Koniec mesiaca patrí menej propagovaným, no o to významným oslavám svätého Gorazda a spoločníkov. Liturgická spomienka sv. Gorazda a spoločníkov sa podľa kalendára rímskokatolíckej cirkvi slávi na Slovensku 27. júla. V gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi je uctievaný v rámci skupiny svätých sedmopočetníkov tiež 27. júla.

Jedným z podujatí, ktorého poslaním je približovať život a dielo prvého pomenez známeho slovenského vzdelanca a svätca Gorazda a tým pomáhať šíriť jeho kult a úctu, sú každoročné slávnosti svätého Gorazda v Kútoch. Tohtoročný XXXII. ročník sa uskutočnil tento víkend pod záštitou predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera a starostu Kútov Branislava Vávru. Ich organizátormi sú rímskokatolícka cirkev a obec Kúty, Spoločnosť svätého Gorazda Bratislava, Matica slovenská, Rada KBS pre vedu, vzdelanie a kultúru, Cyrilometodská spoločnosť Bratislava a Miestny odbor Matice slovenskej Kúty.

Program tohoročných slávností začal v Kútoch už v sobotu 24. júla 2021 a pokračoval Gorazdovským dňom v nedeľu 25. júla 2021 slávnostnou sv. omšou v rímskokatolíckom Kostole sv. Jozefa Pestúna. Celebrantom bol vdp. František Moško, správca farnosti Kúty. Po skončení omše sa pri Pamätníku zrodu svätogorazdovskej tradície na Slovensku uskutočnil spomienkový akt pod názvom Kúty – betlehem slovenskej svätogorazdovskej tradície. Slávnostné príhovory predniesol za Maticu slovenskú tajomník RNDr. Ján Seman, PaedDr. Miroslav Holečko, predseda Spoločnosti svätého Gorazda a predseda Prezídia Matice slovenskej, a Ing. Jakub Rosa, poslanec obecného zastupiteľstva Kúty.

Ako zdôraznil vo svojom príhovore tajomník MS pre informačnú a mediálnu oblasť Ján Seman, pestovanie svätogorazdovskej tradície v spojení s liturgickou úctou tohto slovenského svätca má pre Slovákov zásadný kultúrno-historický význam. Je svedectvom ducha slovenského národa už v jeho počiatkoch sa prejavujúceho v takej intenzite, že bol schopný darovať svetu hrdinského svätca a vynikajúceho vedca a učiteľa. „Naši národovci, otcovia národa aj zakladatelia Matice slovenskej siahali po cyrilo-metodskom odkaze, lebo bol základom našej vedy a školstva. Toto naše najcennejšie dedičstvo sa prejavilo v troch dimenziách: v kresťanskej viere, v národnej reči a písme a v cirkevnej a politickej samostatnosti. Tieto tri piliere slovenskej existencie aktívne budoval náš slávny praotec sv. Goraz," dodal J. Seman. Nech je spomienka na tohto slávneho svätca stále živá. *Foto: Lukáš Haulík Text: Ján Seman*

JOZEF HAVETTA

OPUSTIL NAŠE RADY

Dňa 10. mája 2021 sa konala posledná rozlúčka so zosnulým predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej Veľké Vozokany Jozefom Havettom.

Jozef Havetta bol v roku 1968 zakladajúcim členom znovuobnovujúceho matičného odboru, krátko nato až do dnešných dní aj jeho dlhoročným predsedom. Za všetkých okolností, ktoré boli priaznivé aj nepriaznivé, podporoval kultúrny, spoločenský, záujmový a národný život v tejto obci, nevynímajúc deti a mládež.

Pre Jozefa Havettu boli pevnými životnými piliermi rodina, hlboká viera v Boha a Matica slovenská. Vieme, že ťažké obdobie pre Maticu vyústilo v odboroch k budovaniu úplných základov, ktoré si zažívali pri svojom oživotvorení aj v tejto obci. Práve pri tomto procese zohrával dôležitú úlohu zosnulý pán predseda. Okrem iných ocenení získal Jozef Havetta za svoju vedúcu funkciu pre miestny odbor Striebornú medailu Matice slovenskej, v minulom roku mu bola vo Zvolenskej Slatine udelená Mimoriadna cena Matice slovenskej. Ocenenia si Jozef Havetta veľmi vážil, avšak jedným z jeho najväčších posledných prianí bolo napomôcť zviditeľneniu režisérskej osobnosti svojho rodáka a priateľa – režiséra Ela Havettu. „Práve na tomto aj pre nás mimoriadnom podujatí ma Jožko Havetta previedol jeho srdcovkami. Ukázal mi jeho dom – jeho rodinu, previedol ma týmto kostolom, ktorý mu bol druhým domovom – nebeskou rodinou a rodinou spoločenstva a nikdy nezabudnem na to, s akou hrdosťou mi ukázal informačnú obecnú tabuľu svojho miestneho odboru – jeho matičnú rodinu, na ktorú nikdy nedal dopustiť," lúčila sa za Maticu slovenskú

a veľkovozokanských matičiarov riaditeľka Domu MS v Nitre Veronika Bilicová.

Jozef Havetta vyše päťdesiat rokov vykonával funkciu kostolného otca v rímskokatolíckom Kostole sv. Mikuláša vo Veľkých Vozokanoch. Počas rekonštrukcie tohto kostola pôsobil aj vo farnosti v susedných Nemčiňanoch. V minulosti vykonával funkciu aj v dozornom výbore za obec Veľké Vozokany v obchodnej spoločnosti COOP Jednota Slovensko.

Odchodom Jozefa Havettu strácame nesmierne obetavého človeka, ktorý napriek ťažkým životným ranám bol pre nás mnohých vždy oporou, povzbudením, zosobnením skromnosti a obrazom tvorivej sily viery v dobro.

Česť jeho pamiatke, nech odpočíta v pokoji!

NÁVRH O DRUHOM NÁRODNOM CINTORÍNE

PREDKLADATELIA NATERAZ STIAHLI

Návrh skupiny poslancov NR SR o vytvorení druhého národného cintorína v Bratislave pretvorením Ondrejského cintorína nepríjemne zaskočil verejnosť, no najmä Martinčanov, Turiec i Maticu slovenskú. Návrh zákona sa hladko prehupol cez prvé čítanie v zákonodarnom zbore a už sa zdalo, že sa v tichosti schváli. Matica slovenská však vyjadrila nesúhlas. Predkladateľ návrhu M. Svrček zo SME RODINA napokon návrh stiahol a 8. apríla navštívil národnú ustanovizeň. Ocenil, že vstúpila do verejnej diskusie o tomto návrhu. Na rokovaní sme sa zhodli, že v rámci zákona ostane jedinečnosť Národného cintorína v Martine. Transparentný zákon vytvorí systém štátnych cintorínov, ako aj štatút štátnych hrobov niektorých významných osobností Slovenska.

Možno konštatovať, že poslanec M. Svrček si osvojil niektoré návrhy Matice slovenskej. Rovnako prezentoval názor, že Matica slovenská si zaslúži vyššiu finančnú podporu od štátu na svoje kultúrno-spoločenské aktivity.

ŠTÁTNE POHREBY

To, že pôvodný návrh nebol predložený na pripomienkovanie Matici slovenskej i iným kultúrnym organizáciám, nie je nateraz dôležité. Zaujímavosťou je, že sa na nový národný cintorín malo vyčleniť dvestotisíc eur. Zvláštne, keď MS prišla v tomto roku na základe argumentu „šetrenia v dôsledku pandémie“ o štyristotisíc eur. Výsledkom toho je, že napríklad Slovenským pohľadom chýba približne deväťnásťtisíc eur, čo si vynútilo prejsť na dvojmesačné vydávanie, ktoré bolo naposledy na hanbu súčasnej „demokratickej“ Slovenskej republiky za Uhorska v 19. storočí. Paralela tu je, keďže na Národnom cintoríne v Martine odpočívajú práve zakladatelia tohto najstaršieho slovenského časopisu.

Medzi novinárskymi otázkami zaznelo, či bol v Martine po roku 1993 pochovaný vôbec nejaký významný dejateľ? Jeden z argumentov totiž znel, že v súčasnosti sú slovenské osobnosti nedávno zosnulé aj tak pochovávané v Bratislave. To znamená, že cintorín v Martine v súčasnosti neslúži ako jediný cintorín pre telesné pozostatky novodobých osobností? Opak je pravdou. V posledných rokoch boli na Národnom cintoríne v Martine pochované významné osobnosti, ako napríklad kultúrny historik, výtvarník a básnik Viliam Sokolík, cirkevný činovník celoslovenského formátu, správca MS a riaditeľ Spolku sv. Vojtecha Štefan Hanakovič, literárny historik Imrich Sedlák, historik a bibliograf Miloš Kovačka, spisovateľ Drahoslav Machala a ďalší. V roku 1990 boli na Národný cintorín prevezené telesné pozostatky predsedu SNR Jozefa Lettricha. V roku 1993 MS organizovala prevezenie pozostatkov J. C. Hronského s manželkou. A v roku 2002 samotná vláda SR iniciovala prevezenie telesných pozostatkov Milana Hodžu na Národný cintorín. J. Lettrich, J. C. Hronský aj M. Hodža mali štátne pohreby s najvyššími poctami.

Ak by nebolo iniciatívnych mestských poslancov a členov petičného výboru z Martina, ktorí prišli s iniciatívou Národný cintorín je len jeden, i ostatných inštitúcií, medzi nimi aj Matice slovenskej, ktovie, ako by to dopadlo. Na druhej strane sa otvorila verejná diskusia o zabudnutých historických cintorínoch, kde odpočívajú významní slovenskí činitelia.

KOZIA BRÁNA

Namiesto pokusov o vytváranie duplicitných i umelých národných cintorínov štátnymi zásahmi by sme skôr privítali koncepčnú starostlivosť o hroby významných dejateľov na rôznych miestach Slovenska. Predkladateľom, ale aj vševediacim médiám totiž uniklo, že v Bratislave je aj iný pamätný cintorín. Aj na Cintoríne pri Kozej bráne v Bratislave sú pochované významné slovenské osobnosti, ako napríklad historik Ján Kvačala, vynálezca Ján Bahýľ, hudobný skladateľ Ján Levoslav Bella či dôstojník a národný aktivista Cyril Daxner, o ktorého obnovu náhrobného kameňa sa v roku 2020 postarala práve iba Matica. Po Ondrejskom cintoríne by si tak aj Cintorín pri Kozej bráne mohol nárokovať na privilegovaný status ďalšieho štátneho cintorína a zákonite aj iné cintoríny.

V Spojených štátoch amerických, teda v krajine, kde žije vyše tristo miliónov obyvateľov, je iba jeden Arlingtonský Národný cintorín. Zhodou okolností vznikol spontánne približne v rovnakom čase ako slovenský národný cintorín, v prípade amerického v roku 1864 na pozemku rodiny generála R. E. Leea. Významným sa stal nie umelým štátnym zásahom, ale prirodzeným historickým vývojom a aj v súčasnosti je tam pochovaný prezident J. F. Kennedy či astronaut John Glenn.

Marián Gešper

NA J. M. HURBANA

SPOMÍNALI V KOŠICIACH

Pri minimalistickom, ale o to úprimnejšom podujatí v podobe zavesenia nového venčeka k buste J. M. Hurbana sme spojili dokopy dve významné výročia. Prvým je 133. výročie úmrtia J. M. Hurbana, ktoré pripadá na 21. február, a druhým 172. výročie príchodu Ľ. Štúra a J. M. Hurbana do Košíc.

V Košiciach preto 24. 2. 2021 nakrátko zaviala zástava Matice slovenskej na Hlavnej ulici 59 pred bustou J. M. Hurbana, prvého predsedu Slovenskej národnej rady, spisovateľa, evanjelického kňaza, politika a vedúcej osobnosti Slovenského povstania v rokoch 1848/49.

Spomienku na Ľ. Štúra, J. M. Hurbana a slovenských dobrovoľníkov bojujúcich v revolúcii 1848/49 si prišiel uctiť riaditeľ DMS Košice a predseda MO MS Košice Michal Matečka, predsedkyňa MO MS Košice Sever Anna Naštová a verní matičiari. *M. Matečka*

Riaditeľ DMS Košice Michal Matečka - druhý zľava.

DOM MS V KOŠICIACH

V MARCI NEZAHÁĽAL

V mesiaci marec Dom Matice slovenskej v Košiciach spolu s Miestnym odborom Košice nezaháľali. Pripomenuli sme si a zároveň si uctili viaceré významné osobnosti, ktoré boli späté predovšetkým s našimi Košicami.

Prvou takouto osobnosťou bol dnes už mierne zabudnutý Elo Šándor (1896 – 1952). Pri príležitosti 125. výročia jeho narodenia sme zavesili venček k jeho buste a pamätnej tabuli na dom, v ktorom žil a tvoril. V Košiciach pôsobil v rokoch 1926 –1933 ako bankový úradník.

Druhou osobnosťou, ktorá zasiahla síce len nakrátko do života Košíc, bol Rehor Uram Podtatranský (1846 –1924). Pri príležitosti 175. výročia jeho narodenia sme si ho uctili pri tradične veternom košickom počasí zavesením venčeka k jeho pamätnej tabuli s reliéfom. Pamätná tabuľa bola osadená v roku 1928. Počas 2. sv. vojny sa nachádzala v Liptovskom Mikuláši. Nanovo osadená bola 11. novembra 1945. Je umiestnená na dome, v ktorom spisovateľ, publicista, učiteľ a národovec Rehor Uram Podtatranský žil. V Košiciach prežil posledné štyri roky svojho života. V roku 1920 sa stal členom Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach a bol zvolený aj za člena jeho výboru. 8. septembra 1924 v Košiciach zomrel, ale pochovaný je v rodnom Liptovskom Mikuláši. Zaujímavou informáciou je, že jeho syn Jozef Uram bol prvý riaditeľ Štátnej nemocnice

POSLANEC NÁRODNEJ RADY SR

MILOŠ SVRČEK NAVŠTÍVIL MATICU SLOVENSKÚ

Poslanec Národnej rady SR Miloš Svrček vo štvrtok 8. apríla 2021 navštívil sídelnú budovu Matice slovenskej v Martine. Poslanca Národnej rady SR a poslanca mestského zastupiteľstva v Martine Dalibora Steindla oficiálne privítal predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý mu predstavil najstaršiu národnú, kultúrnu a vedeckú ustanovizeň Slovákov.

Predseda MS v priestoroch národnej kultúrnej pamiatky predstavil dejiny ustanovizne. Vo výborovni MS mu predstavil knižné tituly z Vydavateľstva MS a vedecký tajomník Pavol Madura mu prezentoval vzácne dokumenty z matičných a národných dejín uložené v Archíve MS. „Našou budúcnosťou sú ďalšie generácie Slovákov, pričom je zodpovednosťou každej z vlád zabezpečiť, aby Matica slovenská mala podmienky na zabezpečenie publikačnej činnosti pre deti a mládež, vrátane zabezpečenia aktivít a činnosti folklórnych matičných skupín a divadelných ochotníckych súborov. Som toho názoru, že je povinnosťou slovenskej politickej reprezentácie brániť túto najstaršiu slovenskú národnú ustanovizeň. Chcem zároveň veľmi pekne poďakovať za podnetné a pre mňa osobne prínosné stretnutie s pánom predsedom," vyjadril sa poslanec Národnej rady SR Miloš Svrček.

V rozhovoroch sa dotkli aj témy Národného cintorína v Martine. Obe strany prišli k záveru, že jedinečnosť Národného cintorína v Martine by mala byť zachovaná. MS by privítala návrh zákona, riešiaceho úpravu ďalších významných historických cintorínov, napr. vo forme štátnych cintorínov, ústredných vojenských cintorínov a štátnych hrobových miest.

Na záver návštevy predseda MS predstavil panteón bust slovenských národovcov, ktorý sa nachádza pred II. budovou MS, ako aj zámer odhaliť bustu Alexandrovi Dubčekovi v rámci jeho významnej storočnice.

Text a foto: Peter Schvantner

v Košiciach a primár jej chirurgického oddelenia. Prvou a najstaršou operáciou v tejto nemocnici bola operácia slepého čreva. A vykonal ju práve doktor Jozef Uram, ktorý bol priekopníkom na poli našej chirurgie. Je podpísaný aj pod Martinskou deklaráciou.

Treťou osobnosťou, ktorú sme si pripomenuli, bol Anzelm Hegedüs – neskoršie Karol Murgaš (1881 – 1925), premonštrát, rímskokatolícky kňaz a pedagóg. Pri príležitosti 140. výročia

jeho narodenia sme spolu s opátom rádu premonštrátov v neďalekom Jasove a riaditeľom premonštrátskeho gymnázia Martinom Štrbákom zavesili veniec k jeho pamätnej tabuli.

Karol Murgaš, ešte pod menom Anzelm Hegedüs, bol od roku 1906 profesorom na premonštrátskom gymnáziu v Košiciach, kde vyučoval matematiku a fyziku. Po skončení prvej svetovej vojny vzniklo v Košiciach prvé čsl. štátne reálne gymnázium a Karol Murgaš vystupujúci už pod svojím menom sa stáva jeho riaditeľom. Vyučoval cirkevný spev a hudobnú teóriu, dirigoval gymnaziálny orchester, bol vynikajúci literát.

Bol zakladajúcim členom nášho Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach. Od roku 1919 do októbra 1922 bol jeho podpredsedom. Následne sa stal predsedom miestneho odboru, no pre nepriaznivú situáciu, ktorá vtedy vládla, sa jeho pôsobenie v Košiciach skončilo a v roku 1924 ho vymenovali za riaditeľa gymnázia v Ružomberku, kde v roku 1925 zomrel.

K. Murgaš bol činný vo viacerých spolkoch, okrem Matice slovenskej v Národnom klube, v Červenom kríži, bol prvý predseda Spolku

Text: M. Matečka

profesorov Slovenska, v Združení slovenských odborových organizácií a iných. Prispel k rozvoju slovenského národného a kultúrneho života v Košiciach. V delimitačnej komisii, ktorá ustaľovala hranice medzi Československom a Maďarskom, sa župan Ruman opieral o rady Karola Murgaša. Aj jemu môžeme ďakovať za to, že Košice zostali slovenskými. Jeho zásluhou sa slovenský ľud pri sčítaní obyvateľstva v roku 1921 prihlásil k svojmu národu. Jeho činnosť počas jeho krátkeho života bola ohromná.

100. VÝROČIE NARODENIA JANA OLEJNÍKA

...Vo vlaským koscele bliščace kamene majú tam patrona co še šumne šmeje. Svatý Ján patron náš opatruj Vlašanoh a ket še ci zasce ta i Krompašanoch. Ta i Podradžanoch z Drevenika... (Ján Olejník)

Múzeum Spiša v spolupráci s Miestnym odborom Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi si 23. 6. 2021 pripomenuli 100. výročie narodenia PhDr. Jána Olejníka, CSc. (10. 5. 1921 Spišské Vlachy – 20. 4. 2017 Tatranská Štrba). Významný slovenský etnograf, múzejný pracovník a publicista. Je považovaný za jedného z najväčších odborníkov na tradičnú ľudovú kultúru podtatranských oblastí Spiša a Liptova. Publikoval množstvo vedeckých, vedecko-populárnych i reportážnych prác na Slovensku aj v zahraničí. Dvorné dialógy 73 svojím spevom umocnila FS Harihovčan

z Harichoviec vedená Helenou Geletkovou a báseň v spišskom nárečí, ktorú venoval J. Olejník rodnému mestu pri 768. výročí, zarecitovala Mária Džugasová. Riaditeľka Ing. Zuzana Krempaská privítala za spoluorganizátora Mgr. Jolanu Prochotskú, predsedníčku MO MS, primátora Spišských Vlach Ľubomíra Fifíka a hosťa doc. Mgr. Tatianu Pirníkovú, PhD. Historik Mgr. Miroslav Števík predstavil muzikologičku a hudobnú pedagogičku a odovzdal jej slovo. Viac ako hodinové rozprávanie o osobných stretnutiach, jeho odbornej bádateľskej práci, robení zbierkových fondov a ich archivovaní... podieľaní sa aj na

190. VÝROČIE VÝCHODOSLOVENSKÉHO ROĽNÍCKEHO POVSTANIA

Pred 190. rokmi naši slovenskí roľnícki predkovia na východnom Slovensku zažívali biedu a zbedačovanie, akú si dnes už súčasné generácie nevedia ani predstaviť. Hlad, chudoba, žiadne sociálne istoty, takto by sa dalo charakterizovať obdobie, ktoré predchádzalo roľníckej vzbure v roku 1831. Cholera bola iba poslednou kvapkou, ktorá vyburcovala richtárov a sedliakov na Zemplíne, Šariši, Spiši, Gemeri a v Above k ozbrojenému povstaniu. Povstanie sa však pripravovalo oveľa skôr.

Šľachta túto informáciu dlho tajila a snažila sa zhodiť príčiny roľníckeho povstania na choleru a jej sprievodné javy. S tým by však významné osobnosti povstania, ako boli zeman Peter Tašnády z Raškoviec, richtár Michal Pavúk z Nižného Žipova, richtár Juraj Harman z Richnavy na Spiši, sedliacky „zemplínsky generál" Ľudovít Hamza z Jastrabia nad Topľou, richtár Michal Cipala z Bystrého či richtár Janko Mihalov z Vechca, určite nesúhlasili.

Matica slovenská sa rozhodla venovať udalostiam Východoslovenského roľníckeho povstania z r. 1831 sériu podujatí a aktivít. Táto séria odštartovala kultúrno-spoločenským podujatím dňa 11. júla 2021 v obci Komárany

vo Vranovskom okrese, kde v rámci kultúrneho programu boli za účasti predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera verejnosti priblížené dejiny sedliackeho povstania z r. 1831 prednáškou a divadelnou scénkou matičného umeleckého kolektívu v predstavení pod názvom Kuruci do zbrane… Na programe participovali odbory Mladej Matice z Kamennej Poruby, Vranova, Liptovského Mikuláša, Lučenca, Košíc, ale aj Divadelný odbor MS a miestny odbor MS z Cabova a Vranova nad

Topľou. Spomienkové podujatie pripravil Miestny odbor MS v Komáranoch, kde pred dvoma rokmi Matica v spolupráci s obcou odhalila pamätník Východoslovenskému roľníckemu povstaniu. Aj tento pamätník rozšíril diapazón pamätníkov na východnom Slovensku venovaných udalostiam z roku 1831. Podobné pamätníky sa nachádzajú v neďalekom Jastrabí nad Topľou, Čaklove, Zámutove, Vranove a pod. Ďalšie podujatie venované 190. výročiu Východoslovenského roľníckeho povstania sa uskutoční v septembri v Haniske pri Prešove, kde sa nachádza monumentálny pamätník venovaný spomínaným udalostiam.

Foto: Marko Gajdoš Text: Martin Hajník

VYŠLO JAZYKOVEDNÉ DIELO

SÚČASNÝ SPISOVNÝ JAZYK

Po kodifikačnej príručke Krátky slovník slovenského jazyka vyšlo vo Vydavateľstve Matice slovenskej ďalšie dôležité jazykovedné dielo Súčasný spisovný jazyk. Prehľad základných faktov a poznatkov o súčasnej spisovnej slovenčine využijú najmä študenti, pedagógovia, lingvisti či záujemcovia o náš národný jazyk.

Významný slovenský jazykovedec profesor Ján Kačala analyzuje v najnovšej monografii súčasný stav spisovnej slovenčiny a jazykovej kultúry, často s retrospektívnym presahom. „Autor objasňuje aj význam predchádzajúcich kodifikačných etáp v procese vývinu súčasnej slovenčiny, akými boli napríklad Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1940 a takzvaný martinský úzus. Vysvetľuje podstatu jazykovej normy a kodifikácie spisovného jazyka, podáva základné údaje o platných kodifikačných príručkách a o prameňoch na poznávanie spisovnej slovenčiny, rozoberá vzťah spisovného jazyka a jazykovej kultúry a kritériá spisovnosti jazykových prostriedkov. Nevyhýba sa ani problematickým miestam súčasnej jazykovej normy, naopak, snaží sa ich identifikovať v hláskosloví, tvarosloví, slovnej zásobe a v syntaxi a poukázať na širšie systémové súvislosti daných javov," ozrejmil obsah publikácie riaditeľ Vydavateľstva MS Stanislav Muntág. Čitatelia

nájdu v diele pravopisnú sústavu spisovnej slovenčiny, ako je kodifikovaná v platných Pravidlách slovenského pravopisu z roku 1991 a v ich novších vydaniach. Venuje sa aj vybraným teoretickým problémom a vývinovým tendenciám súčasnej jazykovedy.

Ján Kačala, známy slovenský jazykovedec a univerzitný pedagóg, je spoluautorom viacerých dôležitých jazykovedných diel, vrátane kodifikačných príručiek ako Krátky slovník slovenského jazyka alebo Pravidlá slovenského pravopisu. Je autorom veľkého počtu vedeckých štúdií a takmer tridsiatich jazykovedných monografií. Mnohé z jeho lingvistických diel vyšli vo Vydavateľstve Matice slovenskej a slúžia ako informačný základ pre súčasnú generáciu slovenských jazykovedcov, učiteľov a študentov slovenčiny, redaktorov i laických záujemcov o jazykovedu. *IÚ MS*

PODPORTE MATICU SLOVENSKÚ

KÚPOU KNIHY, ČLENSTVOM AJ KROJOM

KÚPOU KNIHY, ČLENSTVOM AJ KROJOM PODPORÍTE NÁRODNÚ KULTÚRU

Matičné aktivity v regiónoch Slovenska a pre našich krajanov v zahraničí sú závislé od financií. Pandémia tvrdo zasiahla aj Maticu slovenskú, najmä jej súkromné príjmy, nehovoriac o dlhodobom podfinancovaní MS zo strany štátu a plánovaných škrtoch aj v kultúrnych inštitúciách. Matičná kultúrna, vedecká a osvetová činnosť v roku 2021 je už ohrozená na základnej úrovni.

Každý jeden z vás môže dnes pomôcť zmierniť škody na najstaršej národnej ustanovizni slovenského národa, aby neboli už nevratné. Ako?

PODPORUJEM NÁRODNÚ KULTÚRU

KÚPTE SI KNIHY Z VYDAVATEĽSTVA MATICE SLOVENSKEJ

https://www.vydavatel.sk/nase-knihy

PREDPLAŤTE SI PERIODIKÁ MATICE SLOVENSKEJ

https://matica.sk/objednajte-si-slovenske-narodne-noviny/
https://matica.sk/objednajte-si-slovensko-narodne-spektrum/
https://matica.sk/objednajte-si-slovenske-pohlady/
https://matica.sk/historicky-zbornik/
https://matica.sk/kultura-slova/

STAŇTE SA ČLENMI MATICE SLOVENSKEJ

https://matica.sk/…/ako-sa-stat-clenom-matice-slovenskej/
https://matica.sk/clenske…/slavnostny-clensky-preukaz-ms/

POŽIČAJTE SI KROJ, KOSTÝM ČI UNIFORMU ZO ŠATNICE MATICE SLOVENSKEJ

https://matica.sk/satnica-matice-slovenskej-2/

DARUJTE DVE PERCENTÁ V ROKU 2021

https://matica.sk/clenske-ustredie/zarob-si-sam/

Ďakujeme!

mnohých výstavách. Poukázala na jeho členstvo vo viacerých zahraničných asociáciách a spoločnostiach. Z pozostalosti sa venuje korešpondencii a tu zdôraznila jeho spoluprácu s významnými osobnosťami umeleckého sveta (J. Cikker, B. Urbanec, K. Plicka, J. Borodáč...) aj s mnohými významnými predstaviteľmi vedeckého života. V prezentácii nám J. Olejníka predstavila aj ako výborného maliara a ilustrátora. Osobné stretnutie s touto významnou osobnosťou priblížili Dana Rosová, Mária Adamčiaková, aj členky skupiny z Harichoviec, kde osobne bol, i predsedníčka MO MS si zaspomínala na stretnutie v DMS a jeho rozprávanie o „gruľkoch", v celodennom podujatí Gruľovy dzeň na Spišu. V závere po poďakovaní od riaditeľky a kytici od primátora zneli krásne ľudové piesne z úst FS Harichovčan a celé nádvorie spievalo Šalata, šalata, šalatovo lisce....

... Milé ablegaci s primatorom vedno buce vy s patronom v roboce za jedno. Nech Ján svatý Ježišov Kerstiteľ budze mám v roboce dobrý pán učiteľ.
(Ján Olejník)

Doc. Mgr. Tatiana Pirniková, PhD.,
muzikologička a hudobná pedagogička.

Po ukončení Hudobnej teórie na Vysokej škole múzických umení v Bratislave pôsobila postupne na Katedre hudby Fakulty humanitných a prírodných vied PU v Prešove, Katedre hudobnej teórie na VŠMU v Bratislave a Inštitúte estetiky Filozofickej fakulty PU v Prešove. Vedecký titul docent v odbore hudobná výchova jej udelila Masarykova univerzita v Brne. Vydala tri vedecké monografie a desiatky odborných štúdií a článkov. Popri vysokoškolskej, pedagogickej a vedeckej práci sa venovala aj žiakom v Základnej umeleckej škole A. Cígera v Kežmarku. V súčasnosti vedie súkromné divadlo VIOLA v Prešove, ktoré už šiesty rok organizuje koncertnú činnosť a pripravuje vlastné divadelné inscenácie a realizuje umelecko-vzdelávacie programy pre deti a širokú verejnosť. *Jolana Prochotská*

PIETNY AKT V MICHALOVCIACH

76. VÝROČIE UKONČENIA 2. SVETOVEJ VOJNY

Cintorín Červenej armády v Michalovciach patrí medzi najväčšie vojnové cintoríny na Slovensku. Sú tu pochovaní prevažne vojaci Červenej armády, ktorí padli na území od dnešnej slovensko-ukrajinskej hranice až po Dargovský priesmyk počas bojov 2. svetovej vojny.

Zo 17 863 vojakov má náhrobný kameň s menom iba 193 obetí. Počas vojny sa telá vojakov pochovávali na miestnych cintorínoch a v blízkosti kostolov. Až v roku 1946 boli exhumované a pochované práve na cintoríne Červenej armády v Michalovciach. Tohto roku si pripomíname 76. výročie od ukončenia 2. svetovej vojny a oslobodenie spod fašistickej tyranie.

Oddiel Gvardija z MO MS Hencovce v súvislosti s opatreniami ÚVZ SR, ktoré priniesla tohtoročná situácia, asistoval pri pietnom akte kladenia vencov k pamätníku a týmto matičiari svojou činnosťou prispeli k plnohodnotnému zabezpečeniu tejto spomienkovej akcie. Niekoľko desiatok účastníkov, motorkárov zo Slovenska a Českej republiky počas svojej Cesty víťazstva prišli vzdať poklonu a vďaku hrdinom, ktorí položili vlastné životy pre našu lepšiu budúcnosť.

Pri vstupnej bráne prítomných privítal krojovaný pár tak, ako je to na Slovensku tradíciou, chlebom a soľou. Po zaznení hymny SR nasledovala báseň v ruskom jazyku. Panychídu za padlých celebroval dekan Pravoslávnej bohosloveckej fakulty PU prof. Ján Šafin. Nechýbali príhovory a spoločný pozdrav pre žijúcich ruských veteránov, ktorý bol nahratý vo videoprodukcii a odoslaný priamo do Ruska.

Miroslav Gešper

NOVÝ KATALÓG ŠATNICE MATICE SLOVENSKEJ

NAJPOŽIČIAVANEJŠÍCH KROJOV A KOSTÝMOV

Matica slovenská vám prináša aktuálny katalóg najpožičiavanejších krojov a kostýmov Šatnice Matice slovenskej. Nahliadnite do pozoruhodného obsahu desaťročia budovaného depozitu v Martine.

Úžasné, dychberúce, očarujúce! Takto zvyknú reagovať návštevníci Šatnice MS v Martine, keď zbadajú celú tú nádhernú paletu krojov. Už teraz si ich môžete vypožičať za doslova ľudové ceny. Kúpiť si vlastný kroj na určitú príležitosť je v súčasnosti poriadne drahou záležitosťou. Ceny sa pohybujú v stovkách eur. Matičná šatnica je alternatívou pre všetkých, ktorí si takúto kúpu nemôžu dovoliť.

Vypožičanie konkrétnych krojov, kostýmov a ich súčastí si môžete dohodnúť aj telefonicky so zamestnankyňami Šatnice MS na čísle 043/381 28 41, resp. e-mailom na adrese satnica@matica.sk. Taktiež sa môžete informovať aj o dostupnosti krojov z iných regiónov Slovenska. Kroje a kostýmy sú dostupné aj vo viacerých veľkostiach. Neváhajte už ani minútu a vyberte si z viac ako 1 660 krojov, 900 dobových kostýmov, 300 karnevalových kostýmov, 500 detských kostýmov a množstva rekvizít.

Zbierkami krojov, kostýmov, doplnkov a iných rekvizít podporujeme ochotnícke, poloprofesionálne a profesionálne súbory pri prezentácii kultúrneho dedičstva a spomienok na významné osobnosti a udalosti národných dejín Slovenska.

ŠTÁT FINANCUJE AKTIVITY CSEMADOKU

NEPOROVNATEĽNE LEPŠIE NEŽ MATIČNÚ KULTÚRU

Verejnoprávna ustanovizeň Matica slovenská upozorňuje na nespravodlivo nízke financovanie slovenskej národnej, matičnej kultúry v porovnaní so štedro financovanými aktivitami organizácií národnostných menšín zo štátnych fondov. Reaguje tým na posledné vyhlásenia parlamentných i mimoparlamentných politikov.

Predsedníctvo MS pozorne vníma verejné vyjadrenia politikov na adresu Matice slovenskej. „Najmä poslanec NR SR György Gyimesi (OĽaNO) prezentuje Maticu slovenskú ako jeden z dôvodov na zákonné inštitucionalizovanie a zároveň štátne financovanie občianskeho združenia Csemadok. V tejto súvislosti je opomínané dramatické podfinancovanie Matice slovenskej a fakt, že miestne odbory MS či aj samotné ústredie sú nepochopiteľne vylúčené z mnohých relevantných štátnych grantových schém. Naopak, organizácie Csemadoku sú štedro financované zo špeciálnych štátnych menšinových fondov. Kultúrne a osvetové aktivity maďarskej menšiny prostredníctvom Csemadoku sú neporovnateľne lepšie podporované z daní občanov Slovenska než matičná činnosť v prospech slovenského, a teda štátotvorného národa," uvádzajú predstavitelia MS.

V prípade, ak sa poslanci NR SR rozhodnú zriadiť zákon o Csemadoku a prideliť mu štátnu dotáciu, Matica slovenská požaduje spravodlivú proporcionalitu. „Na základe nových dát zo sčítania obyvateľstva 2021 budeme žiadať štátne orgány o pomerné financovanie Matice slovenskej a prípadne Csemadoku podľa počtu obyvateľov slovenskej a maďarskej národnosti. Taktiež žiadame o odstránenie diskriminácie Matice slovenskej a jej miestnych odborov MS v konkrétnych fondoch, aby sa matičiari konečne mohli uchádzať o štátnu podporu pre svoje projekty rovnako ako organizácie Csemadoku," vyjadrila sa národná ustanovizeň.

Matica slovenská upozorňuje, že regionálnu kultúru svojich odborov musí financovať len zo súkromných zdrojov. „Bohužiaľ, v dôsledku tohtoročného dramatického zníženia dotácie pre MS zo strany ministerstva kultúry až o 23 %, ako aj zníženia vlastných súkromných príjmov pre pandemické opatrenia štátu sa táto finančná podpora z MS zminimalizovala. Je hanba, že aj lokálne múzeum má vyššiu dotáciu ako Matica slovenská s celoslovenskou pôsobnosťou a presahom do zahraničia," dodali členovia predsedníctva.

IÚ MS

NAJKRAJŠIE SLOVENSKÉ POVESTI

REPREZENTATÍVNA KNIHA Z VYDAVATEĽSTVA MS

Vo Vydavateľstve Matice slovenskej vyšla jedinečná kniha Najkrajšie slovenské povesti. Dielo vzdáva poctu velikánom slovenskej povesťovej tvorby. Takto spracovaný výber z tohto významného segmentu slovesného dedičstva Slovákov doteraz nevyšiel.

Autorom knihy je profesor Ondrej Sliacky, jedna z najvýraznejších osobností slovenskej detskej literatúry a literárnej vedy na prelome tisícročí. „Ondrej Sliacky knihou Najkrajšie slovenské povesti sprístupňuje mladej generácii mimoriadne vzácnu súčasť nášho duchovného dedičstva – náš príbeh, ako je zobrazený v kolektívnej pamäti a fantázii národa. Zároveň týmto dielom vzdáva poctu velikánom tohto žánra Pavlovi Dobšinskému, Jozefovi Cígerovi-Hronskému a Márii Ďuríčkovej adaptáciou niektorých motívov z ich zbierok. Majstrovsky príbehovo spracoval aj motívy niektorých ľudových piesní a balád, vrátane piesne Na Kráľovej holi, a v podobe autorských povestí zakomponoval aj niekoľko výnimočných slovenských osobností, ako sú Samuel Mikovíni, Vladimír Kompánek a ďalší," priblížil riaditeľ Vydavateľstva MS Stanislav Muntág. Dielo ilustrovala Kristína Šimková.

Matica slovenská sa dlhodobo venuje literárnym adaptáciám povesťových zbierok v knižnej sérii Povesťová mapa Slovenska. Dielo Najkrajšie slovenské povesti predstavuje ojedinelý počin v oblasti literárnej adaptácie slovenských povestí a rozprávok. Čitateľ nájde v knihe 64 povestí z rôznych oblastí Slovenska. Rozdelené sú do tematických okruhov Pokiaľ len ľudská pamäť siaha (legendy a báje), Najprv Tatári, potom Turci, O mestách, dedinách, zámkoch i hradných ruinách a napokon O horách, riekach a ich podivných obyvateľoch.

Národná ustanovizeň vydala mnohé významné diela autora. Patrí k nim zbierka adaptovaných ľudových rozprávok zo zbierky Samuela Czambela Panička v líščej koži či adaptácie Dobšinského rozprávok Hovoriaci vtáčik, Braček jelenček, Zakliata hora a iné. Popularite sa tešia aj dvojdielne vlastivedné Divy Slovenska či zbierky Obrázkové slovenské povesti, ale aj Povesti a príbehy z medenej Bystrice a okolia a výber povestí z osmanských čias Turecká studnička. Ondrej Sliacky takmer polstoročie pôsobil v pôvodne matičnom časopise Slniečko, v rokoch 1990 až 2017 bol jeho šéfredaktorom. Desaťročia pôsobil ako univerzitný pedagóg, ktorý študentom pedagogiky vštepoval povedomie o hodnotách a velikánoch slovenskej literatúry. Dlhé roky bol členom edičnej rady Vydavateľstva MS. Je držiteľom mnohých ocenení, vrátane Pocty Pavla Dobšinského z roku 1995 a Ceny ministra kultúry SR z roku 2012.

VATRA ZVRCHOVANOSTI

V KREMNICKÝCH BANIACH

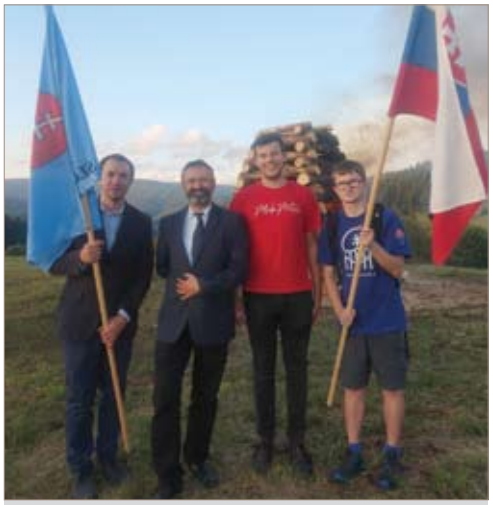

Marek Hanuska – 1. podpredseda MS (prvý zľava), Viliam Komora – tajomník MS (druhý zľava)

Niekedy s väčšou pompou a zas inokedy len skromne si matičiari a Kremničania pripomínajú našu samostatnosť zvrchovane – pálením vatry v areáli geografického stredu Európy na Kremnických Baniach.

Aj tento rok 31. augusta 2021 zorganizovali obecné samosprávy spoločne s Miestnym odborom Matice slovenskej v Kremnici podujatie s originálnym kultúrnym programom, srdce dotýkajúcimi príspevkami a záverom slávnostným zapálením ústrednej vatry zvrchovanosti. Celý program sa niesol v duchu pokory. „S dlaňou na srdci a srdcom na dlani," ako často pripomínala moderátorka. Skvelo zvládnuté básnické vystúpenie hrdinskej básne Mor ho!, ktorej myšlienky ešte dlho odznievali v našich mysliach. Básnik verše recitoval naozaj hrdinsky, akoby sám stál pred rímskym cisárom. Spevácke vystúpenie od matičiarok zo Žarnovice dotvorilo rodinnú atmosféru plnú materinského prijatia. Každý mohol nadobudnúť pocit domova. Tu som doma, s týmito ľuďmi – Slovákmi. Kremnické prostredie v závere dotvorili banícke piesne od statných junákov, medzi nimi matičiar, starosta či predseda.

Veľa prútov odlišných, no v jedno, nielen myšlienkou, spojených.

A čo napísať na záver? Vatra rýchlo chytila, krásne ako každý rok horela. Večer prišiel dážď, vatra uhasla. No stále vo vnútri tlela. Až po búrke, ako slnko vyšlo, opäť horieť... začala.

Ondrej Baranec

V JUSKOVEJ VOLI

DEŇ ĽUDOVEJ KULTÚRY SPOLUORGANIZOVALI AJ MATIČIARI

Predseda MO MS Jozef Lukačin uviedol najdôležitejšiu činnosť Miestneho odboru Matice slovenskej v Juskovej Voli. V minulosti bol „kultúrny život" na dedine pestrý, čo súviselo s väčšou súdržnosťou a stretávaním sa ľudí „pri svieckach", a to počas sviatkov alebo pri rôznych sezónnych domácich prácach. Takto sa na dedine uchovávali ľudové tradície a zvyky, s ktorými sa voľanské deti mohli zoznámiť aj v rámci projektu Naše deti po stopách zabudnutých tradícií. Popri častých ľudových zábavách, na ktorých vyhrávali cigánske kapely, razilo si cestu i dedinské ochotnícke divadlo. Obec Juskova Voľa nemá vlastný kultúrny dom. Donedávna sa niektoré kultúrne a spoločenské akcie uskutočňovali v jedálni Školy v prírode,

avšak od posledných rokov to už vlastník tohto cirkevného rekreačno-vzdelávacieho zariadenia pre obec neumožňuje. Väčšina akcií je tak viazaných na budovu alebo areál školy.

Bohatý kultúrny život spestrujú kultúrne a spoločenské podujatia. V posledných rokoch to boli: Fašiangová zábava, Dni Juskovej Vole, Juniáles, Dni matiek a Večery úcty k starším. Obec Juskova Voľa poskytla v uplynulých rokoch priestor aj pre tvorbu a prezentáciu amatérskych umelcov. Takýmito akciami boli sochársky plenér ľudových rezbárov, stretnutie amatérskych fotografov z okresu Vranov n. T., usporiadanie výstavy Juskova Voľa vo fotografii a divadelné predstavenie Kladzianskeho ľudového divadla.

Od roku 2006 účinkuje v obci Juskova Voľa ženská spevácka folklórna skupina Juskovčanky. Tvorí ju 11 žien a jeden hráč na akordeón. Repertoár skupiny zahŕňa 50 piesní z horného Zemplína. Skupina od svojho založenia absolvovala množstvo vystúpení na rôznych kultúrnych podujatiach v regióne Vranov nad Topľou. Skupina Juskovčanky sa každoročne

JUR HRONEC – 140. VÝROČIE NARODENIA VÝZNAMNÉHO MATEMATIKA A PREDSEDU MS

Uprostred Gočova hrdo stojí evanjelický a. v. kostol a oproti nemu je učupený medzi inými domami malý skromný domček. V tomto domčeku sa pred 140 rokmi narodil jeden z najvýznamnejších matematikov, zakladateľ viacerých vysokých škôl, priebojný pedagóg, kultúrny činiteľ, predseda Matice slovenskej a iných kultúrnych inštitúcií Jur Hronec.

Obec Gočovo, Matica slovenská, ECAV Vlachovo, filia Gočovo a Občianske združenie Zachovanie pamiatky Jura Hronca v Gočove 16. mája 2021 pripravili spomienkovú slávnosť pri príležitosti jeho výročia narodenia. Slávnostné služby Božie v Gočove viedla farárka Martina Gdovinová. Aj vo svojej kázni nezabudla spomenúť prínos ambiciózneho rodáka. Mladý matičiar Vladimír Tököly prítomným predstavil osobnosť Jura Hronca ako persónu nie len inšpiratívnu životným odhodlaním, ale aj ako človeka, ktorý bol kľúčovým pre formovanie základov smerovania slovenského vysokého školstva. Vďaka nemu dnes dokáže reflektovať potreby doby, ktorá potrebuje mladých, dynamických ľudí vzdelaných v technických a matematických odboroch.

Slávnosť pokračovala pred rodným domom pietnym aktom položením vencov k pamätnej tabuli. Starosta obce Gočovo Milan Mlynár prítomných srdečne privítal a prihovoril sa aj predseda Matice slovenskej Marián Gešper. V jeho slovách znela vďaka za nezmazateľnú stopu vo vedeckej činnosti, ktorú spolu s Lacom Novomeským rozvíjal ako predseda Matice slovenskej.

Jur Hronec sa narodil 17. mája 1881 ako piate dieťa viacčlennej rodiny chudobného roľníka v Gočove. Spočiatku nemal podmienky na vedecký rast a odbornú prácu, avšak postupne sa vypracoval na významnú vedeckú osobnosť. Po stredoškolských štúdiách v Rožňave sa Hronec rozhodol študovať matematiku a fyziku. Odišiel na univerzitu v Kluži. Mesto bolo v tom čase centrom kultúrneho a spoločenského života rumunských Nemcov v Sedmohradsku. Vďaka tomuto prostrediu sa dostal po vysokoškolskom štúdiu na nemecké univerzity. Absolvoval študijné pobyty v Göttingene, Berlíne a Giessene. Odtiaľ odišiel na parížsku Sorbonu. Okrem toho sa pripravil na filozoficko-pedagogickú štátnu skúšku. Téma jeho písomnej práce bola Matematika ako prostriedok výchovy charakteru.

Až do roku 1922 bol profesorom a neskôr riaditeľom kežmarského lýcea – gymnázia, známeho svojou vysokou úrovňou. Hoci mu povinnosti stredoškolského profesora zaberali veľa času, predsa len sa sústavne venoval aj vedeckej práci. Pobyt na zahraničných univerzitách mu umožnili získať rozhľad. Spoznal nové matematické metódy, ktoré potom uplatnil a rozvinul vo vedeckej a pedagogickej praxi. Je o ňom známe, že nikdy nepoužíval notes, vedel vždy o každom žiakovi, čo vie a čo nevie. Študentov viedol k logickému mysleniu. Nezastrašoval ich známkami – za šestnásť rokov v Kežmarku nedal prepadnúť z matematiky ani jedného žiaka, ale získaval ich pre štúdium.

Už pri pobyte v Kluži študoval u profesora Ľudovíta Schlesingera, u ktorého obhajoval aj doktorskú dizertáciu. Profesor Schlesinger vzbudil u mladého študenta záujem o riešenie lineárnych diferenciálnych rovníc, ktoré neskôr Jur Hronec rozpracoval do množstva vedeckovýskumných prác, teórie integrálov a ďalších matematických aplikácií. Nezaoberal sa iba teoretickými problémami vyššej matematiky. Neskôr, ako vysokoškolský profesor, napísal viacero učebníc a učebných pomôcok pre vysokoškolských študentov. Treba povedať, že pred rokom 1918 a krátko po prevrate prakticky neexistovala odborná matematická literatúra, ktorá by bola písaná po slovensky. V tom čase neexistovalo ani vysokoškolské štúdium technických odborov. Prírodovedecká fakulta, hoci bola v zákone z roku 1919 oficiálne deklarovaná, nevznikla po celý čas predmníchovskej republiky.

Mladý ambiciózny matematik po odchode z Kežmarku krátko pôsobil v Košiciach, ale už v rokoch 1923 – 1924 sa stal súkromným docentom Karlovej univerzity v Prahe.

V rokoch 1925 – 1938 pôsobil na Vysokej škole technickej v Brne. Ako univerzitný profesor, načas aj dekan fakulty, sa často zúčastňoval na prípravách celoštátnych akcií a podujatí, na ktorých vehementne presadzoval slovenské záujmy. Najväčší entuziazmus prejavil Hronec v dlhom boji za utvorenie slovenských vysokých škôl technického smeru – prírodovedeckej fakulty, Slovenskej vysokej školy technickej a hospodárskych škôl.

Na oslavách 300. výročia založenia univerzity v Trnave ako zástupca brnianskej techniky poukázal na skutočnosť, že Slovensko malo už pred tristo rokmi tie isté fakulty – teologickú, filozofickú, právnickú a lekársku – ako teraz. Založenie prírodovedných a technických škôl zdôvodňoval ekonomicky i kultúrne. Nastoľoval otázku vysokej školy

JUR HRONEC – 140. VÝROČIE NARODENIA

VÝZNAMNÉHO MATEMATIKA A PREDSEDU MS

technickej. Zväz slovenského študentstva i široká slovenská verejnosť zorganizovali veľkú podpisovú akciu za utvorenie techniky. Zriadili akčný výbor zo zástupcov politických strán, v ktorom mal Hronec čestné miesto. Vláda musela kapitulovať a 23. 6. 1937 zákonom zriadila Vysokú školu technickú M. R. Štefánika so sídlom v Košiciach. Za prvého rektora zvolil profesorský zbor Jura Hronca.

Otvorenie školy malo byť v školskom roku 1938/1939. Politické udalosti na Slovensku – po Viedenskej arbitráži pripadli Košice Maďarsku – znemožnili jej otvorenie. Hronec hľadal riešenie. Z možných miest – Prešov alebo Martin – sa rozhodol pre Martin. Vybudovaním slovenskej techniky sa neukončila Hroncova práca pri vzniku slovenských vysokých škôl. Nezabúdal na zriadenie prírodovedeckej fakulty. Aj

jeho pričinením sa 1. 10. 1940 ustanovila Prírodovedecká fakulta Slovenskej univerzity v Bratislave a on sa na nej stal neplateným profesorom. V októbri 1940 zriadili z odboru obchodného inžinierstva Slovenskej vysokej školy technickej samostatnú Vysokú školu obchodnú a jej prvým dekanom sa stal profesor Hronec.

Na vznik ďalších vysokých škôl podnetne pôsobil aj po vojne. Ako predseda Komisie pre zriadenie Vysokej školy pôdohospodárskej a lesníckej v Košiciach sa pričinil o jej ustanovenie. Z nej roku 1952 vznikla Vysoká škola poľnohospodárska v Nitre s Veterinárskou fakultou v Košiciach a Vysoká škola lesnícka a drevárska vo Zvolene. Keď roku 1946 zriadili Pedagogickú fakultu v Bratislave ako súčasť Slovenskej univerzity, profesor Hronec sa stal jej prvým dekanom. Môžeme konštatovať, že sa podieľal na zriaďovaní takmer všetkých slovenských vysokých škôl, a to ako organizátor, akademický funkcionár a profesor. Zasahoval aj do pedagogickej činnosti slovenských škôl. Vydal dve diela – Vyučovanie a vyučovacia osobnosť (1923; roku 1927 za ňu dostal štátnu cenu) a Učiteľova osobnosť (1926), v ktorých vyzdvihol úlohu pedagógov a požadoval pre nich vysokoškolské vzdelanie. Náročné požiadavky mal aj na inžinierov.

Popri bohatej organizátorskej a pedagogickej aktivite pracoval aj vedecky. Venoval sa výskumu diferenciálnych rovníc. Z tejto problematiky napísal 24 samostatných vedeckých prác. Okrem toho vydal jedenásť kníh a vysokoškolských učebníc i množstvo článkov v časopisoch a novinách. Zásluhy si získal najmä vydaním prvých matematických kníh v slovenskom jazyku.

Ako rozhľadený vedec sa živo zapájal aj do kultúrnej činnosti. Bol nielen akademikom a funkcionárom Slovenskej akadémie vied, akademickým funkcionárom mnohých vysokých škôl, iniciátorom Matematickej olympiády v Česko-Slovensku, podpredsedom odbočky Jednoty československých matematikov a fyzikov na Slovensku, bol aj funkcionárom iných kultúrnych a umeleckých spolkov. V rokoch 1945 – 1954 bol spolu s Lacom Novomeským predsedom Matice slovenskej, okrem toho stál na čele Umeleckej a vedeckej rady, Spolku Slovenského múzea a iných inštitúcií.

V matičnom výbore zastupoval vedu a dôsledne presadzoval vedeckú orientáciu MS. Uvedomoval si jej širšie celospoločenské poslanie – zasadzoval sa za rozšírenie jej členstva a miestnych odborov na celé Slovensko, zaslúžil sa o mimoriadne rozvinutie jej kultúrneho pôsobenia. Počas jeho predsedovania Matica dosiahla vrchol vtedajšej činnosti – počet jej členov sa zvýšil roku 1950 oproti 1944 zo 74 000 na stotisíc a počet miestnych odborov z 336 na 1 125. Ročne vydávala okolo dvesto titulov kníh, dvanásť vedeckých zborníkov a šesť časopisov, bola najväčším slovenským vydavateľstvom. S Maticou slovenskou zdieľal jej osud aj po roku 1948: obmedzovanie je činnosti, presun vedeckej práce do akadémie, likvidáciu členskej základne. Najmä v časoch boja proti tzv. buržoáznym nacionalistom, keď ďalší matičný predseda Laco Novomeský sedel vo väzení, hľadal s reprezentantmi MS východisko z ťažkej situácie. Dňa 5. 4. 1954 viedol posledné zasadnutie Výboru Matice slovenskej, ktoré požiadalo Slovenskú národnú radu o prijatie zákona SNR o Matici slovenskej. Vydaním tohto zákona v apríli 1954 sa Matica zmenila na štátnu vedeckú inštitúciu – na Slovenskú národnú knižnicu a Knihovedný ústav.

Mnohostranná osobnosť, mimoriadne pracovitý a čestný človek, akademik a trojnásobný doktor Jur Hronec zomrel 1. decembra 1959 v Bratislave. Na vlastnú žiadosť sa po svojej smrti vrátil do rodného Gemera.

Na záver použijem slová Vladimíra Tökölyho: „Jur Hronec bol človek, ktorý môže byť inšpiráciou pre nás všetkých. Bol a stále je dokonalým príkladom toho, že človek ako každý z nás, z obyčajnej roľníckej rodiny, z malej dedinky dokáže neobyčajné veci vo veľkom svete."

zúčastňuje na súťažnej prehliadke interpretov ľudovej piesne Roztoky v Banskom. Významným podujatím v tomto období bolo aj odhalenie pamätného kameňa a tabule k oslobodeniu obce ruskou sovietskou armádou v roku 1945 od nemeckých okupačných jednotiek.

V sobotu 7. 8. 2021 sa konalo v obci Juskova Voľa v spolupráci so starostom Jozefom

Lukačinom, Maticou slovenskou a riaditeľom cirkevnej školy v prírode PaedDr. Erichom Eštvanom podujatie, ktoré sa nieslo pod názvom Deň ľudovej kultúry. K významným hosťom patril predseda Matice slovenskej JUDr. Marián Gešper. Toto podujatie spríjemnila aj ľudová skupina Juskovčanky a Chlopi z Banského.

OBNOVENIE PAMÄTNÍKA

V ČAKLOVE

Na okraji obce Čaklov, pri vstupe do parku Spojenej školy Čaklov, stojí pamätník Východoslovenského roľníckeho povstania. V minulosti sa na tomto mieste vypínal kaštieľ, z ktorého sa zachovala iba sýpka na obilie z roku 1871. V roku 1991 bol pamätník zrestaurovaný a odhalený Maticou slovenskou.

No zub času sa podpísal aj na tomto pamätníku. Pre zachovanie našej histórie z tohto obdobia bola potrebná jeho oprava, a preto sa žiaci Spojenej školy z Čaklova pod vedením matičiara a zároveň majstra odbornej výchovy Jozefa Krištana v rámci plnenia si odborných tém a prác stavebnej a záhradníckej činnosti pustili do opravy. Táto rekonštrukcia by sa nebola podarila bez pomoci vedúceho oblastného pracoviska Matice slovenskej Miroslava Gešpera a finančnej podpory starostu obce Čaklov Anreja Dragulu, za čo im všetkým patrí veľká vďaka.

Dôležité je podotknúť, že žiaci, ktorí na tejto obnove pracovali, si nielen precvičili svoje zručnosti, ale sa aj oboznámili s históriou a ťažkým životom svojich predkov v tomto regióne.

Jozef Krištan

NÁVŠTEVA PAMÄTNEJ IZBY

HANY ZELINOVEJ

Začiatkom februára 2020 zorganizoval Miestny odbor Matice slovenskej so sídlom v Martine exkurziu do pamätnej izby Hany Zelinovej. Majsterka pera a vrútocká rodáčka sa preslávila najmä tvorbou pre deti a mládež i románovými epopejami Anjelská Zem či Alžbetin dvor. Členov MO MS Martin privítala pracovníčka mestskej knižnice Hany Zelinovej so sídlom vo Vrútkach Zuzana Poništová, ktorá pripravila pre účastníkov exkurzie príjemný krátky výklad zameraný na život i dielo tejto spisovateľky.

Izba sa nachádza v priestoroch Mestského úradu vo Vrútkach a 26. septembra oslávi svoje 17-ročné pôsobenie. I napriek skromným priestorom obsahuje spisovateľkin nábytok, hojdacie kreslo, písací stôl, veci

z osobnej pozostalosti i zbierku vydaného diela nielen v pôvodom, ale i prekladovom náklade. Výklad doplnili informačné panely umiestené v rohoch pamätnej izby.

Matičiari si vypočuli príbehy z detstva i dospievania spisovateľky, životné osudy dospelej ženy i starej, veľmi kultivovanej a elegantnej dámy, ktorá mala vždy vrúcny vzťah k Slovensku, osobitne k rodným Vrútkam.

Záver prehliadky účastníci exkurzie spečatili zápisom do pamätnej knihy, spomienkovou fotografiou i umeleckým básnickým prednesom matičiarky pani Mišútovej. *Zuzana Pavelcová*

V MICHALOVCIACH ZAUJALA MATICA SLOVENSKÁ

PLÁNUJE DIGITALIZÁCIU FONDU FRANTIŠKA FUGU

Matičné pracovisko so sídlom v Michalovciach si začiatkom augusta vyžiadalo prednášku z ústredia Matice slovenskej. Zemplínskych matičiarov zaujala výstava venovaná pobytu matičnej delegácie v USA a Kanade v rokoch 1935 – 1936. Matica slovenská zareagovala vyslaním svojich pracovníčok.

Pod organizačným vedením riaditeľky D MS Michalovce Karin Obšatníkovej, autorka výstavy a riaditeľka Krajanského múzea MS Zuzana Pavelcová a hovorkyňa MS Veronika Grznárová navštívili Združenie pre duševné zdravie – – INTEGRA. Prednášku Cesta slovenskou Amerikou si prišli vypočuť takmer tri desiatky záujemcov. Ústrednou témou bola cesta matičnej delegácie na čele s J. C. Hronským do zámoria, plány cesty, jej priebeh

i výsledky. Slovo dopĺňal plnofarebný katalóg a prezentácia, ktoré približovali archívny fond Krajanského múzea obsahujúci viac ako 3 500 fotografií Karola Plicku zo zámorskej cesty. Vo veľmi bohatej diskusii poslucháči mali záujem aj o momentálnu činnosť Matice slovenskej, dejiny krajanov a aktuálnu vydavateľskú činnosť MS. Mnohí z nich prejavili záujem stať sa členom tamojšieho miestneho odboru.

Výjazdový plán Krajanského múzea smeroval do Vinného, do rodiska národovca, kňaza, redaktora a tretieho predsedu Zahraničnej Matice slovenskej Františka J. Fugu. Na miestnej základnej škole bola zriadená jeho pamätná izba (aj v spolupráci s Maticou slovenskou). Delegáciu zo sídla Matice slovenskej vítal predseda MO MS Vinné pán Hlaváč, synovec F. J. Fugu pán Cupák a pán Jacečko, ktorí sa dlhoročne kvalitne a s radosťou starajú o Fugovu archívnu pozostalosť. Vo Vinnom sa nachádzajú tri archivačné škatule ukrývajúce najmä Fugovu osobnú korešpondenciu a vydavateľské dielo. Cieľom KM a D MS Michalovce bude postupná digitalizácia fondu, ktorá sa javí ako nevyhnutná ešte v tomto roku. Zároveň matičiari požiadali o pomoc pri rekonštrukcii pamätnej izby, kde sa spoločne prebrali možnosti a predbežné riešenia problému. Rovnako tak vznikla požiadavka monografie k životu a dielu F. J. Fugu.

O pozostalosť F. J. Fugu je vynikajúco postarané. Za sprievodného slova pána Jacečka boli spomenuté mnohé súvislosti vzniku expozície a odovzdania archívu obci Vinné. Tamojší matičiari si uvedomujú zásadnú hodnotu diela Fugu a s úctou pristupujú k jeho ochrane a usilovne pracujú na poli jeho prezentácie.

Z Martina bolo do Michaloviec dovezených aj

19 panelov výstavy Cesta slovenskou Amerikou, ktorá sa plánuje vystaviť v exteriéri. Chuť a záujem o matičné veci sú tu naozaj silné, plány na spoluprácu jasné. Bohatý program zameraný na krajanské otázky vytvoril mnohé podnety na ďalšie súčinnosti medzi ústredím a zemplínskym regiónom, ktorému za matičnú prácu patrí veľké poďakovanie.

ZOMREL LITERÁRNY VEDEC, SPISOVATEĽ A MATIČIAR TOMÁŠ WINKLER

Matica slovenská s hlbokou ľútosťou oznamuje, že včera, 19. apríla 2021, zomrel v Bratislave vo veku 81 rokov významný slovenský literárny vedec, kultúrny historik, publicista, redaktor, organizátor literárneho života a jej dlhoročný pracovník PhDr. Tomáš Winkler, PhD. Narodil sa v 3. januára 1940 v horehronskej obci Lopej, vyrastal vo Varíne pri Žiline, kde študoval na pedagogickom gymnáziu, slovenčinu a dejepis absolvoval na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave.

Od roku 1961 pôsobil v Matici slovenskej v Martine sprvu v Literárnom archíve a ako vedúci Knižnice, od roku 1968 zástupca šéfredaktora populárneho časopisu Matičné čítanie. Odmietol okupáciu Československa v auguste 1968, organizoval protestné akcie, angažoval sa v redakcii ilegálnych Národných novín a vo vysielaní tajnej rozhlasovej stanice Kriváň. Postoje nezmenil ani po nástupe normalizácie, za čo ho roku 1970 spoločne s Ivanom Kadlečíkom, Pavlom Hrúzom, Jaroslavom Rezníkom st. a inými z politických dôvodov prepustili z Matice slovenskej. Po odchode z nej bol nezamestnaný, potom pracoval v robotníckych povolaniach, mal zakázané publikovať, po čiastočnom uvoľnení pomerov od roku 1979 sa zamestnal v zdravotníckej redakcii Vydavateľstva Osveta v Martine.

Do Matice slovenskej sa mohol vrátiť až po novembri 1989, pôsobil ako jej vedecký tajomník, zástupca šéfredaktora Slovenských pohľadov a riaditeľ Pamätníka národnej kultúry až do svojho odchodu na dôchodok. Tomáš Winkler sa vo vedeckom výskume orientoval na matičné dejiny (Matica slovenská v rokoch 1919 – 1945 a 1945 – 1954, obe 1971; Vrastanie do času, 1992; Matica slovenská: dejiny a prítomnosť, 2003) a biografie osobností národnej kultúry (Perom a mečom: biografia J. M. Hurbana, 1982; Život zvoniaci činom: Jozef Miloslav Hurban, 1987; Dušan Makovický: tragické hľadanie života, 1991; Jozef Škultéty: svedok čias minulých, 2003). V oblasti literatúry faktu sa prezentoval knihami o udalostiach a postavách zo slovenských dejín (Kto proti osudu 1 – 2, 1976 – 1978, vyšlo iba pod menom Petra Štrelingera; Cesty na popravisko, 1988; Čas pred nesmrteľnosťou, 1998). Zostavil viacero zborníkov, bol editor prameňov a vydavateľ diel Jozefa Cígera-Hronského, autorsky sa podieľal na tvorbe Slovníka slovenských spisovateľov 20. storočia (2001). Prenasledovanie odporcov komunistického režimu počas normalizácie priblížil v autobiograficky štylizovanom románe … dlho budeme mŕtvi (2008).

Česť jeho pamiatke!

Pavol Parenička

Objednávka poštou: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
emailom: periodika@matica.sk, telefonicky: 043/381 28 26, 0918 904 931, na webe: matica.sk

STAVANIE MÁJA

MO MS LEHOTA

V posledných rokoch sa stalo v Lehote už tradíciou, že na prvého mája MO Matice slovenskej v spolupráci s obcou Lehota stavia obecný máj. Tento rok to bolo už 10-krát, odkedy MO MS obnovil stavanie mája v obci. Už týždeň dopredu si boli mládenci z Matičného klubu mladých vybrať vhodný strom, ktorý potom zoťali a na vlastných pleciach priniesli do obce. Tam tento 16-metrový strom použitím obojručných nožov ošúpali z kôry, aby do aktu stavania stihol obschnúť.

V deň stavanie mája dievčatá pod vedením Michaely Novotnej a Adriany Civáňovej pripravili veniec a výzdobu. V podvečer mladí matičiari priniesli strom pred kultúrny dom a zavesili pod vrcholec stromu vyzdobený veniec, pričom nezabudli zavesiť aj symbolickú fľašku. Potom nastal moment, kedy s odbornou

podporou starších, použitím lán a rebríka ľahko a rýchlo máj postavili za potlesku pár desiatok prítomných občanov, detí a mládeže.

Posledné 2 roky sa staval máj bez širšej verejnosti, bez kultúrneho programu a za dodržania platných protipandemických opatrení. MO MS verí, že aj za pomoci mládeže sa zachová tento zvyk aj v budúcich rokoch, ktorý napomáha zachovávať ľudové tradície a šíri ľudovú kultúru v našej obci. *Matúš Lisy*

VALNÉ ZHROMAŽDENIE
HUDOBNÉHO ODBORU MS

Valné zhromaždenie Hudobného odboru Matice slovenskej (HuO MS) sa uskutočnilo po štyroch rokoch v Banskej Bystrici prvú júnovú sobotu (5. júna 2021). Zasadnutie otvoril predseda HuO prof. Milan Pazúrik, privítal prítomných a požiadal o chvíľu ticha za zosnulých členov HuO. Slovo odovzdal tajomníkovi HuO Marekovi Hanuskovi, ktorý konštatoval, že HuO MS spĺňa požiadavky členstva podľa nových stanov MS, keďže má 25 členov z piatich krajov SR a prítomných na zasadnutí je 13, čo je nadpolovičná väčšina. Nasledovalo schválenie programu rokovania a voľba komisií. Za zapisovateľku bola zvolená Anna Smutná a za overovateľa zápisnice Marek Hanuska. Predseda odboru predniesol správu o činnosti HuO od ostatného VZ, pričom v jej závere konštatoval, že hudobný odbor je finančne podvyživený a za týchto podmienok nie je možné konať výraznejšie aktivity. Správu za dozorný výbor predniesla Martina Božeková, predsedníčka DV, v závere poďakovala predsedovi aj členom výboru za ich činnosť. Členka odboru Mária Grausová požiadala doplniť do správy adventný koncert zboru Colegium cantus, ktorý sa konal

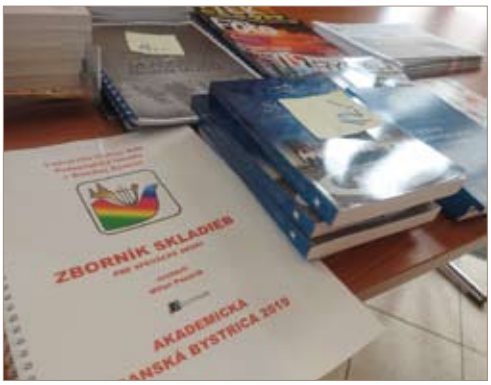

v roku 2019. Správu o hospodárení uviedol pokladník odboru Ondrej Smutný, všetky správy boli schválené.

Tajomník HuO uviedol, že na sneme MS, ktorý sa konal v Liptovskom Mikuláši, boli zmenené matičné stanovy, preto je potrebné aktualizovať aj stanovy odboru. Predniesol návrhy na zmeny stanov, ktoré boli schválené. Prof. Pazúrik predstavil návrh kandidátov do nového výboru a dozorného výboru HuO, poznamenal, že výbor na zasadnutí ho podporil v ďalšej kandidatúre na predsedu. M. Hanuska upozornil na potrebu voľby náhradníkov. Noví členovia orgánov boli zvolení v zložení: predseda M. Pazúrik, členovia výboru HuO MS M. Hanuska, V. Komora, Ľ. Raši, J. Vakoš, L. Hrušková, K. Medňanský, E. Vongrejová, P. Benček, náhradníci A. Bošeľová, P. Siváček, členovia dozorného výboru HuO MS M. Božeková, J. Šteuček, J. Hudáková, náhradníci M. Janovcová, V. Krauspeová. Potom nasledovala diskusia, v ktorej odznelo viacero návrhov na činnosť do nasledujúcich rokov. Spomeňme aspoň plánovanú účasť HuO na festivale v Brezne, reedíciu zborníka piesní s notami S deťmi sa dá dohodnúť či účasť Speváckeho zboru slovenských učiteľov na dňoch sv. Cyrila a Metoda v Nitre.

Tajomník odboru predniesol návrh uznesení,

V NITRE SI UCTILI PAMIATKU SV. CYRILA A METODA
DUCHOVNÝ ODKAZ NAŠICH VIEROZVESTCOV JE ČORAZ VIAC SPOCHYBŇOVANÝ

Mesto Nitra v spolupráci s Nitrianskym samosprávnym krajom a Nitrianskym biskupstvom pri príležitosti sviatku sv. Cyrila a Metoda usporiadalo v dňoch 3. – 5. júla 2021 tradičné Cyrilo-metodské slávnosti Nitra, milá Nitra 2021. Ich súčasťou bola aj Cyrilo-metodská národná púť na Svätoplukovom námestí. Úlohy hlavného celebranta sa zhostil poznaňský arcibiskup, metropolita a predseda Konferencie biskupov Poľska Mons. Stanisław Gądecki. Jedným zo spoluorganizátorov bola aj Matica slovenská.

Riaditeľka Domu Matice slovenskej Veronika Bilicová vyslovila veľké potešenie, že aj v tomto roku mohla byť najstaršia národná ustanovizeň spoluorganizátorom slávností. „Boli sme súčasťou všetkých troch dní, čiže najskôr Cyrilo-metodského putovania 3. júla, keďže DMS Nitra je partnerom Cyrilo-metodskej kultúrnej cesty NSK. Tentoraz si pútnici, ako aj široká verejnosť mohla prezrieť našu rozšírenú výstavu

Svätí sedmopočetníci v priestoroch Diecézneho múzea v Nitre na Nitrianskom hrade. Výstava je naďalej prístupná návštevníkom Nitry až do 31. 8. 2021." Neoceniteľný prínos Matice slovenskej zhodnotilo aj vedenie Nitrianskeho hradu a Diecézneho múzea. „Tešíme sa, že sme mohli byť opäť spoluorganizátorom našich najväčších mestských slávností Nitra, milá Nitra 2021. Tento rok s nami spolupracoval náš Miestny odbor Matice slovenskej Veľké Zálužie. Vďaka finančnej podpore Mesta Nitry sme mohli návštevníkom predstaviť časť našej pripravovanej výstavnej expozície Gajdošská izba pod názvom Dedičstvo nášho regiónu. Výstava bola súčasťou otvorených dvorov Horného mesta. Nesmiernemu záujmu sa tak už na slávnostiach tešil náš fotokútik Obleč sa do kroja. Rovnako sme stihli spracovať zaujímavé videoprojekcie, v ktorých sme predstavili hudobný nástroj gajdy a slávnostný ženský odev z obce Veľké Zálužie – Ujlak. Výstava priblížila známeho gajdoša Jozefa Antalíka a pokračovateľov gajdošskej tradície vo Veľkom Záluží. Nechýbali ukážky práve Antalíkových cifier v podaní Mária Pavela a ukážky hry na gajdy Michaely Pavelovej. Časť výstavy predstavila aj vzácny originálny krojový zbierkový fond, ktorý je ojedinelým v tejto obci. Za jeho zapožičanie a odború spoluprácu ďakujeme Monike Pavelovej." Prvý podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska si svojou osobnou účasťou na Cyrilo-metodskej národnej púti uctil nielen pamiatku a odkaz solúnskych bratov, ale aj výročie úmrtia prvého predsedu Matice slovenskej biskupa Štefana Moysesa.

Nitrianske biskupstvo na svojej oficiálnej stránke okrem iného uviedlo, že tohtoročná púť sa niesla aj v znamení spomienky na vysviacku prvých troch slovenských biskupov Karola Kmeťka, Mariána Blahu a Jána Vojtaššáka v Nitre v roku 1921. Zároveň podporilo kandidatúru mesta Nitra na titul Európske hlavné mesto kultúry 2026, kde sv. Cyril a Metod ako spolupatróni Európy sú súčasťou ideového rámca tejto kandidatúry. Jednou zo snáh je aj certifikácia medzinárodnej Európskej kultúrnej cesty sv. Cyrila a Metoda v Rade Európy, ktorá prechádza aj cez územie Nitrianskeho samosprávneho kraja a Nitrianskej diecézy

V NITRE SI UCTILI PAMIATKU SV. CYRILA A METODA

a ktorej významným cieľom a informačným bodom je aj cyrilo-metodská Nitra. „Aj preto vo svojej homílii hlavný celebrant slávnosti arcibiskup Gądecki pripomenul význam misie solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda pri rozvoji kresťanstva na území obývanom Slovanmi, ako aj ich prínos k formovaniu ich morálnych základov. Ocenil dedičstvo svätých Cyrila a Metoda, ktorí na naše územie priniesli vieru a významne prispeli i k formovaniu morálnych základov slovenského národa. Ako povedal: „Keď sa knieža Rastislav v roku 863 obrátil na cisára s prosbou o misionárov, duchovný stav obyvateľov Nitrianskeho kniežatstva napĺňal optimizmom, ľudia pohanstvo odmietali. To sa však už nedá povedať o dnešných obyvateľoch Európy." Arcibiskup Gądecki poukázal na to, že mravné hierarchie sa výrazne odvrátili. V závere príhovoru pripomenul dôležitosť cyrilo-metodského odkazu slovami: „Sú výzvou Boha k svetu, výzvou k spytovaniu svedomia slovanských národov a odprosovania Boha za nedostatok úcty k životu. Nitriansky biskup Viliam Judák v závere slávnosti poďakoval hlavnému celebrantovi za to, že pripomenul nielen slávnu históriu nášho národa a kresťanstva na území Slovenska, ale že určitým spôsobom načrtol aj princípy, na ktorých môže dnešné Slovensko stavať aj do budúcnosti aj v súvislosti s prípravou na ohlásenú návštevu pápeža Františka na Slovensku v septembri tohto roku.

Dom Matice slovenskej v Nitre na svojej facebookovej stránke zdôraznil veľký podiel prvého predsedu Matice slovenskej biskupa Štefana Moysesa pri šírení cyrilo-metodského kultu. „V roku 1864 požiadal spolu s ostatnými biskupmi slovanských národov habsburskej monarchie o preloženie sviatku sv. Cyrila a Metoda z pôstneho času (14. februára) na deň 5. júla. Oslavy sa neobmedzovali len na cirkevné slávnosti, ale pripomínala sa na nich slovanská spolupatričnosť. V kontexte Štátneho sviatku sv. Cyrila a sv. Metoda si nielen na Slovensku, ale v celom slovenskom zahraničí pripomíname pamätný Deň Slovákov žijúcich v zahraničí."

Foto: archív Domu MS v Nitre
Text: Matej Midár

ktoré boli schválené. Predseda HuO prof. Pazúrik poďakoval za účasť, tajomníkovi odboru M. Hanuskovi za pomoc pri vedení VZ a zaprial všetkým šťastnú cestu domov. Veríme, že hudba, melódie a umenie budú naďalej rezonovať, rozvíjať sa pre slovenský národ a štát a zveľaďovanie našej najstaršej celoslovenskej ustanovizne.

Foto: Ondrej Baranec Text: Viliam Komora

ŠATNICA MATICE SLOVENSKEJ

SA PRIPRAVUJE NA OŽIVENIE SLOVENSKEJ KULTÚRY

Šatnica Matice slovenskej v Martine uchováva až 1 075 scenárov divadelných hier. Najstarší pochádza z roku 1922. Ide o dielo Nový život z pera Jozefa Gregora-Tajovského.

„Zlepšujúca sa pandemická situácia nám dáva nádej na otvorenie divadiel, čo by zároveň znamenalo návrat divadelníkov do Šatnice Matice slovenskej v Martine. Tá počas prísnych opatrení prišla o väčšinu príjmov z požičovného za kroje, kostýmy, rekvizity a divadelné scenáre. Práve scenárov divadelných hier má vyše tisíc a patria k nim také skvosty ako Tajovského Nový život z roku 1922, Turgenevove Raňajky u náčelníka zemianstva z roku 1924 či Gogoľov revízor z roku 1937," priblížil podpredseda MS Marek Nemec. Divadelné scenáre v matičnej šatnici pochádzajú z rokov 1922 až 1966.

Medzi klasikami sa nachádzajú aj rozprávky ako Cínový vojačik, Soľ nad zlato či Snehulienka a sedem trpaslíkov. „Nechýbajú drámy, komédie, tragikomédie, satiry či bábkové hry od slovenských i svetových autorov. Verejnosť si môže požičať nielen tieto scenáre, ale najmä 1 800 krojov, 900 historických kostýmov a vojenských uniforiem, 800 karnevalových masiek a kostýmov a 350 rekvizít a parochní," spresnil M. Nemec. Matica slovenská láka ľudí do šatnice aj intenzívnejšou online prezentáciou – v novom videu im predstavuje rozmanitosť odevov. https://www.youtube.com/watch?v=Zg4sRXztZ4o Novinkou je tiež online katalóg najzaujímavejších krojov a kostýmov, ako aj zákazková výroba historických vojenských uniforiem. https://matica.sk/satnica-matice-slovenskej-2/

So Šatnicou MS sa spája budúcoročné sté výročie vzniku Ústredia slovenských ochotníckych divadiel, ktoré vzniklo v roku 1922 z iniciatívy Matice slovenskej, predovšetkým známeho tajomníka MS Štefana Krčméryho.

NOC LITERATÚRY 2021

V TISOVCI

Rok sa stretol s rokom a MO MS v Tisovci v spolupráci s MsK A. H. Škultétyho opäť spoločne zorganizovali v Tisovci Noc literatúry. V tichu večera sme s mnohými nadšencami literatúry a regionálnej histórie zažili ďalšie netradičné spoznávanie významných osobností nášho mesta, ich literárnych diel, spoznávali sme vzácne momenty regionálnej histórie. Tohtoročná Noc literatúry (10. 7. 2021) mala priblížiť verejnosti najmä tvorbu a pôsobenie žien – autoriek. Vybrali sme šesť zaujímavých miest v meste, šesť zaujímavých tisovských autoriek a ich diela.

Prvé zastavenie sme realizovali v záhrade Domova dôchodcov a domova sociálnych služieb v Tisovci. Krásne upravené prostredie záhrady, množstvo kvetov, lavičky a hojdačky lákajú posedieť si v tieni ovocných stromov. A práve tu sme začali naše literárne putovanie. Mirka Kojnoková (vedúca MsK A. H. Škultétyho v Tisovci) predstavila život a dielo Libuše Mináčovej, ktorá v Tisovci prežívala u svojej starej mamy svoje prázdninové chvíle a neskôr študovala na miestnom gymnáziu. Práve 10. 7. 2021 sme si pripomenuli aj 15. výročie jej úmrtia. Z knihy Kamienky z Rimavy si všetci prítomní vypočuli ukážky, v ktorých spisovateľka spomína na tisovskú Hradovú, tisovský bazén či studničku v Losinci.

Druhé zastavenie sa konalo v cukrárni Brysyrt, kde sme si pripomenuli Slávu Manicovú. Sláva Manicová, rodáčka z nášho mesta, vydala len jednu básnickú zbierku – Ranená očami. A hoci bola kritikmi dobre prijatá, literárne sa odmlčala. Keď v roku 1977 s manželom Jánom Roznerom emigrovala do Mníchova, bolo jej meno vymazané aj z Encyklopédie slovenských spisovateľov. Ukážky jej tvorby predniesla Radka Murárová (Hodoňová).

Počas tretieho zastavenia sme navštívili Základnú školu Dr. V. Clementisa, aby sme si pripomenuli Zuzanu Lojkovú. Zuzana Lojková, rod. Zajacová, tiež nie je mnohým Tisovčanom známa. Skôr si spomenú na jej manžela – Gustáva Lojka Hostivíta Tisovského. Svojou literárnou tvorbou pre deti sa snažila vštepovať mládeži vtedajšie mravné názory. Jej tvorbu predstavili učiteľky základnej školy – Mariana Resutíková, Beata Gandžalová a Erika Hanusková. Vybrali si

zaujímavé ukážky z jej poviedkovej i básnickej tvorby.

V mimoriadnej atmosfére sa nieslo štvrté zastavenie. Privítal nás evanjelický kostol. V prítmí neskorého večera a v príjemnom chládku majestátneho chrámu sa prítomní započúvali do neľahkých životných osudov evanjelickej

NÁRODOPISNÉ ZBIERKY

DOLNOZEMSKÝCH SLOVÁKOV V MATICI SLOVENSKEJ

Práca Krajanského múzea Matice slovenskej (KM MS) ako ústredného pracoviska MS pre styk a spoluprácu so Slovákmi žijúcimi v zahraničí je orientovaná aj na budovanie krajanského dokumentačného strediska. Ak sa zameriame na tematiku národopisu dolnozemských Slovákov, fond KM obsahuje 1 škatuľu k téme Slovákov z Bulharska, 115 škatúľ archívneho materiálu k štátom bývalej Juhoslávie, 100 škatúľ k dejinám Slovákov žijúcim v Maďarsku, 33 škatúľ s obsahom, ktorý sa týka krajanov z Rumunska.

Krajanský fond Slovákov žijúcich v Bulharsku

nie je orientovaný iba národopisne, avšak pre jeho malý rozsah si ho dovolíme predstaviť v celosti. Nájdeme tu výber z Náprstkového múzea, výber fotografií bulharských antifašistov (z výberu pre expozíciu r. 1984), fotografie z dejín a života Slovákov z Bulharska, korešpondenciu Ondreja Ilavského: Spomienky. Pôsobenie slov. učiteľa na slov. škole v Bulharsku, negatívy fotografií – Československý klub v Bulharsku či ročenku Spolku Slovákov z Bulharska.

Vo fonde k Juhoslávii je obzvlášť zaujímavý najmä fotografický materiál, negatívy a diapozitívy, ktoré (prevažne) venoval Matici slovenskej Ján Jančovic. Fotografie zachytávajú kroje, typy stavieb, zariadenie domov Slovákov z Dolnej zeme, zábery z každodenného a kultúrneho život krajanov. Škatule obsahujú aj materiály z národopisného výskumu v Juhoslávii. Niekoľko z nich obsahuje fond venujúci sa národopisnému výskumu Márie Botíkovej a Rudolfa Brtáňa. Archiválie obsahujú korešpondenciu matičiarov s krajanmi z Vojvodiny, výzvy na zber národopisného materiálu a tiež listy, kde miestni obyvatelia popisujú veľkonočné či vianočné zvyky i miestne zvláštnosti. Fond obsahuje i fotodokumentačný materiál.

Samostatnou zložkou archívu je osobitý fond audiovizuálneho materiálu. Staré filmové kotúče zachytávajú stropazovské tance, piesne zo Starej Pazovy i podujatie Hložany tancujú. Na menších filmových kotúčoch nájdeme filmy s názvom: Z dobových izieb s podtitulmi kroje, oblečenie i ľudový tanec.

Vo fonde fotografií pod značkou Maďarsko nájdeme rozsiahlu zbierku fotografií z národopisného tábora z roku 1986, z festivalov ľudového tanca (1993), z výskumov v Nireďháze (1979), zo Slovenského národopisného pamiatkového domu v Kiskőroši, z národopisných slávností, z národopisnej expozície v Bánku, ako aj jednotlivé fotografie odevov (kroje, pančuchy, sedliacky odev), nástrojov, obydlí (pece, strechy, domy), krajanov pri vykonávaní remesiel (pradenie, kraslice, kredence, dobový riad, mláťačky...), ako aj zachytenie života krajanov v Rumunsku (tradičná svadba z Gemelčičky, mláťačka na salaši, sedliacky dvor, život na salašoch...). Osobitý fond predstavujú fotografie s názvom Zo života v blízkosti Pilíšskych hôr, kde nájdeme fotomateriál najrozličnejšieho zamerania: voz s koňmi, miestni rezbári a ich výrobky, varenie, páranie peria, bábiky, tance dievčat, sušené rastliny i zábery z tradičnej svadby.

Fond Matice slovenskej k dolnozemskej tematike nie je uložený iba v Krajanskom múzeu Matice slovenskej, ale i v Archíve Matice slovenskej, ktorý je ďalším špecializovaným pracoviskom Matice slovenskej. Jeho podrobné inventáre sú spracované do začiatku 70. rokov 20. storočia, vďaka čomu je možné pracovať priamo s indexom „národopis“. Pri príprave nášho príspevku sme sa zamerali na fondy Archívu Matice slovenskej od roku 1919 do roku 1949. Po roku 1949 sa národopisný materiál Matice slovenskej dostal pod gesciu Literárneho archívu Matice slovenskej, ktorý dnes patrí

Slovenskej národnej knižnici a Etnografickému múzeu v Martine. Krajanskú problematiku (spoločne s výskumom národopisu) prebral Československý ústav zahraničný so sídlom v Prahe.

Ak sa zameriame na činnosť MS v oblasti výskumu dolnozemského národopisu v r. 1919 – 1949, môžeme konštatovať, že Matica slovenská sa cielene zameriavala iba na národopis Slovenska. Tento výskum riadil národopisný odbor Matice slovenskej, ktorý podľa zápisnice z II. riadneho valného zhromaždenia Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine z 25. augusta 1920 zriadil výbor Matice slovenskej. Spoločne s historickým a tiež „jazykozpytným“ odborom vznikol národopisno-pamiatkový odbor s členmi: Jur Polívka, Jur Horák, Jozef Škultéty, Ján Amber,

NÁRODOPISNÉ ZBIERKY

DOLNOZEMSKÝCH SLOVÁKOV V MATICI SLOVENSKEJ

Pavel Socháň, Jozef Ľ. Holuby, Karol A. Medvecký, Ján Slávik, Elena Ivanková, A. D. Svoboda, Dušan Jurkovič, J. Vydra, Ješak Hofman, Karol Hušek a Miloš Janoška.

Od roku 1923 do svojej činnosti zaradil priamy výskum, ktorý bol zameraný na zber národopisného materiálu. S krajanmi sa tento styk nezabezpečoval programovo, avšak vzájomná spolupráca fungovala aj v tejto oblasti. V zápisniciach zo zasadnutí Národopisného odboru Matice slovenskej nachádzame záznamy, ktoré dokazujú, že Matica slovenská sa programovo začala orientovať na národopisný súpis Slovenska a adresovala Slovákom výzvu na zber národopisného materiálu. Jej cieľom bol „vznik veľkého národopisného diela."

Aj napriek útržkovitosti vo fonde nachádzame záznamy reakcií krajanov na matičnú výzvu. Vo fonde od roku 1920 až prakticky do súčasnosti nájdeme záznamy, v ktorých Matica slovenská zasielala krajanom na Dolnú zem národopisné publikácie a vyzývala ich na rozličnú spoluprácu. Sporadicky vo fonde nachádzame priame žiadosti krajanov o zaslanie národopisných fotografií, zbierok piesní, kolied a vinšov. Zaznamenávame nepravidelné žiadosti

z Juhoslávie, Maďarska i Rumunska. Žiadosti sa dostávali priamo správcovi Matice slovenskej, ktorý písomne vyrozumel každého krajana. Z listov vyberáme: roku 1936 sa na Maticu slovenskú obrátil Gejza Rončiak z Oradey (Rumunsko – mimo oblasti Dolnej zeme), a žiada: „knižočku, v ktorej budú spievanky vianočné, a práve tak, čo sa spieva na vianočný večer". Podobné žiadosti, napr. o slovenské básne a piesne, o fotografie z filmu Zem spieva, o zbierku ľudových piesní Figuša Bystrého či o notové záznamy ľudových piesní, adresujú Matici slovenskej aj krajania z Bekéšskej Čaby, z Požegy, Budapešti i Kysáča (Archív MS – roky 1920 až 1946).

Občasne sa na Maticu slovenskú obracali krajania so žiadosťou o posúdenie národopisného materiálu alebo ho priamo zasielali do jej zbierok. Prvý archívny záznam nepatrí Dolnozemcom, ale krajanke z Užhorodu, ktorá ponúkla na knižné vydanie dielo o technických postupoch vyšívania ľudových výšiviek a krojov už v roku 1920.

Úspech národopisného odboru Matice slovenskej zožal najmä film Zem spieva, ale i mnohé publikácie zbierok fotografií zo života slovenského ľudu. O to, aby do jeho výskumných činností boli zaradení i krajania, žiadali Slováci žijúci v Juhoslávii, ktorí v roku 1945 vyzvali Maticu slovenskú listom, aby jej pracovníci prišli spracovať materiály o živote Slovákov vo Vojvodine. „Nehľadiac ani na možnosť skorej reemigrácie, súrne, je potrebné túto prácu vykonať, aby tak život slovenskej menšiny v Juhoslávii a jej dvestoročný pobyt v tých krajoch bol po každej stránke zachytený a spracovaný vedecky. (...) po stránke dialektologickej, národopisne, sociograficky a historicky." Požiadavkou sa následne zaoberala Matica slovenská na osobitnej porade, kde uznala potrebu tohto výskumu a určila postup ďalších možných krokov. Odporučila, aby sa výskumníci na bádateľskú prácu pripravili už doma a „aby sa mohli na pracovnom mieste čím skorej do tamojších pomerov vžiť".

Fond Matice slovenskej týkajúci sa národopisu Dolnej zeme ukrýva aj komunikáciu so Slovenským cudzineckým zväzom a ďalšími národnými inštitúciami v iných krajinách (Matica chorvátska, slovinská, srbská). Tento archív obsahuje korešpondenciu, ktorá obsahuje listy medzi organizáciami o národopisnej literatúre a žiada ich výmenu. Dopyt bol aj po slovenskom národopise v iných jazykoch ako len v jazyku slovenskom, ktorý by bol určený nielen krajanom, ale aj cudzincom.

Archív odrážajúci národopisné aspekty Dolnozemcov je zachovaný vo viacerých úložiskách Matice slovenskej, jeho spracovanie je zatiaľ iba čiastočné. Archiválie uložené v Matici slovenskej sú veľmi obsažné a rozsiahle. Inventáre k nim sú spracované iba do roku 1976, no i napriek tomu aj tento fond môže byť pramenným materiálom pre široké spektrum výskumov. Všetko, čo Matica slovenská uchováva vo svojich depozitoch, je prístupné širokej bádateľskej verejnosti pre hlbší výskum.

Zuzana Pavelcová

farárky a poetky Zlatice Oravcovej, ktorá v Tisovci prežila svoje detské roky. Už od detstva inklinovala k poézii. Jej tvorbu nám predstavila Michaela Púpalová, tisovská kaplánka.

Počas piateho zastavenia sme navštívili Obradnú sieň MsÚ v Tisovci. Súčasná obradná sieň bola postavená ako divadelná sála.

Tisovskí divadelníci v nej hrali svoje divadelné predstavenia. Dokonca hru Terézie Vansovej Svedomie hrali ešte z jej rukopisu. A práve so životnými peripetiami Terézie Vansovej nás vďaka dielu Ján Vansa oboznámila Monika Koncošová – predsedníčka MO Matice slovenskej v Tisovci.

Naše putovanie sme ukončili v Galérii MsKS v Tisovci, kde sme predstavili Vieru Bukvovú, rod. Daxnerovú. Jej starým otcom bol Štefan Marko Daxner. Časť svojho života prežila v USA a po príchode na Slovensko svoje znalosti anglického jazyka využila pri prekladaní anglickej a americkej literatúry. Preložila diela S. Buckovej, J. Steinbecka, Ch. Dickensa, A. J. Cronina a iných. A tu sme si vypočuli práve úryvky z jej prekladu diela H. G. Carlislovej Som jeho žena.

Opäť sme mali možnosť spoznať mnohé známe i neznáme osudy regionálnych osobností, ktoré sú spojené s mestom Tisovec. Opäť sme mali možnosť spoznať miesta, kde sa bežne nedostaneme. Opäť sme mohli prežiť príjemný letný večer v komornej atmosfére, s ľuďmi, ktorí majú radi literatúru.

Monika Koncošová

PORADA MATIČIAROV

Z OKRESU GALANTA

V utorok 29. júna 2021 bola v priestoroch Domu MS Galanta zvolaná inovatívna porada predsedov miestnych odborov MS pôsobiacich v územnej pôsobnosti domu MS. Poradu zvolal poverený riaditeľ Domu MS v Galante Peter Schvantner. Na porade sa zúčastnil aj predseda MS Marián Gešper a zástupca riaditeľa Členského ústredia MS Martin Hajník.

Peter Schvantner

Foto: M. Hajník

APOŠTOL SLAVÓNIE

JÁN KUTLÍK ST.

„Bo Kutlíkovská vzácna rodina
Je perlou slovenských rodín.“
Felix Kutlík III.

V tomto roku si budeme pripomínať 130. výročie úmrtia Jána II. Kutlíka, známeho najmä ako Jána Kutlíka st. Rod Kutlíkovcov je na Dolnej zemi dobre známy najmä vďaka dlhoročným pronárodným snahám, bojmi o posilnenie národnej identity Slovákov i vďaka kňazskej a učiteľskej práci trvajúcej takmer tri storočia.

Krajanské múzeum Matice slovenskej dlhoročne vlastní vzácnu monografiu Dejiny Kutlíkovcov, ktoré zostavil potomok rodu Félix Kutlík III. Uvádza ju slovami: „Môj nebohý otec Felix Kutlík I, bývalý evanjelický farár kulpinský, žiadal, aby v záznamoch o rodine Kutlíkovcov, ktoré on započal robiť, po jeho smrti niektorý člen rodiny pokračoval. Rád plním túto jeho žiadosť, lebo z lásky k svojmu rodu aj sám sa ochotne zaoberám minulosťou svojich praotcov.“

Azda najvýznamnejšie sa do slovenských dejín Dolnej zeme zapísali otec a syn druhej a tretej rodovej generácie, ktorým venujeme krátku spomienku.

Ján Kutlík st. sa narodil 9. mája 1806 vo Vyšnom Kubíne, v remeselníckej rodine mäsiara

Jána I. a Kataríny III., rod. Irešovej (pôvodom Poľky). Dva roky navštevoval elementárnu školu v Jasenove, rok sa školoval v Dolnom Kubíne, navštevoval gymnázium v Šajó-Gemeri, neskôr prestúpil kvôli výučbe nemčiny do Kežmarku. Jeho učiteľom bol Ján Chalupka, ktorému podľa písomných prameňov možno vďačiť za jeho národné prebudenie. Kvôli nedostatku financií na školné poplatky prestúpil na menšie gymnázium do Banskej Štiavnice, kde sa stretol s evanjelickým farárom a národovcom Jánom Seberínyim. V roku 1826 prestúpil na kolégium do Prešova, kde dokončil kňazské vzdelanie.

Prvé pracovné miesto získal v Starej Pazove. Tu úradoval ako kazateľ a učiteľ 13 rokov (1828 – 1841). Krátko pôsobil v banátskom Sv. Mikuláši (1841 – 1843), neskôr prestúpil do dnešného Rumunska (Mokrá pri Arade) a odtiaľ bol povolaný na Pitvaroš (1844). Jeho pôsobenie v Pitvaroši trvalo viac ako dve desaťročia. Tu dlhoročne slúžil a učil iba v slovenčine, čo mu

205. VÝROČIE NARODENIA DOKTORA ĽUDOVÍTA ONDREJA MARKUŠOVSKÉHO

Slovenský doktor Ľudovít O. Markušovský zanechal stopy svojho pôsobenia v niekoľkých krajinách Európy. Štrbský rodák sa narodil 25. apríla 1815 v národne uvedomelej rodine evanjelického farára Ondreja Markušovského a Žofie, rodenej Medveckej. Prvé školovanie získal v rodičovskom prostredí od otca, gymnaziálne štúdiá nadobúdal v Rožňave a Kežmarku. Sprvoti sa orientoval na právo (Kráľovská akadémia v Bratislave), od roku 1934 sa stal poslucháčom medicíny v Pešti. Kvôli finančným problémom (úmrtie otca) sa venoval i pedagogickej činnosti u grófa Leva Festeticha. Doktorské štúdiá ukončil v roku 1844 titulom MUDr. v Budapešti. Svoje lekárske vzdelanie si doplnil v Paríži. Počas rokov 1844 – 1846 bol poberateľom štipendia na chirurgickom ústave u prof. Wattmana vo Viedni a v roku 1847 získal pracovné miesto asistenta na budapeštianskej chirurgickej klinike. V meruôsmych rokoch jeho prax bola žiaduca najmä na vojnových frontoch, kde pracoval ako nemocničný a štábny lekár a od roku 1849 ako osobný lekár veliteľa armády A. Görgeiho.

Po ukončení bojov v roku 1850 bola pre jeho revolučné postoje ohrozená jeho lekárska prax. V tomto čase začal pracovať ako praktický lekár. Jeho prácu v oblasti rinológie možno označiť ako priekopnícku i nadčasovú. V roku 1860 zostrojil nosové zrkadlo, ktoré dodnes takmer v nezmenenej podobe používajú lekári ORL na celom svete. Markušovského možno právom označiť za hlavného organizátora uhorskej zdravotníckej a lekárskej vedy. Na lekárskej fakulte zriadil katedru verejného zdravotníctva a katedru hygieny. V roku 1957 založil a viac ako 30 rokov redigoval odborný časopis Orvosi Hetilap (Lekársky týždenník), ktorý vychádza do dnešných čias. Počas svojej lekárskej praxe prednášal aj po slovensky, zriadil pre lekárov postgraduálne štúdium, uskutočnil reformu Krajinskej zdravotníckej rady a pričinil sa o prijatie uhorského zdravotníckeho zákona. V roku 1982 sa stal čestným profesorom univerzity v Pešti. Bol členom (dopisujúcim i čestným) Uhorskej akadémie vied a čestný doktor univerzity v Kluži. Za svojho života vydal viac ako 200 vlastných prác, redigoval lekársko-farmaceutický slovník, pomáhal pri vzniku lekárskeho knižného vydavateľstva.

Lekársku prax ukončil v roku 1892. O rok neskôr sa pre zdravotné problémy rozhodol odísť na regeneračný pobyt k moru do Opatije. Tu 21. apríla 1893 vo veku nedožitých 78 rokov umrel. Je pochovaný v obci Vasegerszeg.

Jeho meno má v názve nemocnica v Szombathely a krajská nemocnica v župe Vas. Rok čo rok je toto mesto spojené i s vypisovaním Markušovského vedeckého konkurzu, ktorý zabezpečuje stála Markušovského komisia, a s udeľovaním Markušovského ceny za rozvoj maďarskej medicíny.

Postupne v rodnej Štrbe a vo Vasegerszegu (v Maďarsku) boli odhalené umelecké diela na počesť Markušovského v autorstve výtvarníka

Fera Guldana. Obe diela financovala obec Vasegerszeg. V rodnej Štrbe v rámci osláv jeho 200. výročia narodenia prebiehal v roku 2015 bohatý kultúrny program s odhaľovaním pamätnej tabule i s bohoslužbou, o ktorý sa výrazne pričinili štrbskí matičiari.

Na jeho jubileá nezabúda ani Miestny odbor Matice slovenskej v Rijeke. Jeho členovia si uctievajú pamiatku doktora Markušovského pri dvojjazyčnej tabuli v Opatiji. Starosta obce Štrba Michal Sýkora, Matica slovenská, MO MS Štrba, MO MS Rijeka a matičiar Jozef Schwarz z Bratislavy už roky spájajú svoje sily a chcú odhaliť Markušovskému pamätnú tabuľu v slovenčine i na území dnešného Chorvátska.

Zuzana Pavelcová

ZOMREL SPISOVATEĽ, KNIHOVNÍK A MATIČIAR MIROSLAV BIELIK

Vo štvrtok 22. júla 2021 v ranných hodinách vo veku sedemdesiatdva rokov zomrel v Martine spisovateľ, knihovník a bývalý činovník Matice slovenskej PaedDr. Miroslav Bielik. Narodil sa 15. apríla 1949 v povstaleckej obci Ostrý Grúň, ktorú počas druhej svetovej vojny vypálili nacisti a jej obyvateľstvo vyvraždili. Tieto tragické okamihy sa premietli aj do rodiny Miroslava Bielika. Absolvoval Strednú školu knihovnícku v Bratislave a slovenčinu študoval na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici. Jeho láska k dejinám vlastného národa, ku knihám a slovenskej literatúre sa umocnila, keď sa cieľavedome zamestnal v Matici slovenskej v Martine, kde pôsobil vo vysokých funkciách. Bol riaditeľom Slovenskej národnej knižnice, vedeckým tajomníkom MS, dlhoročným správcom Matice slovenskej a naposledy riaditeľom jej Slovenského literárneho ústavu MS, pričom sa zaslúžil o rozvoj slovenského knihovníctva, bibliografie, literatúry a kultúry, predovšetkým matičnej. Od mladosti sa so zaujatím aj sám venoval literárnej činnosti, popri odbornej spisbe predovšetkým vynikol ako uznávaný a oceňovaný modernistický prozaik

a autor viacerých pozoruhodných románov. Stal sa i predsedom Spolku slovenských spisovateľov. V Miroslavovi Bielikovi stráca súčasná slovenská kultúra, literatúra i matičné hnutie jednu zo svojich najvýznamnejších osobností.

Česť jeho pamiatke!

Pavol Parenička

VYŠLA REPREZENTAČNÁ PUBLIKÁCIA

KONGRES MATÍC SLOVANSKÝCH NÁRODOV A INŠTITÚCIÍ

Obsažná kniha na takmer štyroch stovkách strán prináša dve desiatky príspevkov a príhovorov vedúcich osobností slovanských matíc a inštitúcií. Predseda Matice slovenskej, Marián Gešper uviedol: „Pamätnica obsahuje nielen aktuálne informácie o stave matičných hnutí v slovanských štátoch, ale aj vedecké i odborné príspevky účastníkov, pričom jej cieľom je rozvinúť medzinárodnú spoluprácu medzi matičnými inštitúciami so zámerom nahliadnuť a analyzovať historický fenomén matíc od 19. storočia až po ich súčasné pôsobenie. Pamätnicu sme vydali v troch jazykových mutáciách, aby sme ju sprístupnili čo najširšej odbornej verejnosti a odbúrali jazykovú bariéru."

Viacjazyčná publikácia ako jeden z prvých hmatateľných výsledkov kongresu prináša príspevky v slovenčine a v srbskom i ruskom preklade.

Zuzana Pavelcová (krátené)

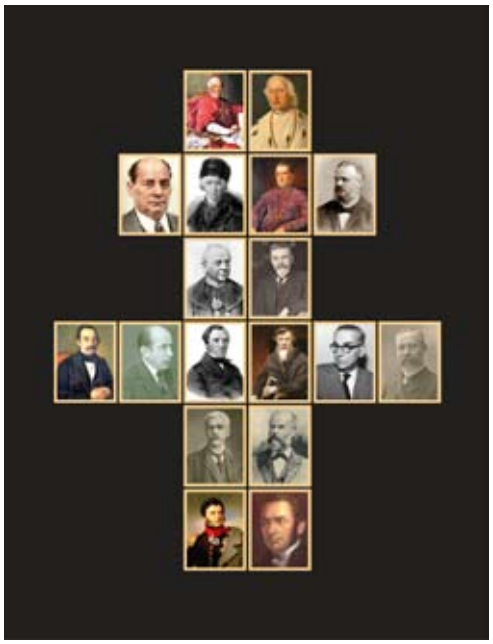

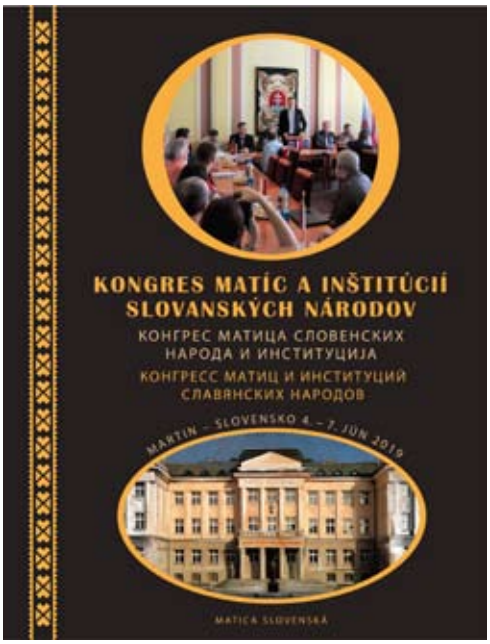

prinieslo nemalé komplikácie s maďarským obyvateľstvom. Neúnavne podporoval všetky národné snahy, podujatia, angažoval sa literárne a publicisticky. Zaslúžil sa o výstavbu slovenských škôl i nedeľnej slovenskej školy v Pitvaroši. K presadzovaniu národných snáh a k angažovaniu sa vo veci národnej povzbudzoval a vyzýval mnohých kolegov. Bol obľúbencom Jána Kollára, ktorý ho nazval „apoštol Slavónie". Kontakt nepretržite udržoval i s Ľudovítom Štúrom, ktorému pomohol na Dolnej zemi pripraviť finančnú zbierku na podporu Katedry česko-slovenského jazyka na evanjelickom gymnáziu v Bratislave.

Pod značkou J. K. st. nájdeme jeho články v Orlovi Tatranskom, Národných novinách, Obzore, Pohľadoch, Cirkevných listoch, Vedomostiach, Vestníku, Hlásnikovi...

Samostatne vydal Pohrabník, Pohrabné verše, Neďelné kázne, Oltánik, Kroniku dejepisnú, Jubileum Palatína Jozefa, Náboženskú čítanku, Markobiotiku.

Bol zakladajúcim členom Matice slovenskej a jej predsedom pre odbor MS na Dolnej zemi. Na jej podporu venoval 12 zlatých. Zaslúžil sa o vznik a chod slovenského gymnázia v Revúcej. V Pitvaroši inicioval čitateľský spolok, venoval sa i výchove ľudu najmä v otázkach včelárstva, záhradkárstva i ovocinárstva. Z Pitvaroša odišiel označovaný ako pansláv do Slovenského Bánhedéša ku svojmu synovi, ktorý pôsobil ako farár a učiteľ a nasledoval jeho životné učenie. Ján Kutlík st. umrel 22. decembra 1890.

Rodinná kronika písaná jeho potomkom Felixom III. končí slovami: „V mojej osobnej opatere sa nachádzajú mnohé vzácne relikvie rodinné, znamenité obrazy, listy, knihy a iné veci, ktoré po mojej smrti dľa môjho želania odovzdané majú byť za účelom úschovy čiastočne v Matici Slovenskej, čiastočne Slovenskému Národnému Múzeu v Turčianskom Sv. Martine."

Matica slovenská vo svojom vzácnom fonde opatruje Dejiny Kutlíkovcov už viac ako celé štvrťstoročie.

Zuzana Pavelcová

VIDEOSERIÁL

O UMELCOCH A REMESELNÍKOCH Z LIPTOVA

Liptovskomikulášski matičiari nezaháľajú a pokračujú vo svojich aktivitách v online priestore, ktorý naberá najmä v čase šíriaceho sa koronavírusu omnoho väčší význam. Na svojom YouTube kanáli Matica Liptov zverejnili ďalšiu časť z niekoľkodielneho videoseriálu o umelcoch a remeselníkoch z Liptova, ktorí sú zároveň členmi Matice slovenskej. Pedagóg a výtvarník Jaroslav Uhel pôsobí v radoch matičiarov už viac ako tri desaťročia. Jeho rozmanitú tvorbu a lásku k rodnému mestu približuje v poradí štvrté video z dielne Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši.

DMS LM

Z ČINNOSTI MO MS

V MORAVANOCH

Činnosť MO MS v Moravanoch je rôznorodá, zameraná hlavne na zachovávanie zvykov a tradícií. Je to aj preto, lebo väčšiu časť členskej základne tvoria členovia folklórnej skupiny Moravančan. Nespomenúť a nepodeliť sa o vytvorené dielo, ktoré jeho členovia vytvorili v uplynulom kalendárnom roku 2020, by bolo hádam hriechom. Podnetom bola mimoriadna výzva, ktorú v roku 2019 vyhlásilo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky – Fond na podporu umenia Vznik, prezentácia a šírenie neprofesionálneho umenia v oblasti amatérskej tvorby. Projekt vypracovali s nádejou, že uspejú a budú môcť prezentovať prácu členov MO MS, ale aj folklórnej skupiny. Projekt bol schválený, a tak už nič nebránilo v ceste splniť si sen. S finančnou podporou na tradičný ľudový kroj mohli počítať aj od Matice slovenskej, ktorá prisľúbila pomoc aj v nasledujúcom období.

Hlavnou ideou projektu, ktorý vznikol v hlave predsedníčky MO MS Moravany pani Moniky Lašíkovej, bolo zdokumentovanie života našich predkov, zvykov a tradícií obce Moravany v autentických priestoroch. Valkový dom z hlinených tehál, v ktorom plánovali nahrať zvykoslovné pásma, bol vo veľmi zlom

stave, neobývaný päťdesiat rokov, no jediný a posledný v obci. Aj napriek neľahkej situácii ich to neodradilo, spoločne vyhrnuli rukávy a pustili sa do práce. Upratali všetko, čo sa v dome a na dvore nahromadilo počas dlhých rokov. Pripravili dom na stavebnú úpravu spojenú s rekonštrukciou vnútorných priestorov a jeho vonkajším vzhľadom. Pomocnú ruku im podal aj sponzor, rodák z Moravian, ktorý zabezpečil stavebné práce. V plnej sile a po rôznych obmedzeniach a opatreniach sa stretli v lete 2020, kedy prevzali dom a ukončili vyššie spomínané práce. Po vymaľovaní a upratní dom postupne zariadili starým nábytkom a rekvizitami od ochotných darcov, obyvateľov obce Moravany. Výsledok bol prekvapením pre nich samotných, ale aj pre ľudí žijúcich v obci – stál pred nami „nový" – zrekonštruovaný dom z roku 1927. Následne, v priebehu leta v „našom domčeku" nahrala FS Moravančan na DVD nosič tri zvykoslovné pásma – Fašeňgi, Kračun, Kriscini, a dva videoklipy k piesňam z nášho CD V Murovenskim poľu.

Veríme, že v roku 2021 sa im podarí zrealizovať niečo z ich ďalších plánov. Prácu na projekte chcú ukončiť nahraním štvrtého zvykoslovného pásma – Murovenski vešeľe, v domčeku, ktorý im prirástol k srdcu. Dúfame, že sa situácia, ktorá teraz ovládla celý svet, o chvíľu skončí a aj my sa budeme môcť pokochať krásou, ktorú tu zanechali naši predkovia.

Foto: J. Hanuliak Text: K. Obšatníková

DEŇ SLOVÁKOV V MAĎARSKU

SLOVENSKÉ SRDCIA PEVNÉ AKO TARDOŠSKÝ MRAMOR

Malebná dedinka ukrytá v pohorí Gereče na východe maďarských hraníc, prislúchajúca Komárňansko-ostrihomskej župe, je známa predovšetkým ťažbou červeného mramoru. Červená skala pochádzajúca z tardošského lomu je dobre známa i v Bratislave. Položená v Sade Janka Kráľa v Bratislave, ako dar tamojších krajanov Slovenskej republike, trvalo pripomína slovenské vysťahovalectvo a označuje miesto pripomienky Dňa Slovákov žijúcich v zahraničí.

Každoročne, prvý júlový víkend, krajania žijúci v Maďarsku usporadúvajú celoštátny Deň Slovákov v Maďarsku vždy v inej obci so slovenským obyvateľstvom. Tardošskí Slováci na svoju príležitosť čakali takmer tri desaťročia.

Zmiernenie protipandemických opatrení dovolilo, aby sa v Tardoši stretlo takmer 1 000 krajanov z desiatich lokalít obývaných Slovákmi. Na podujatie krajanov, ktoré organizačne gestoruje Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku prijali pozvanie štátna tajomníčka ministerstva kultúry Zuzana Kumanová, štátna tajomníčka ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Svetlana Síthová, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján Pilip, zástupca slovenského veľvyslanectva v Maďarsku, riaditeľka Slovenského inštitútu v Budapešti Ildiko Síposová a ďalší vzácni hostia z Maďarska a Slovenska.

Podujatie sa začalo vernisážou výstavy Regionálneho kultúrneho strediska – Bánhida Ústavu kultúry Slovákov Maďarsku a obce Tardoš, ktorá bola zameraná najmä na prezentáciu slovenskej čipky a miestnych dejín. Výstavu otvorila riaditeľka Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku Katarína Királyová. Ekumenická pobožnosť v miestnom kostole bola obohatená udeľovaním ceny Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku – Za našu národnosť. Z rúk predsedníčky Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Alžbety Hollerovej Račkovej si ocenenie za významný prínos pre slovenskú menšinu v Maďarsku prevzali Katarína Krafcsenková, Alžbeta Szabová, Matej Kešjár a folklórny súbor Dúha. Osobitne bola udelená aj cena predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a ceny pedagógom roka 2021. Osudy a príbehy našich významných krajov si zaslúžia nemalý obdiv i patričné uznanie, ku gratulácii k oceneniam sa úprimne pripája i Matica slovenská.

Podujatie vyvrcholilo galaprogramom regionálnych kultúrnych stredísk Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku Tá naša ďeďina maľuvaná, ktorý bol doplnený typickým jarmokom a ukážkou výrobkov krajanov z rôznych regiónov.

I napriek tomu, že v obci Tardoš pri sčítaní obyvateľov v roku 2011 sa k slovenskej

národnosti prihlásilo iba 21 % domácich, krajania sa k odkazu predkov stále hlásia. Najvýznamnejšiu prácu na podporu slovenskosti na území dnešného Maďarska vykonávajú najmä slovenskí pedagógovia, ale i kultúrni pracovníci, ktorí sa všemožne snažia o zachovanie slovenskosti aj na tomto území. Výsledkom spoločnej práce bol i tohtoročný úspešný a mimoriadne príjemný Deň Slovákov v Tardoši.

Zuzana Pavelcová

150. ROKOV MATIČNÉHO ŽIVOTA NA SPIŠI

Prvé kroky matičnej cesty na Spiši robili prví jednatelia Matice slovenskej. Tým prvým bol prefekt spišského seminára a profesor rímsko-katolíckeho Učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule Štefan Koštialik. 5. 6. 1865 prijal funkciu jednateľa na Spiši. Na ďalšom rozvoji činnosti mal najväčšiu zásluhu farár Štefan Mišík. Ako farár v Hniezdnom zozbieral vzácne artefakty a daroval ich do zbierky Matice slovenskej. Na chudobnej fare vo Veľkom Hnilci pôsobil ako administrátor viac ako 45 rokov. V roku 1908 bol zvolený za druhého predsedu Muzeálnej slovenskej spoločnosti so sídlom v Turčianskom Sv. Martine. Po vzniku Česko-Slovenska, obnovila svoju činnosť 1. 1. 1919 aj Matica slovenská. V druhom roku matičného života vznikli MO MS v Gelnici aj v Spišskej Novej Vsi, neskôr aj v Levoči. Ustanovujúca schôdza v Spišskej

Novej Vsi sa konala 6. 11. 1920 a za predsedu bol zvolený Neitus Vollay. Vo svojej činnosti hľadal možnosti finančného zabezpečenia Matice slovenskej v meste, prostredníctvom prevádzky kina. K osobnostiam matičnej cesty v Spišskej Novej Vsi patrilo dvadsať volených predsedov, dvaja dočasní a jeden zastupujúci predseda. František Jozef Bajtoš zastával funkciu predsedu viac ako osem rokov. Okrem práce získal kinolicenciu a 12. 10. 1924 otvoril novopostavené Kino Tatry, ktoré prevádzkoval až do augusta 1945. Odhalil pamätné tabule Štefanovi Mišíkovi na fare v Hnilci aj na Belavej skale. V tomto období sa MO MS podieľal na zriaďovaní pojazdných knižníc, založení bábkového divadla, spevokolu, divadelného súboru, vydával noviny Tatry, inicioval výstavbu sochy M. R. Štefánika, dokonca až tri sochy stáli v meste. Tradíciu prebral od Štefánikovej besedy a 90 rokov ju udržiaval. Pripravil zázemie pre založenie Klubu Spoločnosti M. R. Štefánika v Spišskej Novej Vsi.

ThDr. Ján Brišák zastával funkciu predsedu

takmer deväť rokov. Musíme zdôrazniť, že 2. 10. 1942 odkúpil MO MS od Slovenskej všeobecnej úverovej banky Provinčný dom a tým zabezpečil pre MS vlastnú budovu až do 30. 3. 1951. Delimitáciou 1. 7. 1990 získal historický objekt na Zimnej ulici číslo 78. kde sa zriadil Dom Matice slovenskej. Matičný život pokračoval a na jeho čelo sa postavili osobnosti, ktoré sa stali laureátmi Ceny mesta: Mgr. Valentín Peták, PhDr. Jozef Kuruc a Mgr. Ján Horník. Prekonali zložité obdobie zániku a znovuoživenia Matice slovenskej. Vydali Pamätnicu k 75. výročiu založenia MO MS, osadili pamätné tabule na dome, kde žila mamička M. R. Štefánika, J. Hanula a učil L. Stanček. Na ich podujatiach sa zúčastnili významné osobnosti kultúry, napr. prof. M. Ruppeldt, Dr. G. Papp, A. Moyzes, M. Kišoňová-Hubová, P. Michalica... Opäť sa začali pietne spomienky na malú vojnu, ktorú opísal J. Petrík v knihách Malá vojna a Spišská tragédia. Báseň Našim mŕtvym napísal v deň tragédie 24. 3. 1939 F. Hadri-Drevenický. Život matičiarov v meste Spišská Nová Ves bol tvorivý a venovaný rozvoju slovenčiny. Ostatných šestnásť rokov vedie MO MS Mgr. Jolana Prochotská. MO MS sa spolupodieľal na Dni Ľ. V. Štúra aj v Levoči. Na svojich podujatiach privítal významné osobnosti Dr. h. c. doc. PhDr. I. Chalupecký, DrSc., PhDr. M. Soják, PhD., PhDr. J. Olejník, CSc., prof. H. C. Ing. O. Hronec, DrSc., V. Čuchran, Mgr. D. Fiačanová, PhDr. A. Kostelníková, Mgr. G. Rerková, PhDr. D. Hroncová-Fakľová, Mgr. P. Cabadaj...13 rokov sa v projekte Naše mesto venujú histórii mesta a Spiša, 12 rokov oživujú poéziu slovenských básnikov. V meste odhalil pamätné tabule Kolomanovi Lehotskému, Neitusovi Vollayovi a Vojtechovi (Bélovi) Hajtsovi. V roku 2015 sa stal MO MS laureátom ceny primátora mesta Spišská Nová Ves. V jubilejnom roku 100. výročia založenia MO MS v Spišskej Novej Vsi vydali monografiu Storočná cesta MO MS v Spišskej Novej Vsi autorky R. Kormošovej a kolektívu: Mgr. M. Števík, Mgr. N. Palková, Mgr. P. Zmátlo, PhD., Ing. P. Konig a Mgr. J. Prochotská, spomínali Mgr. V. Fabiánová, Mgr. R. Dorčáková, Mgr. R. Zacher, PhD., Ing. E. Kalafutová, Ing. P. Kubičár a M. Adamčiaková. Príležitostnú pečiatku pripravil Ing. S. Susa (prvú Ing. M. Kellner), vysadil pamätnú lipu malolistú a na cintoríne si uctil bývalých predsedov. Pandémia až po pol roku dovolila uskutočniť slávnostné prijatie primátorom Ing. P. Bečárikom v obradnej sieni radnice. Program sa uskutočnil za prítomnosti predsedu MS JUDr. M. Gešpera, Mgr. M. Hajníka a Mgr. Miroslava Brincku, predsedu MO MS v Levoči. Mesto vo svojom programe ponúklo piesne Materinská moja reč a Aká si mi krásna a báseň O domovine a múdrosti recitovala Mgr. D. Jurašková. Slávnostným podpisom do pamätnej knihy, darčekovou taškou a kvetom si uctilo všetkých funkcionárov MO MS, Domu MS aj ocenených. Autorka monografie, SDS predseda PhDr. F. Žifčák, Bc. T. Stašiková, Mgr. R. Wencelová, Mgr. V. Fabiánová, Ing. E. Kalafutová a M. Spáčová dostali Cenu predsedu MS a MO MS a Mgr. J. Prochotská Mimoriadnu cenu Matice slovenskej. MS odovzdala mestu Spišská Nová Ves Pamätný list MS. Členovia výboru MO MS si z rúk predsedu MS prevzali Slávnostný členský preukaz a B. Kaláfut sa stal mladým matičiarom MO MS. V takmer 90-minútovom programe odzneli hymny SR a MS, Slovensko moje a Hoj vlasť moja, ktoré spieval Cantus Villa Nova vedený dirigentom Mgr. art. I. Gregom. L. Frankovič recitoval básne M. Ferka Život a J. Rezníka Pieseň o vlasti, zazneli piesne M. Žbirku Slovenská a P. Cmorík Bandu – Lipy. Záver patril poďakovaniu všetkým, ktorí priložili ruku k matičnej práci z úst riaditeľa DMS Mgr. R. Zachera, PhD., a predsedníčky MO MS Mgr. J. Prochotskej. Rok 100. výročia založenia MO MS a 30. výročia zriadenia Domu MS sa týmto dôstojným stretnutím uzavrel. Vykročili sme s elánom do ďalšieho storočia. *Jana Prochotská*

NA ŠTEFANA MOYSESA

SPOMÍNALI V KOŠICIACH

Dňa 4. 7. 2021 si Dom Matice slovenskej v Košiciach spolu s miestnymi odbormi Košice a Košice-Sever i mladými matičiarmi pripomenul 1158. výročie príchodu solúnskych bratov Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu a 152. výročie úmrtia prvého predsedu Matice slovenskej Štefana Moysesa. Toto podujatie je už krásne zabehnutou každoročnou tradíciou a v tomto roku sa konalo už po 28-krát. Po nainštalovaní pamätníka Štefana Moysesa si tieto výročia pripomíname práve pri ňom, kde aj každoročne zavesíme nový venček.

Na úvod podujatia zaznela slovenská štátna hymna. Nasledovala recitácia básne Viliama Turčányho – Podobenstvá. Svoj príhovor predniesol riaditeľ Domu Matice slovenskej Košice a predseda Miestneho odboru Košice Michal Matečka. Priblížil okolnosti príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu, o ktorý sa pričinil knieža Rastislav. Ten sa pohrával s myšlienkou vytvorenia osobitnej cirkevnej

organizácie a keďže jeho žiadosť o biskupa-učiteľa v Ríme nebola vyslyšaná, obrátil sa iným smerom. Práve prostredníctvom sv. Cyrila a Metoda sa šírilo evanjelium medzi slovanskými národmi, dodnes symbolizujú kresťanskú jednotu a sú jasným spojivom medzi východom a západom. Preložením Svätého písma staroslovienčina dosiahla výnimočné postavenie, stala sa liturgickým jazykom a uznávanou literárnou rečou. A od nás sa dielo sv. bratov šírilo medzi ďalšími slovanskými národmi až do Kyjevskej Rusi.

Druhá časť príhovoru bola zameraná na osobnosť Štefana Moysesa, pretože „cyrilo-metodská tradícia nebola u nás rozšírená a bol to práve Moyses, ktorého úcta k solúnskym bratom sa upevnila v Záhrebe a ktorý následne po svojom návrate začal túto úctu šíriť aj medzi slovenským ľudom“.

O mocný pilier cyrilo-metodskej tradície sa opieral v každej svojej činnosti. Svetozár Hurban Vajanský ho nazval „priamym následníkom Cyrila a Metoda, najväčším zjavom slovenského života, najjasnejšou slovenskou hlavou“.

S moravskými biskupmi cez viedenského

ODVÁŽNY NÁRODOVEC JÁN STRAKA

ŤAŽKO SKÚŠANÝ OSUDOM

„Pod vytrvalým úsilím Jána Straku a jeho dôverníkov láme sa ľad na polovici priestranstva východného Slovenska, ale potrvá to ešte roky, kým tlačené slovenské slovo, hoci aj cirkevné, bude mať voľný prístup do Zemplína, Užhorodu, Abaujskej stolice, všade, kde Slováci bývajú.“

Jozef Gregor-Tajovský (List zo Šariša)

Dňa 10. mája uplynulo 163 rokov od narodenia kultúrno-osvetového pracovníka, uvedomelého národovca a organizátora slovenského katolíckeho ľudu Jána Straku. Pri tejto príležitosti sa Dom Matice slovenskej v Košiciach rozhodol zorganizovať spomienkové podujatie na tohto vzácneho človeka. Na pietnom akte položenia venca k jeho buste sa zúčastnil predseda Matice slovenskej Marián Gešper, riaditeľ sekretariátu MS Peter Schvantner, zástupca riaditeľa ČÚ Martin Hajník, riaditeľ Domu Matice slovenskej v Košiciach Michal Matečka, matičiarky Miestneho odboru MS Košice-Sever a Mladá Matica. Osobnosť Jána Straku je známa predovšetkým na východnom Slovensku a za všetko, čo vykonal počas svojho života, by naňho mali byť východniari patrične hrdí.

Ján Straka sa narodil a žil v časoch, ktoré boli pre slovenský národ mimoriadne neprajné. Celý jeho život bol poznamenaný bojom za obhajobu a práva slovenského národa. Za svoje neochvejné slovenské presvedčenie si vytrpel aj veľa príkoria.

Michal Matečka

82. VÝROČIE MALEJ VOJNY

SI V SPIŠSKEJ NOVEJ VSI PRIPOMENULA MATICA SLOVENSKÁ

Dňa 24. 3. 2021 sa v Spišskej Novej Vsi konala pietna spomienková slávnosť pri príležitosti 82. výročia „Malej vojny“ z marca 1939, kedy horthyovské maďarské letectvo zaútočilo na toto krásne mesto na Spiši.

Pre pretrvávajúce protipandemické opatrenia ochorenia COVID-19 hneď ráno položili vence padlým hrdinom „Malej vojny" primátor mesta Spišská Nová Ves pán Pavol Bečarik spolu s viceprimátormi pánom Jozefom Gondom a Dávidom Demečkom. Vzdať úctu obetiam tejto tragickej udalosti prišli v ten istý deň dopoludnia aj zástupcovia Matice slovenskej, a to pán predseda MS Marián Gešper spolu s riaditeľom DMS Spišská Nová Ves Rastislavom Zacherom a tajomníčkou MO MS Spišská Nová Ves Evou Kalafutovou. Zväz protifašistických bojovníkov zastupoval Ján Mlynár. V súvislosti s touto tragickou udalosťou je potrebné zdôrazniť skutočnosť, že je to práve Matica slovenská, ktorá si spoločne s mestom Spišská Nová Ves každoročne pripomínajú a organizujú pietnu spomienku na tieto tragické udalosti a osobnosti, ktoré položili svoje životy na obranu našej drahej vlasti. Trvalý odkaz pre súčasnosť je najmä fakt, že na fronte bojovali vlastenci s odlišnými politickými názormi, no spájalo ich odhodlanie brániť rodné Slovensko pred agresorom. Na záver podujatia predstavitelia Matice slovenskej položili veniec aj ku pamätníku gen. Jána Nálepku in memoriam, ktorý bol priamym účastníkom „Malej vojny".

V TISOVCI SI MATIČIARI PRIPOMENULI

160. VÝROČIE PRIJATIA MEMORANDA NÁRODA SLOVENSKÉHO

MO Matice slovenskej v Tisovci v spolupráci s Mestom Tisovec, Mestskou knižnicou A. H. Škultétyho v Tisovci zorganizovali 7. júna 2021 Slávnostnú pripomienku 160. výročia prijatia Memoranda národa slovenského. Pod storočnými lipami v záhrade daxnerovského domu sa zišli obyvatelia Tisovca, aby si pripomenuli tento významný deň v našich národných dejinách. Program začal položením venca k pamätnej tabuli Štefana Marka Daxnera, jedného z hlavných autorov Memoranda národa slovenského, významného predstaviteľa slovenského národa, politika, národovca, právnika, ekonóma, publicistu, literáta a mysliteľa. Predstavitelia Mesta Tisovec a MO MS v Tisovci si tak pripomenuli pamiatku rodáka, ktorý sa významným spôsobom zaslúžil o vypracovanie požiadaviek Slovákov a sformulovanie Memoranda národa slovenského. Program pokračoval vystúpením Mužského spevokolu Dr. Sama Daxnera a priblížením životných osudov Š. M. Daxnera a J. F. Rimavského v podaní Dušana Kojnoka a Michala Stejskala. Memorandum národa slovenského a jeho význam pre ďalšie generácie priblížila prítomným PaedDr. Monika Koncošová. V programe ďalej účinkoval recitátor Karol Hruška. Milan Katreniak s Romanom Košičiarom doplnili program vzácnymi slovenskými národnými piesňami.

Program sme realizovali aj v Hnúšti, ktorá je rodným mestom J. F. Rimavského, nadšeného bojovníka za práva slovenského ľudu, národného buditeľa, politika, básnika, publicistu, redaktora, pedagóga, zberateľa ľudovej slovesnosti, zakladateľa a funkcionára Matice slovenskej.

Spoločne sme v oboch mestečkách prežili vzácne okamihy spomienok a rozchádzali sme sa, mysliac na heslo Š. M. Daxnera, ktoré je dnes viac než aktuálne: „Ja veľkú dôveru mám v zdravý rozum národa slovenského.“

Monika Koncošová

nuncia požiadal vtedajšiu Kongregáciu pre Boží kult, aby sa sviatok sv. apoštolov presunul na 5. júla. Rok po miléniových oslavách pápež Pius IX. tejto žiadosti vyhovel. Osobnosť Štefana Moysesa je neodmysliteľne spätá so solúnskymi bratmi, ale aj s Maticou slovenskou. Pokojne môžem vysloviť tvrdenie, že nebyť Moysesa, nebola by ani Matica. Dovtedy neznámy, stal sa najobľúbenejšou a najvýznamnejšou postavou v memorandovom a matičnom období. Osobne prerobil a odovzdal Viedenské memorandum a sledoval jeho vybavovanie. Svetlým výsledkom Viedenského memoranda bolo založenie Matice slovenskej. Jej prvým predsedom sa stal rímskokatolícky biskup Štefan Moyses

a podpredsedom evanjelický superintendent Karol Kuzmány. Preklenutím konfesionálnych rozdielov a vzájomným porozumením sa zrodila moysesovsko-kuzmányovská tradícia, ktorá je až dodnes symbolom jednoty národa, tolerancie a ekumenizmu. Veľkosť Štefana Moysesa bola v tom, že spájal ľudí bez rozdielu. Pri akcii písania listov, ktorú zorganizovali slovenskí národovci, mu listy písali katolíci, evanjelici, študenti, profesori, remeselníci i obyčajný ľud. V dnešných časoch, v ktorých sa už tradičné hodnoty vytrácajú a čoraz viac badať priepastné rozdiely tam, kde by nemuseli byť, by nám práve Štefan Moyses, moysesovsko-kuzmányovská spolupráca a úcta k solúnskym bratom mali ísť príkladom. Spojivo, ktoré spája údajne nespojiteľné, je jasným svetlom k lepším začiatkom. Celoživotné dielo Štefana Moysesa si zasluhuje úctu a patrí mu naša hlboká vďaka nielen za to, čo vykonal pre Maticu slovenskú, ale predovšetkým pre slovenský ľud.

O kultúrny zážitok sa postarala spevácka skupina Severanky. Po krásnych pesničkách riaditeľ DMS Košice poďakoval všetkým prítomným za to, že si popri množstve podujatí, ktoré prebiehali v meste Košice v daný deň, našli čas a prišli si pripomenúť dve významné výročia v našich dejinách. Samotný záver patril matičnej hymne Kto za pravdu horí. *Michal Matečka*

TRADIČNÉ

STAVITEĽSTVO V HONTE

Vývoj tradícií slovenského národa je založený na niekoľkých pilieroch tvoriacich základy života mnohých generácií. Jedným prúdom je duchovná kultúra tvoriaca mentálny vývin myslenia a jeho postupný vzostup, pričom dôležité je aj prepojenie na súvisiacu materiálnu stránku zameranú najmä na spracovanie využiteľných prírodných produktov k zabezpečeniu životných potrieb. Patrí k nim aj vytvorenie podmienok pre život rodinného spoločenstva a zosúladenie s komunitným štýlom danej oblasti, kde podstatnú časť tvoria priestory na bývanie. Časové etapy storočia ukazujú, ako sa postupne menili spôsoby tvorenia mestských, ale i vidieckych sídiel. Postupná modernizácia, nové materiály a stavebné prvky bola dôvodom, že mnohé staré zaujímavé objekty boli zlikvidované a vymenené za nové, modernejšie. Je to bežný proces, aj keď je na škodu veci, že množstvo historických artefaktov tým úplne zaniklo a tým aj svedectvo o podobách architektúry v určitom období. Matica slovenská je síce zameraná najmä na duchovné kultúrne dedičstvo, tradičná architektúra má však vo svojej podstate nielen materiálny, ale i duchovný aspekt. Aj na základe toho bola jednou z priorít záchrana tradičných foriem ľudového staviteľstva a súvisiacich činností. Po dohode Oblastného pracoviska a Miestneho

odboru Matice slovenskej Hrušov s Hontiansko-ipeľským osvetovým strediskom pripravili spoločne projekt zameraný na oživovanie tradičných remesiel týkajúcich sa tejto oblasti. Tvorivé dielne sa realizovali v autentickom prostredí hrušovských lazov koncom mája a začiatkom júna 2021. Tohto roku boli témy – vypletanie steny lieskovými prútmi, stavba starej piecky a rekonštrukcia „zrúbku" na gazdovskej studni. Vypletané steny boli v minulosti jedným z najrozšírenejších spôsobov predeľovania priestorov v hospodárskych, ale i obytných

PREDNÁŠKA V DOME MS V SNINE PRE ŽIAKOV POČAS LETNEJ ŠKOLY

Počas letných prázdnin v auguste zavítali do Domu Matice slovenskej v Snine žiaci zo Základnej školy Študentská v Snine v rámci rozvojového projektu Letná škola na základnej škole 2021. Tu sa zúčastnili na prednáške o histórii mesta Snina, ktorú pre nich pripravil riaditeľ Domu MS Jozef Makariv. V rámci prednášky boli žiakom predstavené publikácie o meste Snina, na ktorých vydaní sa Dom MS v Snine podieľal a na veľkoplošných fotografiách im boli priblížene zaujímavé okamihy z minulosti sprevádzané slovným komentárom. *J. Makariv*

SLOVENSKÍ REBELI Z KOMÁRNA PREDSTAVILI NOVÝ MUZIKÁL O TAJNEJ LÁSKE

Slovenskí rebeli, ktorí pôsobia pri Miestnom odbore MS v Komárne, 12. júna 2021 predstavili divákom premiéru nového muzikálu Tajná láska – Titkos szerelem na divadelných doskách Domu MS v Komárne. Muzikál mal pôvodne naplánovanú premiéru v decembri 2020. Avšak pandémia zavrela všetky divadlá, aj to komárňanské.

Tajná láska – Titkos szerelem je prvý projekt, v ktorom úspešní herci a tanečníci používajú aj maďarčinu. „Po maďarsky hovorí najmä mama hlavnej postavy – Adelaide, nie je to však niečo, čomu by po slovensky hovoriaci divák neporozumel. Naopak, vytvára to vtipné situácie." Tajná láska je ľahučká romantická komédia, ktorá rieši vzťah medzi kresťanskou cirkvou a dávnymi pohanskými rituálmi, vzťah medzi Maďarkou a Slovákom. Nosnou témou predstavenia je zobrazenie ľudskej prirodzenosti: iné hlásať a iné žiť. Navonok podľa kresťanských pravidiel žijúca dedinka Rebelovo sa v skutočnosti intenzívne vracia k pohanským rituálom. Napriek sľubu, že sa nebudú krstní rodičia montovať do vzťahov mladých, robia presný opak.

Ak by divák hľadal paralelu k dnešnému svetu, nájde ju veľmi jednoducho. Dnešné sociálne siete kedysi plne vytvárala dedinská studňa. Pri nej si ľudia vymieňali cenné informácie či novinky. Nie všetky však boli myslené úprimne a s dobrým úmyslom. A tak ani tajná láska nebola tajnou ani jedinú minútu, presne tak, ako to je aj v dnešnom svete. A práve rituály zaklínania studní, mimochodom, vykonávali sa práve v júni, možno stoja za Tajnou láskou medzi Adelaide a Adamom. Svoj podiel však nesie aj nový mladý kňaz v Rebelove.

Jana Pipíšková

VLANI UPLYNULO 200 ROKOV OD NARODENIA ANDREJA BRAXATORISA – SLÁDKOVIČA

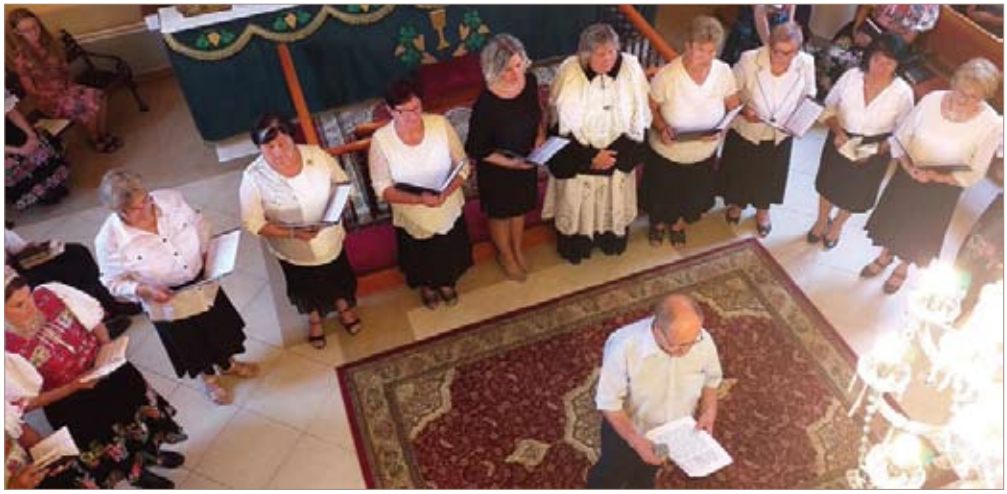

Vlani uplynulo 200 rokov od narodenia evanjelického kňaza, básnika a matičiara Andreja Braxatorisa – Sládkoviča. (Narodil sa v Krupine 30. marca 1820.) Pandemická situácia nedovoľovala verejnú spomienku hodnú tohto velikána našej literatúry.

V Hrochoti, kde bol Sládkovič farárom v rokoch 1847 – 1856, si autora Maríny a Detvana uctili kultúrnym programom, ktorý sa konal v tamojšom evanjelickom kostole po službách Božích v nedeľu 11. júla. Starosta obce Marian Mazúch podotkol, že to môže byť zároveň aj spomienka na 150. výročie predčasného úmrtia básnika, ktorého ktorýsi z literárnych historikov nazval výstižne „medoústym". Predčasne odišiel do večnosti v apríli 1872. Za účasti poslankyne NR SR Ľubice Laššákovej a ďalších hostí priblížil životné osudy Sládkoviča 1. podpredseda Matice slovenskej (MS) Marek Hanuska. V príhovore zareagoval na vytúžený letný lejak, ktorý práve kropil Hrochoť, keď povedal, že „Sládkovič bol dažďom, vlahou pre našu reč".

Básnické dielo Andreja Sládkoviča skvostnou recitáciou, ale i osobnými spomienkami na šírenie poézie a jej súčasné postavenie v slovenskej kultúre priblížil herec Juraj Sarvaš. Je vskutku obdivuhodné, ako ovláda svoje remeslo v úctyhodnom veku 90 rokov. (Narodil sa v Radvani nad Hronom 14. júla 1931.) S hrdosťou v hlase spomína, že ho krstili v kostole, v ktorom v rokoch 1856 – 1872 pôsobil práve Sládkovič. Pri príležitosti jubilea si prevzal medailu, ktorú vydala MS pred dvoma rokmi v limitovanom počte sto kusov pri 100. výročí obnovenia činnosti tejto našej najvýznamnejšej kultúrnej a národnej inštitúcie. Do poetického programu zapadli tóny fujary v podaní známeho interpreta Vladimíra Homolu a piesne hrochotských dospelých i mladých folkloristov a spevákov, ktorí v krátkej scénke potvrdili, že Sládkovič má čo povedať aj dnešnej mladej generácii. Na záver položili účastníci spomienkového podujatia kyticu k pamätnej tabuli Andreja Sládkoviča na budove starej fary.

budovách. Je zrejmé, že v minulosti existovali aj celé stavby zhotovené touto technikou. Výplet z prútia alebo palíc (väčšinou lieska), omazaný hlinou, nemá nosnú funkciu, tvorí len výplň steny. Základom pletených stavieb je preto nosná drevená konštrukcia. Účastníci si mohli vyskúšať samotnú prípravu prútov, pletenie a vymazávanie hlinenou zmesou. Súčasťou roľníckych obydlí bolo vykurovacie teleso určené i na varenie. V rámci podujatia sa realizovala stavba piecky, ktorá bola zároveň pecou na pečenie chleba i prípravu jedál. Ďalšia skupina si osvojila prácu s tesárskym náradím, keďže drevená konštrukcia studňového prekrytia, „zrúbku", je z drevených kresaných hranolov. Na tento typ stavieb sa používal najčastejšie agát, ktorý je odolný voči vode. Ako náradie slúžili rôzne sekery, kresačky, dláta, obojručné nože, topory (široká tesárska sekera), ale hlavne um a zručnosť majstrov tesárov. Najstarším lektorom bol 82-ročný tesár Ján Kamas, ktorý

aj zaujímavým rozprávaním priblížil formy budovania obydlí v minulosti. Organizačne podujatie zabezpečoval Ján Brloš z OP a MO MS Hrušov. Ďalšími lektormi boli Peter Brada, Boris Hochel a Ján Benko. Účastníci aktivity prišli z rôznych kútov Slovenska, ale aj zo zahraničia, niečomu sa priučili, zažili príjemné chvíle so zaujímavými ľuďmi v príjemnom prostredí, zároveň prispeli k zvýšeniu kultúrnosti a vizuálneho efektu jedného z niekoľkých stanovíšť hrušovského náučného chodníka. Organizátori – Hontiansko-ipeľské osvetové stredisko, Matica slovenská v spolupráci so Stredoslovenským múzeom Banská Bystrica, ale isto aj účastníci boli i napriek pandemickým obmedzeniam s priebehom a výsledkom podujatia spokojní. Veria, že ďalší ročník zorganizujú aspoň na takej istej úrovni.

Projekt z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Ján Brloš

POSOLSTVO PIESNÍ

SLOVENSKU A SVETU OPÄŤ ZAZNELO V KRÁLI

Folklórna skupina ŠAJAVA pôsobiaca pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Králi a ženský spevokol dcérocirkvi ECAV Kráľ-Abovce sa v roku 2021 opäť zapojili do projektu Posolstvo piesní Slovensku a svetu. Samozrejme, predchádzala tomu príprava osnovy, spevníka a nácvik piesní. Účinkujúci sa stretávali na nácvikoch počas mesiaca jún 2021 v Zborovom dome ECAV v Králi.

Pre samotné podujatie – spievanie sme si tento rok vybrali areál evanjelického kostola v Králi, kde obe spevácke zoskupenia spoločne vystúpili pri pamätníku Novoklenovčanov v tôni lipy zvrchovanosti. Stalo sa tak v nedeľu 4. júla 2021, v predvečer sviatku sv. Cyrila a Metoda, kedy sme si pripomenuli 1158. výročie ich príchodu na územie Veľkej Moravy. Členovia folklórnej skupiny ŠAJAVA z Kráľa a ženského spevokolu dcérocirkvi ECAV Kráľ-Abovce po zaspievaní vybraných desiatich vlasteneckých, národných, ľudových piesní, piesní z katolíckych a evanjelických kancionálov, ktoré boli vydané pre toto podujatie formou spevníka, otvorili klenotnicu svojich predkov. Prítomným cca 30

divákom ponúkli 16 novoklenovských ľudových piesní – vzácne folklórne dedičstvo, o ktoré sa treba starať a pripomínať si ho, aby sa naše ľudové piesne nerozplynuli do nenávratna. Diváci záverečným potleskom ocenili výkon spevákov a speváčok pri interpretácii piesní. Po skončení spievania pokračovalo neformálne stretnutie speváckych zoskupení i divákov v Zborovom dome ECAV v Králi.

Podujatie Posolstvo piesní Slovensku a svetu je podujatie, ktoré predstavuje spoločný spev ako kultúrny fenomén Slovenska. Je posolstvom medzi generáciami a je otvorené pre stovky ľudí, ktorým je osobne spievaná pieseň zážitkom, potrebou, naplnením. Autorom konceptu, realizačným garantom podujatia a zostavovateľom spevníka bol od jeho začiatku v r. 2013 Ing. arch. Viliam Ján Gruska.

Zuzana Hrušková

MATICA SLOVENSKÁ A MESTO POPRAD SI PRIPOMENULI 102. VÝROČIE ÚMRTIA GEN. M. R. ŠTEFÁNIKA

Matica slovenská a mesto Poprad si dňa 7. 5. 2021 pripomenuli 102. výročie tragického úmrtia jednej z najvýznamnejších osobností novodobých dejín a osobnosť svetového formátu gen. Milana Rastislava Štefánika.

Uznávaný astronóm, vedec, politik, diplomat, generál francúzskej armády a spoluzakladateľ československého štátu tragicky zahynul pri leteckej havárii 4. mája 1919 pri návrate do vlasti. V ten deň nastúpil na letisku Campoformido pri Udine do lietadla typu Caproni 450, sprevádzaný dvoma talianskymi letcami. Cieľom jeho cesty bolo letisko vo Vajnoroch pri Bratislave. Lietadlo však nepristálo, pretože keď sa už blížilo k miestu pristátia, náhle sa zrútilo neďaleko Ivanky pri Dunaji. M. R. Štefánik a všetci členovia posádky boli na mieste mŕtvi. M. R. Štefánik je pochovaný v mohyle na Bradle, vrcholnom diele architekta Dušana Jurkoviča. Jeho pamiatku si k pamätníku pred okresným súdom prišli uctiť primátor mesta Poprad Anton Danko, riaditeľ Domu Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher, viceprimátori mesta Poprad, poslanci MsZ, predstavitelia a členovia Matice slovenskej z Popradu, Štrby, Veľkej Lomnice, Levoče, Spišskej Novej Vsi, ako aj obyvatelia mesta Poprad.

„Chcem sa poďakovať Matici slovenskej v zastúpení pánom Zacherom, s ktorým sme sa dohodli, že sa každoročne budeme stretávať pri pamätníku a buste dvakrát do roka a pripomínať si nielen úmrtie, ale aj narodenie M. R. Štefaníka. Naše mesto si hlboko váži a uctieva tohto najvýznamnejšieho Slováka v histórii Slovenska," uviedol primátor mesta Poprad A. Danko.

„Som veľmi rád, že Matica slovenská v spolupráci s mestom Poprad sa bude podieľať na týchto pamätných aktoch. Matica slovenská v plnej miere podporovala a aj naďalej bude podporovať politiku moderného patriotizmu a zdravého vlastenectva. Ďakujem primátorovi Antonovi Dankovi, ako i Tatiane Husárovej za pomoc pri organizovaní tejto slávnosti," uviedol riaditeľ Domu Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher.

Štefánika v meste Poprad pripomína nielen pamätník a busta v nadživotnej veľkosti, ale i ulica. Viac ako tri metre vysoký pamätník na Štefánikovej ulici pred okresným súdom bol odhalený minulý rok pri príležitosti jeho 140. výročia narodenia. Mesto Poprad toto umelecké dielo venovalo jeho vznešenej pamiatke.

Podľa slov primátora A. Danka by M. R. Štefánikovi mal patriť v našich dejinách väčší význam a dôležitosť. „Pamätník nám má pripomínať veľkú osobnosť našich dejín. Určite by sme sa o Štefánikovi mali viac rozprávať a zaujímať sa o jeho život a odkaz, ktorý nám zanechal. Je veľkým vzorom a Slováci sa majú z jeho života čo učiť," uzavrel primátor.

Rastislav Zacher

PAVOL JOZEF ŠAFÁRIK

ZAKLADATEĽ MODERNEJ SLAVISTIKY ZAVŔŠIL SVOJE DIELO PRED 160 ROKMI

Zľava : Michal Terrai, Tatiana Tomková, Vladimír Tököly, Zlatica Halková a Martin Gallík

Národovec Pavol Jozef Šafárik právom patrí k najvýznamnejším osobnostiam slovenských dejín. Pomenované sú po ňom školy, univerzity, ulice aj námestia. Tento rok sme si pripomenuli 160. výročie jeho úmrtia.

Šafárik počas života vytvoril deväťnásť samostatne vydaných prác. Stal sa tvorcom prvého celistvého pohľadu na dejiny slovanských národov a ich literatúr. Slovanské starožitnosti a Slovenský národopis sú priekopnícke diela rozširujúce dovtedajší obraz o minulosti Slovanov, ktoré ovplyvnili mnohých slovanských dejateľov národného obrodenia. V našich reáliách ho právom považujeme za zakladateľa či „otca" modernej slavistiky.

Vďaka skvelej spolupráci Domu Matice slovenskej v Rožňave, obce Kobeliarovo, mesta Rožňavy, Gymnázia Pavla Jozefa Šafárika v Rožňave a evanjelickej cirkvi a. v. sa podarilo pripraviť až trojdňové kultúrno-spoločenské podujatie. Oslavy sa začali 25. júna 2021 na Gymnáziu Pavla Jozefa Šafárika v Rožňave, kde predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera privítala riaditeľka školy Katarína Adamková a Lýdia Kalinová. Na pôde strednej školy predstavil predseda Matice slovenskej osobnosť Pavla Jozefa Šafárika študentom. „Pavol Jozef Šafárik bol zanieteným slavistom, etnografom, historikom a univerzitným profesorom. Výrazne pôsobil ako riaditeľ Univerzitnej knižnice v Prahe a známym sa stal aj vďaka svojmu vystúpeniu na Slovanskom zjazde v roku 1848 v duchu boja Slovanov za nezávislosť. Síce sa nedožil založenia Matice slovenskej, ale bol aktívne činný v Matici srbskej a Matici českej. Avšak bol to práve on, kto v liste z roku 1827 adresovanému Jánovi Kollárovi zdôraznil potrebu založiť aj Maticu slovenskú," priblížil študentom M. Gešper.

Po prednáške si študenti, predstavitelia Matice slovenskej a Gymnázia Pavla Jozefa Šafárika v Rožňave, ako aj zástupca primátora mesta Michal Drengubiak uctili položením vencov pamiatku Pavla Jozefa Šafárika k jeho buste pred budovou Obchodno-kultúrneho centra v Rožňave. Pokračovaním osláv mal byť turistický pochod Po stopách Pavla Jozefa Šafárika v Kobeliarove, no pre rannú nepredvídateľnú búrku sa neuskutočnil.

Vyvrcholením osláv bol spomienkový deň v Kobeliarove 27. júna 2021. Slávnostné služby Božie v miestnom evanjelickom kostole otvorila Folklórna skupina Bučina z Pače. Služby viedla kaplánka Ľubica Štefanidesová, ktorá vyzdvihla Šafárikovu osobnosť: „Pavol Jozef Šafárik nemal ľahký život, ale obratnosť jeho rodičov, rozumnosť jeho samého mu dovoľovali veci, o ktorých jeho vrstovníci možno ani nesnívali. Prinášal ľuďom všetko to, čo sa on naučil. Nesnažil sa o veľké uznanie, ale snažil sa pomôcť ľuďom a ukázal im, že aj tí, čo nemajú veľa, môžu dostať vzdelanie, ktoré si zaslúži každý."

Vladimír Tököly predniesol pohľad mladého matičiara na nášho slávneho rodáka: „Pavol Jozef Šafárik bol jednou z najväčších persón našej malej krajiny. A hoci jeho životná cesta nebola jednoduchá, jeho charakter môžeme definovať ako neoblomný a vytrvalý. Možno mal iný charakter myšlienok než štúrovci, no bol rovnako veľkým národovcom. Možno v medzinárodnom kontexte svojej vedeckej činnosti bol ešte významnejším a takýto človek si zaslúži našu úctu a večnú spomienku."

Slávnosť pokračovala pred Pamätným domom Pavla Jozefa Šafárika. Za tónov krásnej piesne v podaní Folklórnej skupiny Bučina zástupcovia obce Kobeliarovo, Matice slovenskej, Gymnázia P. J. Šafárika v Rožňave a Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach položili spomienkové vence k pamätnej tabuli. Starostka obce Janka Regrutová prítomných srdečne privítala a následne Katarína Adamková, študentka Gymnázia P. J. Šafárika v Rožňave, pozdravila hostí krásnou básňou. V slovách profesora Jána Gbúra z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach bolo cítiť hrdosť. Hrdosť na to, že práve univerzita rozvíja odkaz Pavla Jozefa Šafárika. Je to odkaz nielen vedecký, ale aj ľudský.

Na záver sa prítomným poďakovala riaditeľka Domu Matice slovenskej Zlatica Halková. Slová vďaky patrili všetkým organizátorom, hosťom, účinkujúcim, jednoducho všetkým tým, ktorí si našli čas, aby si spolu s nami uctili pamiatku tohto nášho skromného, no činmi veľkého rodáka.

Tatiana Tomková

V KOŠICIACH SI PRIPOMENULI

DEKLARÁCIU O ZVRCHOVANOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V Košiciach si dňa 18. 7. 2021 matičiari a hostia na Hornom Bankove pripomenuli vyhlásenie Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky. Od tejto udalosti uplynulo už 29 rokov a v budúcom roku náš čaká krásne okrúhle výročie.

Žiaľ, tohtoročná vatra bola tak trošku „neúplná" a ochudobnená o akt zapálenia vatry zvrchovanosti. Vzhľadom na to, že Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Košiciach vyhlásilo čas zvýšeného nebezpečenstva vzniku požiarov na pozemkoch, porastoch a lesných pozemkoch v územnom obvode okresov Košice I až IV od 21. 6. 2021 hod. do odvolania, na tento stav sme boli upozornení, a teda sme boli povinní dodržiavať zásady protipožiarnej ochrany. Vatra zvrchovanosti ako tradičný symbol vyhlásenia Deklarácie SNR v Košiciach nemohla vzplanúť.

Na úvod si všetci spoločne zaspievali slovenskú štátnu hymnu. Následne svoj príhovor predniesol riaditeľ Domu Matice slovenskej

v Košiciach a predseda Miestneho odboru Košice Michal Matečka. Neexistoval v histórii národ, ktorý by netúžil po kúsku zeme, ktorú by mohol nazvať „SVOJOU". My Slováci sme v roku 1992 urobili krok k tomu, aby 1. 9. 1992 bola prijatá Ústava Slovenskej republiky, čo potom viedlo k vzniku Slovenskej republiky dňa 1. 1. 1993. Na príklade dávnej bitky pri Bouvines, ktorá sa odohrala 27. 7. 1214 a nemá síce priamu súvislosť s našimi dejinami, ale je hodná pozornosti, poukázal na potrebu vyčlenenia svojho územia ako miesta obývaného jedným národom. V tejto bitke na jednej strane bojovali francúzsky kráľ Filip II. August so spojencami a proti nemu nemecký cisár Otto IV. Brunšvický a Anglické kráľovstvo. Anglickému kráľovstvu vládli králi, ktorí neovládali angličtinu, ale hovorili po francúzsky a nárokovali si aj územia Francúzska, ktorých značnú časť aj ovládali. Hrdinský francúzsky kráľ aj napriek zraneniu z boja neutiekol, na rozdiel od Otta IV., ktorého útek znamenal demoralizáciu jeho vojsk a konečné víťazstvo Francúzov. Táto bitka mala pre formovanie týchto dvoch národov obrovský význam. Angličania sa zjednotili ako národ a začali používať angličtinu. A čo Francúzi? Z francúzskeho kráľa Filipa II. Augusta sa stal kráľ Francúzov. U oboch národov sa posilňuje národné cítenie. A my Slováci sme na svoj vlastný štát museli čakať ešte omnoho dlhšie. Bol to výsledok mnoho storočí trvajúceho boja Slovákov za svoje práva a je potrebné pripomínať si významné osobnosti, ktoré nezištne konali v prospech

KROJOVANÉ DETSTVO V NOVÝCH ZÁMKOCH

PREDSTAVIL DETSKÝ FOLKLÓRNY SÚBOR MATIČIARIK

Mesto Nové Zámky získalo na rok 2020 ocenenie Mesto kultúry. Do projektu sa zapojili viaceré súbory pri miestnom odbore Matice slovenskej, ktorý je od svojho oživotvorenia v roku 1989 stálou súčasťou kultúrneho diania v meste.

Novozámocký mládežnícky a detský folklórny súbor Matičiarik má za sebou 28 rokov svojej činnosti, predstavil sa v projekte Krojované detstvo. Rok 2020 bol poznačený COVIDOM-19 a tak sa akcia uskutočnila až 5. a 6. júna 2021. Program začala ľudová hudba Matičiarik nácvikom nových ľudových piesní, malí a veľkí tanečníci privítali 30 detí z Detského domova z Kolárova, vytvoril sa veľký kruh a veselo sa tancovalo.

Ďalšou zaujímavou aktivitou bolo maľovanie ornamentov. Menší a väčší domováci popustili uzdu fantázii a výsledkom bolo plátno 3 x 3 metre, ktoré si odniesli domov. O 14. sa konala vernisáž výstavy čepcov z dielne Alexandry Stankovej, podpredsedníčky MO MS a štatutárky Matičiarika. Keďže má šikovné ruky, väčšinu čepcov vytvorila sama, ale vystavené sú aj originálne. Ku každému bol pripojený podrobný opis. Autorka výstavy bola oblečená v novozámockom slovenskom kroji, ktorý si na základe výskumu ušila sama.

Hneď popoludní tanečníci a muzikanti odišli už v krojoch na Hlavné námestie, kde ich čakali organizátori Dňa kroja. Matičiarik sa zúčastnil vo všetkých troch ročníkoch a plánuje pokračovať ďalej. Jeden zo sponzorov tejto veľkolepej akcie odovzdal Matičiariku sponzorstvo. V závere horúceho a náročného dňa odznel dvojhodinový program Krojované detstvo. Okrem choreografií – Komjatský čardáš, Kozí polka a Horehron, zaspievali aj najmladší pod vedením Eleny Kešjarovej.

Spevácka skupina Vrtinohy bola oblečená v originálnych krojoch z matičnej Šatnice. Malé aj veľké modelky sa poprechádzali na pripravenom móle a predsedníčka MO MS Mgr. Miroslava Valovičová oboznámila prítomných nielen s tým, odkiaľ kroj pochádza, ale aj typickým znakom a súčasťou kroja.

Všetky aktivity sprevádzala 15-členná ľudová hudba pod vedením Zuzany Klimantovej a Miriam Hamranovej. Vedúcim ĽH je Peter Klimant, všetci sú odchovanci súboru Matičiarik. Na nedeľu zostal len nácvik ľudovej piesne, ktorá je srdcovou záležitosťou predsedníčky Mgr. Miroslavy Valovičovej.

Zmysluplná akcia sa skončila a členovia výboru s uspokojením skonštatovali – dobrá vec sa podarila. Ďalšie matičné súbory Divadlo mladých a vokálny zbor Enthea mali prezentáciu projektov do konca júna.

Jana Garajová

80. VÝROČIE VZNIKU SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE

Koncom apríla, respektíve začiatkom mája uplynulo 80 rokov od konštituovania Slovenskej bibliografickej spoločnosti a Slovenskej národnej knižnice (SNK). Obe vznikli v Martine – v lone Matice slovenskej (MS). Keďže dnešná SNK sa k svojej predchodkyni nehlási a na uvedené jubileá zrejme reagovať nebude, rozhodli sme sa zverejniť text, ktorý v maximálnej skratke zrkadlí pozadie snáh o založenie národnej bibliotéky v metropole Turca. Hlavným aktérom rozprávania je niekdajší tajomník Umeleckého odboru MS, mimoriadne činorodý výtvarník, kunsthistorik a kultúrny manažér Jozef Cincík.

Koniec tridsiatych a prvá polovica štyridsiatych rokov 20. storočia boli obdobím, keď najstaršia slovenská inštitúcia venovala maximálne úsilie všestrannému rozvoju edičnej, literárnej, prekladateľskej, výtvarnej, divadelnej a osvetovej činnosti, knižnej kultúre, vede a výskumu. Vďaka rozhľadenosti, porozumeniu a ústretovosti

matičného vedenia – osobitne Jozefa Cígera-) -Hronského a Jozefa Cincíka – v tom čase žili a tvorili v Martine poprední spisovatelia, maliari, grafici, knižní dizajnéri, fotografi, scénografi, tlačiarenskí odborníci… Nebola teda nijaká náhoda, že sa na pozadí napĺňania rôznych širokospektrálnych ideových konceptov, programov a vízií vyprofilovala línia esteticky pôsobivej martinskej knihy, dosahujúca európske parametre.

Spájanie sa so svetom

Integrálnou súčasťou tohto kultúrneho vrenia bolo aj presadzovanie myšlienky vzniku Slovenskej národnej knižnice. Pri komplexnejšom skúmaní jej genézy a vývinu môžeme vystopovať viacero pozoruhodných momentov, v ktorých sa odrážajú nielen historické peripetie slovenského národa, ale i zadubenosť, nevyspelosť a obmedzenosť domácich politických elít. Zároveň ide o učebnicový príklad toho, čo pre všestranné kultúrne a duchovné povznesenie spoločnosti boli ochotní a schopní urobiť oduševnení slovenskí vzdelanci v často zložitých a nežičlivých érach. Konkrétne máme teraz na mysli agilných činovníkov MS, ktorí sa vlastnými aktivitami neúnavne snažili prekonávať dobové limity, predsudky a stereotypy. Ich cieľavedomé úsilie smerovalo k tomu, aby sa Slovensko mohlo dôstojne etablovať v širšom medzinárodnom kultúrnom, umeleckom a vedeckom kontexte. Slúži teda ku cti mužom, ktorí pred 80 rokmi rozvinuli ideu SNK, že hľadali moderné formy, ako pretaviť svoje zámery a celkovú kultúrnu atmosféru vtedajšieho Turčianskeho Svätého Martina do významného nadčasového projektu. „Národná kultúra slovenská," – ako uviedol historik František Hrušovský, – sa ním „bude spájať s kultúrou svetovou, aby poznášaním vzdelanosti vlastného národa prispieval k mravnému i kultúrnemu povznášaniu ľudstva".

Premyslený zámer

Od roku 1936 rezonovala na rozličných fórach čoraz naliehavejšie požiadavka organického zakomponovania národnej knižnice do štruktúr súvekého kultúrneho života. Táto opodstatnená, cieľavedomá a do detailov premyslená iniciatíva vyšla z Martina, respektíve z tvorivého matičného milieu (J. Škultéty, F. Hrušovský, J. C. Hronský, A. Baník, J. Cincík, F. Štefunko, J. Marták…). Pri príležitosti 20. výročia vzniku Československej republiky sa reálne uvažovalo o začiatku výstavby budovy SNK. Dňa 10. júla 1938 bol slávnostne položený základný kameň „paláca slovenskej vedy, literatúry, umenia a národnej kultúry". (Prepis textu na kameni je uložený v Archíve MS.)

Vypísanie celonárodnej zbierky na postavenie honosného stánku a jej neslávny koniec predstavuje námet na osobitný článok… Faktom však zostáva, že návrhy Jozefa Cincíka na architektonické riešenie budovy a celkového areálu SNK vydávajú jednoznačné svedectvo o serióznych zámeroch vtedajšej matičnej garnitúry zriadiť modernú národnú bibliotéku. Zároveň platí konštatácia, že práve neúnavný a horlivý Cincík bol tou osobnosťou, ktorá svojimi návrhmi dala myšlienke SNK konkrétnu vizuálnu tvár. Nič na tom nemôže zmeniť ani skutočnosť, že sa tieto propozície, bohužiaľ, nikdy nezhmotnili…

1. máj 1941

Slovenská národná knižnica s definitívnou platnosťou vznikla 1. mája 1941 – v roku osemdesiateho jubilea Memoranda národa slovenského (deň predtým bola založená Slovenská bibliografická spoločnosť). Delegáti ustanovujúceho valného zhromaždenia spolkovej SNK, konaného v budove Advokátskej komory v Martine, schválili jej stanovy, zvolili riadiace a kontrolné orgány, vytýčili najbližšie i dlhodobejšie ciele a zámery.

Aj na príklade osobnostného tvorivého vkladu a entuziazmu Jozefa Cincíka možno hodnoverne ilustrovať, že zložitý zápas o konštituovanie modernej národnej knižnice predstavuje vzácne svedectvo o konkrétnom matičnom, martinskom a celonárodnom časopriestore so všetkými jeho kladmi, ale i negatívami, protirečeniami a paradoxmi.

Peter Cabadaj (krátené)

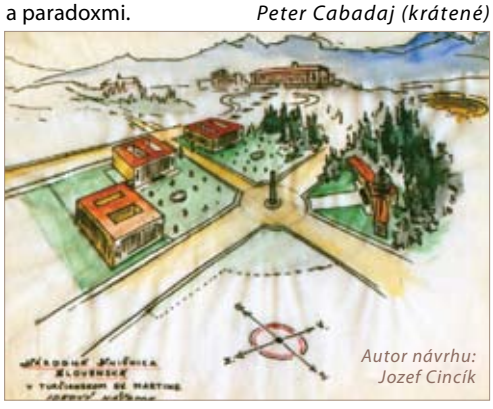

Autor návrhu: Jozef Cincík

národa a aj dôležité míľniky, ktoré viedli k vzniku našej republiky.

Po zaujímavom historickom príhovore nastal čas pre kultúrne obohatenie. Začalo se „špivac". Spevácka skupina Severanky zaspievala pesničky zo svojho pestrého repertoáru a, samozrejme, nechýbala nádherná pesnička Slovensko moje, otčina moja. Na našom košickom podujatí sa zúčastnili aj vzácni hostia, ktorých sem privialo až z Plechotíc. Sme veľmi radi, že folklórna skupina Studzenka z Plechotíc prijala naše pozvanie a bola podmanivým spestrením tohtoročnej vatry zvrchovanosti, aj keď bez vatry. Viacerí z nás už veľmi dobre vedia, že kde príde Studzenka, tam je o zábavu postarané. A inak to nebolo ani teraz. Nádherné ľudové pesničky priam zvádzali do tanca. Zaujímavou čerešničkou boli aj spoločne zaspievané pesničky v podaní oboch účinkujúcich.

Príjemné podujatie sa blížilo ku koncu, pán riaditeľ poďakoval účinkujúcim aj zúčastneným a na samotný záver sme si opäť spoločne zaspievali matičnú hymnu Kto za pravdu horí.

Keďže miestny odbor má šikovné gazdinky, pri tomto podujatí sa kulinársky spropagovali svojimi napečenými pagáčikmi a rôznymi druhmi koláčov. Príjemné posedenie, milé a družné rozhovory sú to, čo utužuje našu spolupatričnosť a dáva podnety pre ďalšiu činnosť.

Text a foto: Martina Matečková

VÝSTAVA K 100. VÝROČIU

MO MS MICHALOVCE

Hoci pandemická situácia nedovolila v plnej miere zorganizovať všetky naplánované podujatia, predsa nás neodradila od práce aj na prípravách 100-ročnice MO MS v Michalovciach. Oslavy sa síce v pôvodnom termíne nekonali, no výstavu, ktorá vznikla na základe výročia MO MS, pozostávajúcu z 13 panelov, si bude môcť široká verejnosť pozrieť v centre mesta Michalovce. Počas jarných mesiacov si budú môcť záujemcovia prečítať niečo z histórie MO MS od jeho vzniku až po súčasnosť. Výstava je zaujímavá nielen svojím obsahom, ale aj fotografiami, ktoré zachytávajú prvých predsedov MO MS, ako aj aktivity a činnosť jeho členov. Osloviť prítomných sa, dúfam, podarí aj publikáciou zameranou na storočnicu MO MS, ktorá sa uvedie do života už onedlho. Pre tých, ktorí neradi čítajú, ale túžia po rozšírení všeobecného prehľadu, máme pripravenú brožúru, ktorej obsahom sú základné informácie od založenia MO MS v Michalovciach až po jeho súčasnosť. Pevne veríme, že pandemická situácia sa chýli ku koncu a my sa budeme môcť zdraví a dobre naladení stretnúť na oslavách 100. výročia MO MS v Michalovciach a pokochať sa bohatým programom pozostávajúcim aj z krátkych ukážok jeho činnosti.

K. Obšatníková

PAMÄTNÝ DEŇ

MATICE SLOVENSKEJ VO ZVOLENSKEJ SLATINE

Niet výhovorky pre toho, kto by nevedel, kedy vznikla Matica slovenská. Každý z nás pri dni 4. augusta máme poznačené Pamätný deň Matice slovenskej. Kto iný by si mal tento deň uctiť, ak nie my matičiari?

Spôsoby, ako si tento deň pripomenúť, sú rôzne. Internet však pozná dve podujatia, ktoré sa organizujú, dalo by sa povedať, pravidelne. Oslavy v Martine a vo Zvolenskej Slatine. Kým slávnosti v Martine majú svoju pietu a vážnosť, matičiari vo Zvolenskej Slatine tento deň pojali veľmi oslavno-radostným spôsobom. Neodhaľujú busty, väčšinou nespieva ani spevácky zbor a aj príhovory nie sú také dlhé, ako býva zvykom. Sú brané skôr s vtipom a v duchu zábavy.

Tí, ktorí toto podujatie ešte nepoznali a dopočuli sa, že vo Zvolenskej Slatine sa organizuje matičný ohňostroj, by asi neverili,

že ohňostroj je v tomto čase vážne povolený obecným zastupiteľstvom. Presne tak, už niekoľko rokov matičiari zo Zvolenskej Slatiny oslavujú náš matičný deň. Rok čo rok s lepšou a premyslenejšou choreografiou, kultúrnym programom pre všetky vekové kategórie.

V Roku Alexandra Dubčeka sme na slávnostné zhromaždenie pozvali akordeónového virtuóza Michala Červienku. Slatinčan by isto povedau: „Ej ten spravil inú parádu!“ Aj tak bolo, od francúzskych piesní až po naše ľudovky. Ľudia sa nielen zastavovali, keď to počuli. Až vychádzali z domov a svorne sa publikum snažilo prespievať akordeonistu.

Po krátkych slovách podpredsedu Matice slovenskej Mareka Hanusku a matičnej hymne zostávalo už len jediné, odpáliť prvú petardu, zdvihnúť hlavy a počkať, kým začne nebeské divadlo ohňostroja.

7. RUSÍNSKY FOLKLÓRNY FESTIVAL

V HUMENNOM SA TOHTO ROKU VYDARIL

Humenné je mesto, v ktorom sa k svojim rusínskym koreňom hlási viac ako 2 500 jeho obyvateľov. Vedú pekný kultúrno-spoločenský život, ktorý zastrešuje Miestna organizácia Rusínskej obrody v Humennom. Jej členovia sa aktívne zapájajú do činnosti viacerých umeleckých kolektívov, ktoré udržiavajú a rozvíjajú rusínske kultúrne tradície. Jedným zo základných projektov prezentujúcich rusínsku kultúru v Humennom je aj Rusínsky folklórny festival.

VII. ročník už spomínaného festivalu zorganizovala Rusínska obroda na Slovensku v spolupráci s Vihorlatským múzeom, Maticou slovenskou, mestom Humenné a Súkromnou umeleckou školou Kudlovská v Humennom dňa 8. augusta 2021 v skanzene Vihorlatského múzea. Podujatie sa realizovalo s finančným prispením Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a mesta Humenné.

V malebnom skanzene na pódiu sa postupne predstavili ženské spevácke skupiny Zornica a Bosoročky, mužská spevácka skupina Hačure, Trio Zornica & Michal Sijka, začínajúci detskí humenskí speváci Zuzka Zulovčíková, Daniela Petrová, Viktória Geršiová, Olívia Kočanová, Patrícia Vajsová a Tadeáš Roháľ, už renomované mládežnícke speváčky Ema Švigárová, Janka Magurová, Lucia Kožinová, Mirka Chomová, Ľudmila Kvašná a Vanda Marinčáková, sólista FS Chemlon Ľudovít Džubák, Folklórny súbor Chemlon Humenné, Detský folklórny súbor Chemloňáčik Humenné a všetkých spevákov sprevádzala ľudová hudba Sokolej a detská ľudová hudba Súkromnej základnej umeleckej školy Kudlovská v Humennom. Umeleckým slovom program uvádzali Mirka Chomová a Vanda Marinčáková.

V tomto roku oslavujú svoje jubileá – FS Chemlon 50., DFS Chemloňáčik 40. a ĽH Sokolej 30. výročie svojho založenia.

Organizátorom tentokrát vyšlo aj pekné počasie a zaplnený skanzen aplaudoval vynikajúcim výkonom umeleckých kolektívov a jednotlivcov. Nádherné rusínske piesne a tanečné kreácie v choreografií doc. Vladimíra Marušina, ArtD., v podaní tanečníkov FS Chemlon a DFS Chemloňáčik zanechali povznášajúci kultúrny zážitok a boli vynikajúcou pozvánkou na pripravované ďalšie podujatia jubilujúcich kolektívov – Koncert ľudovej hudby Sokolej, Výročný koncert FS Chemlon a Chemlonfest.

Miroslav Kerekanič – člen Výboru MS

STOROČNICA SPEVÁCKEHO ZBORU SLOVENSKÝCH UČITELOV

Spevácky zbor slovenských učiteľov je jedno z najstarších speváckych telies na Slovensku. Patrí do kategórie mužských zborových telies, ktorého členmi sú speváci z celého Slovenska.

Zbor vznikol 3. marca v roku 1921 v Trenčíne a je spojený s menom významného hudobného dejateľa svojej doby profesorom Milošom Ruppeldtom, ktorý sa stal jeho prvým dirigentom. Sídlom zboru je od roku 1933 Domov Speváckeho zboru slovenských učiteľov v Trenčianskych Tepliciach, na ktorom má svoje zásluhy Ján Geryk. Spevácky zbor slovenských učiteľov je ako vo svojej minulosti, tak aj v súčasnosti etablovaným mužským zborovým telesom doma i v zahraničí.

Myšlienka založenia tohto zborového telesa vznikla už v roku 1920 na popud skupinky učiteľov z Trenčianskej župy. V tej dobe sa zúčastnili na koncerte v Prahe, na ktorom vystúpil mužský zbor Pěvecké sdružení moravských učitelů, inšpirovali sa ním pri založení podobného učiteľského zboru aj na Slovensku.

Postupne sa zbor vypracoval a rozšíril na celoslovenský, mužský, učiteľský a reprezentačný spevácky zbor. Spočiatku tvorili repertoár najmä národné a buditeľské piesne slovenských autorov.

Na poste dirigenta zboru sa v jeho storočnej histórii vystriedalo niekoľko významných slovenských dirigentských osobností. Zakladajúcim dirigentom bol Miloš Ruppeldt, neskôr Ján Strelec, Ján Valach, Juraj Haluzický, Peter Hradil a od roku 2002 Štefan Sedlický.

Prvé oficiálne vystúpenie zboru bolo počas jeho účasti na slávnosti odhalenia sochy Jána Hollého v Maduniciach, v októbri 1923. Záujem o zbor a jeho popularita narastala a už do roku 1933 zbor uskutočnil 167 vystúpení a koncertov. V tej dobe zbor absolvoval niekoľko vystúpení aj v Čechách, v Poľsku a Juhoslávii. Počas 2. svetovej vojny však činnosť zboru oslabla a zbor uskutočnil iba štyri desiatky menších koncertov a po smrti dirigenta Miloša Ruppeldta v roku 1943 sa koncertná činnosť zboru znížila na minimum.

Po druhej svetovej vojne zbor svoju činnosť obnovil a už v roku 1949 získal vysoké štátne ocenenie a zúčastnil sa na početných vystúpeniach v Československu a v ďalších krajinách východného bloku.

Už v tej dobe zbor získal mnohé významné ocenenia aj vďaka interpretácii diel slovenských hudobných skladateľov, ktorí komponovali skladby priamo pre zbor. Ide o významných skladateľov ako napr. Mikuláš Moyzes, Mikuláš Schneider-Trnavský, Ján Valašťan Dolinský, Viliam Figuš-Bystrý, Ján Cikker a Eugen Suchoň, ktorý pre zbor skomponoval významné diela zborovej literatúry ako vokálnu symfóniu O Horách, cyklus Troch slovenských ľudových piesní a v neposlednom rade Zdravicu, ktorú si zbor osvojil za hymnu Speváckeho zboru slovenských učiteľov. „Duch národa žije v piesni, ňou sa vznáša k výšinám. Kto tej piesni cestu kliesni, sláva mu, nech žije nám."

V nasledujúcich rokoch zbor vystúpil na rôznych festivaloch, koncertoch a súťažiach v Prahe, v maďarskom Debrecíne či vo Francúzsku v Paríži a v Lyone, neskôr dvakrát v Llangollene (pod vedením Juraja Haluzického), kde zbor získal dve ceny.

Aj v tomto období komponovali pre zbor zborové skladby hudobní skladatelia ako napr. Zdenko Mikula, Milan Novák, Ivan Hrušovský, Ladislav Burlas, Igor Bázlik a ďalší.

Činnosť zboru pokračovala aj po roku 1989. V júli 1991 opäť na súťaži v Llangollene získal druhé miesto, strieborné umiestnenie získal aj o rok neskôr na súťaži v Aténach a prvé miesto vo svojej kategórii získal na Smetanovej súťaži speváckych zborov v českom Litomyšli. V roku 1995 sa uskutočnilo prvé turné zboru v zámorí, v Kanade a USA, a v roku 2001 aj v Japonsku.

Činnosť zboru pokračuje na slovenskej i zahraničnej zborovej scéne v novom miléniu až do dnešných dní pod dirigentským vedením Štefana Sedlického. Medzi najvýznamnejšie úspechy zboru patria: zlatá medaila z roku 2014, ktorú si zbor vyspieval v kategórii mužské zbory na 8. svetových hrách zborového spevu (World Choir Games) v lotyšskej Rige, a v roku 2019, keď zbor získal dve zlaté umiestnenia v kategórii folklórna a sakrálna skladba, cenu za najlepší dirigentský výkon a cenu Grand Prix na 13. ročníku medzinárodnej zborovej súťaže Slovakia Cantat 2019 v Bratislave.

Aj v novodobej histórii si zbor získal priazeň súčasných slovenských a zahraničných hudobných skladateľov, ktorí pre zbor skomponovali niekoľko svojich diel. Medzi nich patria zvučné mená ako Pavol Krška, Lukáš Borzík, Peter Špilák, Ľuboš Bernáth, Tomáš Vrškový, ale aj poľský hudobný skladateľ a dirigent Pjotr Janczak.

V posledných rokoch sa zbor slovenských učiteľov zviditeľňuje aj na profesionálnych pódiách na koncertoch v spolupráci s orchestrami, ako napr. so Symfonickým orchestrom Slovenského rozhlasu a Štátnym komorným orchestrom Žilina. Od roku 2016 je zbor umeleckým gestorom Medzinárodného festivalu zborového spevu v Leviciach.

Rok 2021 je jubilejným rokom zboru – sto rokov od jeho založenia. Pri tejto príležitosti si výročie založenia Speváckeho zboru slovenských učiteľov uctili aj významné inštitúcie. Národná banka Slovenska, ktorá pri tejto príležitosti vydala tohto roku 10-eurovú striebornú zberateľskú mincu, a Slovenská pošta pri príležitosti jubilea zboru vydala poštovú známku, pamätný list k poštovej známke a obálku prvého dňa s pečiatkou FDC.

SLÁVNOSTNÝ PREUKAZ

RIADNEHO ČLENA MATICE SLOVENSKEJ

Idea nového dôstojnejšieho preukazu člena Matice slovenskej rezonovala na poradách riaditeľov domov MS a pracovníkov OP MS, ale aj na zasadnutiach okresných rád MS dlhšie obdobie. Členské ústredie MS v spolupráci s Domom MS v Snine sa rozhodlo vytvoriť nový návrh matičného preukazu. Základným cieľom bolo graficky a technicky navrhnúť preukaz, ktorý by presvedčivo odzrkadľoval historickú tradíciu a vážnosť najstaršej národnej ustanovizne – Matice slovenskej.

Zámerom bolo vyhotoviť preukaz, ktorý nebude na tzv. bežné používanie s ostatnými dokladmi, pretože na to môže poslúžiť aj jednoduchá identifikačná karta. Nový preukaz je navrhnutý tak, aby svojím vyhotovením odzrkadľoval modernú dobu, v ktorej teraz žijeme, ale zároveň aby ideovo nadväzoval na preukazy z dávnejšej minulosti, ktoré dôstojnejšie reprezentovali Maticu slovenskú. Preto návrh je graficky riešený tak, aby obsahoval najdôležitejšie obrazové výjavy z histórie nášho národa a vyjadroval poslanie Matice slovenskej a jej matičného hnutia. Zároveň má u členov vzbudzovať patričnú úctu a hrdosť k najstaršej národnej ustanovizni Slovákov.

Návrh je graficky riešený ako symbolická „cenina" a je opatrený zlatou slepou razbou (pečať predsedu Matice slovenskej), pričom meno každého konkrétneho člena bude vytlačené okrasným písmom, čím je zabezpečený jednotný estetický vizuál každého preukazu, ale aj jedinečnosť vďaka natlačenému menu člena. Preukaz bude podpísaný predsedom a správcom Matice slovenskej, ale i riaditeľom Členského ústredia MS.

Vnútri preukazu je priestor na členské a pamätné známky, ale aj ocenenia, ak by ich konkrétny člen dostal za svoju aktívnu prácu pre matičné a národné hnutie.

Kompletné zhotovenie preukazov bude zabezpečovať členský pilier prostredníctvom Domu Matice slovenskej v Snine a Členského ústredia MS, ktoré preverí členstvo záujemcu a poskytne presné údaje o zaradení záujemcu – člena v rámci štruktúry členstva MS. Keďže preukaz si vyžaduje aj manuálne spracovanie, nemôže sa vyrobiť hromadne, ale postupne, ako budú prichádzať požiadavky od jednotlivých členov. Tento proces bude koordinovať Členské ústredie Matice slovenskej v Martine.

Preukaz v tejto prvej fáze bude členskému hnutiu ponúknutý na dobrovoľnej báze a jeho náklady budú zabezpečené vydaním pamätnej známky v hodnote 10 eur, ktorú si člen MS zakúpi automaticky s preukazom. Objednávka sa bude realizovať individuálne a člen či záujemca ju zašle priamo ČÚ MS, ktoré overí potrebné údaje a zašle na tlač preukazu do Domu MS v Snine. Propagácia nového preukazu sa uskutoční cez informáciu a formulár zverejnený na matičnom webe, v SNN, resp. aj zaslaním krajským a okresným radám. V sume 10 eur je zahrnutý príspevok na korunový účet Matice slovenskej, slúžiaci na podporu miestnych odborov cez dotácie regionálnej kultúry, poštovné a samotnú výrobu každého jednotlivého preukazu, pretože vyhotovenie si vyžaduje špecifické materiály a osobitú techniku tlačenia na vypísanie mena a priezviska. Nový slávnostný členský preukaz bude dôstojným nasledovníkom tradície matičných legitimácií vydávaných za éry Jozefa Škultétyho a Jozefa Cígera-Hronského.

VYŠLI NOVÉ ZAUJÍMAVÉ KNIHY

VO VYDAVATEĽSTVE MATICE SLOVENSKEJ

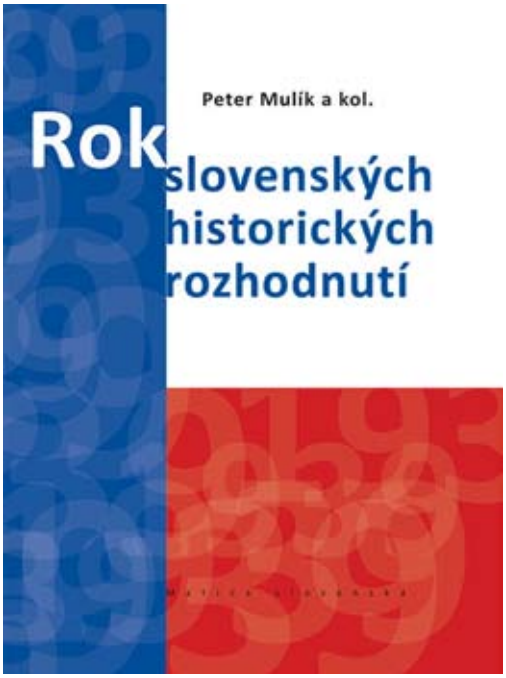

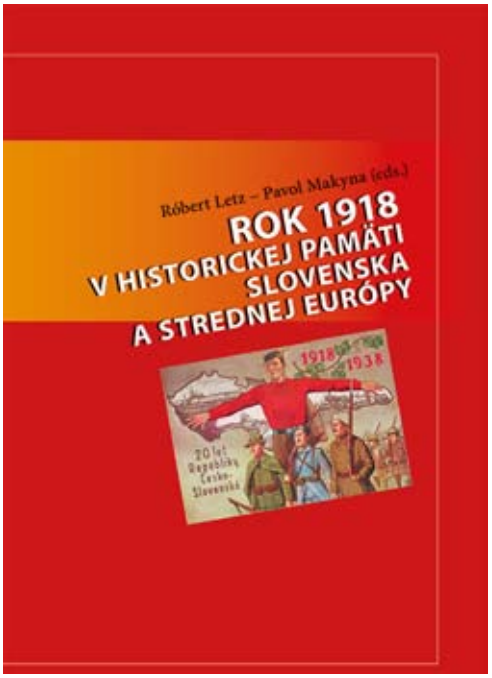

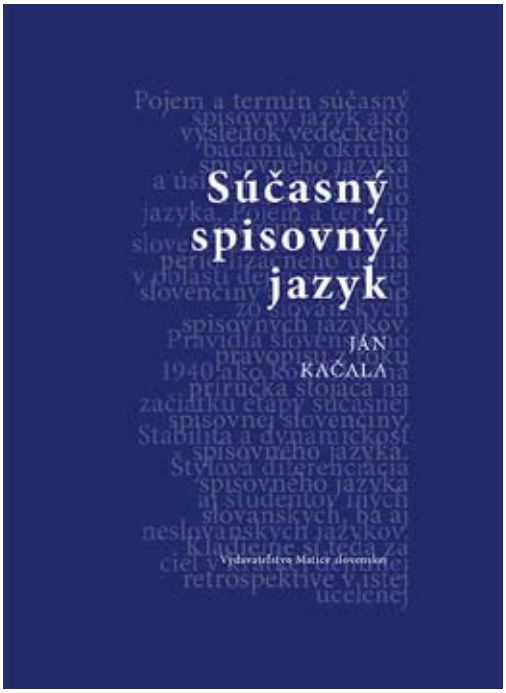

SLÁVNOSTNÝ MATIČNÝ PREUKAZ

Štvrťročník Matice slovenskej. Číslo 2/2020. **Vydáva:** Matica slovenská (IČO: 00179 027, DIČ 2020603123) v spolupráci s Členským ústredím MS. **ISSN:** 2585-9927. **Nepredajné. Šéfredaktor:** Bc. Marek Nemec. Sídlo vydavateľa a administrácia: P. Mudroňa č. 1, Martin, tel.: (+421 43) 381 2842, e-mail: jan.seman@matica.sk Tlač: NEOGRAFIA, a. s., Sučianska 39A, 038 61 Martin, IČO: 31597912, DIČ: 2020433217. **Redakčná rada:** predseda JUDr. Marián Gešper, Mgr. Martin Hajník, PhDr. Martin Fejko, Mgr. Marek Hanuska, ThLic. Mgr. Viliam Komora, PhD., PhDr. Pavol Madura, Ing. Jozef Makariv, JUDr. Štefan Martinkovič, Mgr. Veronika Matušková, Bc. Marek Nemec, doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., RNDr. Ján Seman. **Grafické spracovanie:** Ing. Jozef Makariv, Dom MS Snina.